

Kaban Jesusanka Johnumu

Nyulu Kukungku juran-bungalarrku.

¹ Jakalbaku, bubu yamba-kariku, nyubun bundandan, burri Kuku. Kuku nyulu Jesus. Nyulu Kuku Godunji. God bula Kuku yala-karrajiku.

² Nyulu Kuku jakalbaku Godunji. ³ Nyulu Kukungku junjuy-junjuy wubulku balkan, bama-karra, minya-karra, wubulku walu-yindu walu-yindu. Yinduynju kari balkan. Nyuluku, Kukungkuku. ⁴ Nyulu Kukungku bama juran-bungan. Nyulu yalarrku bama binal-bungan, manubajaku bundanka, junkayku. Nyulu Jesus yala light, bamanda milbinka junkayku dunganka. ⁵ Nyulu yala light; buyun-buyun yala nguwul-nguwul. Lightmundu balbal nguwul-nguwulbu, nguwul-nguwul kangal. Nguwul-nguwuldu can't light kangal.

⁶ Godungku yungan dingkar kukuji. Nyulu burri John. ⁷ Nyulu John kadan, balkanka bamanda dingkaranka lightmunku. Nyulu kadan, bamanda wubulbuku balkanka, jana dingkaranka lightmunku binalmanka, nyungundu mambarrijinka. ⁸ John nyuluku dingkar light kari. Nyulu kadan, balkanka dingkaranka lightmunku. ⁹ Nyulu dingkar light manubaja, nyulu kadan Godundumun. Nyulu light bubungu kadan, balbanka bama wubulku Godunku, jana kari nguwul-nguwulbu

dunganka, kari ngangkal-ngangkalmanka baralka Godundu.

¹⁰ Yala, nyulu Kukungku jakalbaku wubulku balkan, bubu, minya-minya, bama-bama. Nyulu bubungu kadanda. Yamba bama binal kari nyulu junjuy-junjuy wubulku balkan. ¹¹ Nyulu nyungungunbu bubungu kadan, yamba jana bamangka nyungunin kari yulmbarrin. ¹² Kari. Kanbalda nyungunin yulmbarrin, mambarrijin. Jana nyungundu mambarrijin, jana Godumu kangkal-kangkalmanda. ¹³ Godungku jananin nyungu kangkal-kangkal-bungan. Yinya yala kari bama balkaji. Ngana nganjanandamun, ngamundumun balkajin, kangkalkuda. Godumu kangkal-kangkal yala kari. Godungkuku jananin nyungu kangkal-kangkal-bungan, jana wawurr-wawurrku nyungundu mambarrijinya.

¹⁴ Yala, nyulu Kuku bamaman, ngananji bundan. Ngana nyungunin nyajin, ngulkurr bajaku, manubaja bajaku, junkay bajaku. Nyulu Godumu kangkalkuda, Godumu kangkal nyubunku.

¹⁵ Johnungku nyungunku balkan. Nyulu kuku yirran, “Yanyunku dingkaranka ngayu yuranda balkan. Ngayu yalaman, ‘Ngayu balkajin, nyulu bubungu kadanjiku, yamba nyulu maja jirray bajaku, ngayu buban. Nyulu jirray bajaku, nyulu jiringa bundandanya, nyulu balkajinjiku. Ngayu yala kari. Nyuluku jiringa bundandan, nyulu balkajinjiku.’ ”

¹⁶ Nyulu dingkar ngananka wawu jirray bajaku. Nyulu ngananin ngulkurrduku nyajin-nyajil. Nyulu ngananin wawu ngulkurr-bungan-bungal. Ngana wawurr-wawurrmaniji nyun-

gunku. ¹⁷ Ngadi bajaku nyubun dingkar bundandan, Moses. Godungku bamanga Jew-warramu ngujakura law dajin Mosesanda. Mosesangka ngujakura law kabanba balkan. Yamba Jesusangka bamanda God milbin, nyulu ngulkurrku bundanya, manubajaku. ¹⁸ Bamangka God kari bajaku nyajin. Yamba Jesusangka bama binalbungan Godunku. Nyulu Godumu kangkalkuda, nyubunku. Nyulu Nganjananji bundandayda.

John kukuji kadan.

¹⁹ Yala, John townbu Bethany naka-naka wawubajanga Jordan. Nyulu bama banabu dukul-damal-daman. Kanbal maja-maja townbu Jerusalem bundandarin, Pharisee-warra. Jana maja-maja yindu Johnundu yungan, maja-maja Jew-warrantamunku churchmunku, Levi-karra. Jananin yungan Johnundu babajinka, “Yundu wanju? Yundukuda bama Godundumun, Christ?” ²⁰ Johnungku wanjarrman? Nyulu manubajabuku yalaman, “Ngayu Christ kari, ngayu jirimun kari.” ²¹ Jana babajin baja, “Wanju yundu? Yundu Elijah?” Johnungku yalaman, “Kari, ngayu Elijah kari.” Jana babajin, “Yundu yinya dingkar prophet ngadimunku?” Nyulu yalaman, “Kari.” Jana bama balu yinya dingkar prophet ngadimunku bubungu kadanka baja. ²² Jana yalaman, “Wanju yundu? Balka. Jana maja-majangka nganjinin yungan, yununin wawu-yimbanka. Yununkuku balka. Nganjin must jananda balka yununku.” ²³ Johnungku yalaman, “Wanju ngayu? Ngadi bajaku nyubun

dingkar bundandan, Isaiah. Nyulu Godundumunbu kabanba balkan yalaku:

‘Nyubun dingkar kuku yirrkanyay bubungu jirrbu-jirrbungu, “Ready-bunga Majanka. Maja jirray kaday; readymakada.” ’

Yala, Isaiahangka ngaykunku kabanba balkan. Ngayu yinya dingkar yirrkanya ready-bunganka.” ²⁴⁻²⁵ Jana yalaman, “Yundu jirimun kari, Christ kari. Yundu Elijah kari. Yundu yinya dingkar prophet ngadimunku kari. Yala yundu wanyurrinku banabu dukul-damandamal, baptiseim-bungan-bungal?” ²⁶ Johnungku yalaman, “Ngayu dukul-daman-damalkuda, banabu. Kari. Nyubun bama yurranji janjanay. Yurra nyungunku binal kari. ²⁷ Nyulu ngaykunku kudamundu kaday. Nyulu yala ngayula kari. Nyulu maja ngulkurr bajaku, junkurrji. Nyulu yala ngayula kari.” ²⁸ Yinya kuku John the Baptistangka jananda balkan townbu Bethany naka-naka wawubajanga Jordan.

Jesus yala sheep karrkay.

²⁹ Yala, warngku yindu Johnungku Jesus nyajin kankadanya. Johnungku bamanda yalaman, “Yinya dingkar nyaka. Godungku nyungunin yungan. Nyulu yala sheep karrkay. Ngana bamangka Jew-warrangka minya sheep kunil, wayjul, Godundu dajil buyun-buyunku. Yinya dingkar juma wulay buyun-buyunku bamanka. Nyulu buyun-buyun kidal bamandamun wubulmunku. ³⁰ Ngayu yinyaynka dingkaranka balkalbalkan. Ngayu yalaman, ‘Nyubun dingkar

ngaykunku kudamundu kaday. Nyulu maja jirray bajaku, ngayu buban. Nyulu jiringa bundandan, nyulu balkajinjiku.’ ³¹ Ngayu jakalbaku nyungunku binal kari, yamba ngayu wawu bama Jew-warra nyungunku binalmanka, binalmanka nyulu Godundumun. Ngayu yinyaynka bama banabu dukul-daman-damal, nyungunin milbinka bamanda Jew-warranda.”

³² Johnungku Jesusanka balkan. Johnungku yalaman, “Ngayu Godumu Wawu nyajin jirimun kadanya yala bakamu, Jesusandakuda bundandanya. ³³ Ngayu binal kariku nyulu Godundumun. Yamba Godungku ngadiku nganya yungan banabu dukul-damanka, nyulu ngaykundu yalamanda, ‘Yundu ngayku Wawu nyajil badabada kadanya, bundanya bamanda nyubun-yimba. Nyulukudala. Nyulu juma bama dukul-damal, baptiseim-bungal ngaykungundu Wawubu ngulkurrdu.’ ³⁴ Ngayu nyajinkuda. Ngayu yurranda balkalda, ‘Nyulukuda Godumukuda kangkalkuda.’ ”

Kanbalda Jesus wukurrin.

³⁵ Warngku yindu jawun jambul Johnunji. Nyubun burri Andrew. ³⁶ Johnungku Jesus nyajin walkuku dunganya. Johnungku yalaman, “Yinya dingkar nyaka. Nyulu buyun-buyun kidal bamandamun wubulmunku.”

³⁷ Bula jawunyangku Johnumu kuku nyajin, bula Jesus wukurrinda. ³⁸ Jesus jurrkijin, bulanin nyajin wukurrinya, bulanda babajin, “Yubal wanyunku nubin-nubiji?” Bula yalaman, “Kari. Teacher, yundu wanjabu bundanday?”

³⁹ Nyulu yalaman, “Kaday, nyaka.” Bula nyungunji dungan, bayan nyajin nyulu bundandanya. Wungar kuwada, bula nyungunji bundan wujurr daranyamunku.

⁴⁰⁻⁴¹ Nyulu Andrew dunganda, yabanda Simon Peteranda dungan, yalaman, “Ngalin bama Godundumun nyajin, nyulu Christ.” ⁴² Nyulu Simon wundin Jesusanda.

Jesusangka Simon nyajin, yalaman, “Yundu Simon, yunu nganjan John. Ngayu burri yindu dalkil yununin, Cephas.” Kuku Greek Cephas Peter. Cephas mean Kulji.

Philipangka bula Nathanaelangka Jesus wukurrin.

⁴³ Warngku yindu Jesus bubungu Galilee dunganka. Nyulu nyubun bama nyajin, burri Philip. Nyulu Philipanda yalaman, “Nganya wukurrika.” ⁴⁴ Jana, Philip, Andrew, Peter, jana townmun Bethsaidamun kadan. ⁴⁵ Nyubun dingkar burri Nathanael. Philip Nathanaelanda dungan, nyungundu yalaman, “Nganjin dingkar nyubun nyajin, burri Jesus. Nyungu nganjan Joseph townku Nazarethmunku. Jana Mosesangka, jana prophet-prophetangka, jana Godundumunbu kabanba balkan Jesusanka.”

⁴⁶ Nathanaelangka yalaman, “Kari. Bama ngulkurr townmun Nazarethmun kari bajaku kaday. Nyulu Nazarethmunku, nyulu ngulkurr kari.” Philipangka yalaman, “Kaday, nyaka.”

⁴⁷ Jesusangka Nathanael nyajin kankadanya. Nyulu yalaman, “Yinya bama Jew ngulkurr bajaku, manubaja, junkay. Nyulu jurril kari,

bulu-duray kari.” ⁴⁸ Nathanael kungkurr-kadan, yalaman, “Ya, yundu ngaykunku binal kari.” Jesusangka yalaman, “Yubal Philip balkawanjiku, ngayu yununin nyajin bada-bada jukungu mujarrba.” ⁴⁹ Nathanaelangka yalaman, “Ya, Teacher, yundu Godumu kangkalkuda. Yundu maja jirray bajaku bamanga Jew-warramu, kingkuda.” ⁵⁰ Jesusangka yalaman, “Ngayu yunundu balkan ngayu yununin nyajin bada-bada jukungu mujarrba. Kuda yundu yinyaynka nganya believeim-bungan? Yundu nganya nyajil junjuy-junjuy jarra yalbay balkanya Godundumundu junkurrdu.”

⁵¹ Jesusangka jananda yalaman, “Ngayu yurranda manubajabuku balkal. Yurra heaven nyajil walngajinya. Yurra angel-angel Godundumun nyajil ngaykundu kankadanya, ngaykundumun dakal-dakanya. Ngayu yinya dingkar Godundumun.”

2

Jesus weddingba dungan, townbu Cana.

¹ Warngku jambul Jesusamu ngamu weddingmunbu dungan, townbu Cana, bubungu Galilee.

² Jana Jesus, nyungu jawun-karra 12-bala, jana yalarrku kadarin. ³ Jana bama weddingmunbu, jana yira grape nukan, wine. Jana yira grape nukanyarrku, kunbay-manin. Jesusandamundu ngamungku Jesusanda yalaman, “Yira grape yamba-karida.” ⁴ Jesusangka ngamundu yalaman, “Kari. Yundu ngaykundu kariku balkanyaku. Kuku Godundumun ngaykundu kariku

kadan, workmanijinka, bama helpim-bunganka. Kariku, juma.” ⁵ Jesusandamundu ngamungku yalaman bamanda workingmananda, “Kaki nyulu yurranda balkal, yurra yalamakada, workmakada.”

⁶ Yala, jar 6-bala yarra janjanan, jar banaji, bama mara julurrijinka. Jar jarra yalbay, yalbay yala copper. Jana Jew-warrangka mayi nukanjiku, jana mara julurrijin, dayirrmanka ngujakuramunku. ⁷ Jesusangka yalaman bamanda workingmananda, “Yanyu jar 6-bala jakal-bunga banabu.” Jana jakal-bunganyarrku. ⁸ Jesusangka jananda yalaman, “Buban mana, wundi dingkaranda majanda weddingmunku.” Jana wundin. ⁹ Jesusangka bana jurrrkin, waluyindu-bungan, yira-bungan. Majangka yira baban, ngulkurr bajaku. Maja binal kari wanjamun yira kadan. Yamba jana workingmen binal. Majangka dunyu kunjan. ¹⁰ Majangka dunyundu yalaman, “Bamangka yindu-yinduynju yira grape ngulkurr bajaku jakalbaku wambanya weddingmunbu. Bama yajinmal, jarra buyun dajilda kudamundu. Ngana bama yalaku. Kari, yundu yala kari. Yundu yira ngulkurrku dajin kudamundu.” Wedding kunbaynda.

¹¹ Jesusangka bana waluyindu-bungan, yira-bungan townbu Cana bubungu Galilee. Yinya first time nyulu junjuy miracle yalbay balkan Godundumundu junkurrdu. Nyulu junkurrmurubuku balkanya, nyulu milbijin, nyulu Godundumun. Yinyaynka nyunguwundu jawunkarrangka 12-balangka nyungunin believeimbunganda, nyulu Godundumunkuda.

¹² Wawu yinyamun, jana, Jesus, nyungu ngamu, nyungu yabaju-karra, jawun-karra 12-bala, jana townbu Capernaum dungarin, warnghu kulur bundarin.

Jesus Jew-warrandamunbu churchmunbu yalbaymba dungan.

¹³ Holiday Passover yuba kankadan. Yinyaynka jana Jesus townbu Jerusalem dungarinda. ¹⁴ Townbu Jerusalem kadarin, nyulu Jew-warrandamunbu churchmunbu yalbaymba dungan. Nyulu yinyaymba dingkar-dingkar nyajin bulki sellim-bunganya, sheep sellim-bunganya, bakamu. Nyulu dingkar-dingkar yindu-yindu nyajin tablebu bundandanya, kulji money dajiwanya bamanji yindu-yinduynji bubumun yindu-yindumun.

¹⁵ Nyulu nyajin, nyulu karra manin, karra wuybu-bungan. Nyulu wubulku churchmun wuybubu kangan, dingkar-dingkar, bulki, sheep. Nyulu table daray-manin, kulji kakarr-kilban. ¹⁶ Nyulu yalaman dingkar-dingkaranda bakamunjirrba, “Minya bakamu ngalkalba wundi. Yanyu bayan ngaykuwunbu nganjanamu. Yurra kari store-bunga.”

¹⁷ Wawu yinyamun nyungu jawun-karra 12-bala binalmanda Godundumunku kukuku. Godumu kuku yalaku:

“Ngayu yunu bayan ngulkurrduku kujinkarrku. Ngayu must ngulkurrduku kuji.”

¹⁸ Jana maja-karra Jesusanda kadarin, baba-jin, “Wanjungku yunundu balkan jananin kanganka? Yundu junjuy miracle balkada Go-

dundumundu junkurrdu, nganjinanda milbinka. Nganjin binalmanka yundu Godundumun or kari.” ¹⁹ Jesusangka yalaman, “Yala, ngayu balkal yurranda. Kaki yurra yanyu Godumu bayan kul-balkuda, warngku kulurmalkuda ngayu ngaral baja.” ²⁰ Jana Jew-warrangka nyungundu yalaman, “Yuy! Bama 46 years workmanijin yanyu bayan ngaranka. Yundu jinbaldaku kari ngaral, warngku kulurubulu.”

²¹ Yamba Jesusangka kari bayanka yalbaynka balkan. Nyulu nyunguwunku bangkarrka balkal-balkawan. Nyungu bangkarr Godumu bayan. ²² Nyulu juma juranman baja yarkinmun, nyungu jawun-karra 12-bala binalmankuda nyungungunku bangkarrka. Yinyaynka jana Godumu kuku believeim-bungan. Jana yalarrku Jesusamu kuku believeim-bungan.

Jesus bamanka wubulkuku binal bajaku.

²³ Yala, Jesus townbu Jerusalem bundandan holidaymunku Passovermunku. Nyulu yinyaymba bundandan, bama wubul nyungundu mambarrijin, nyulu junjuy-junjuy miracle yalbay balkanya Godundumundu junkurrdu. ²⁴ Yamba Jesusangka jananin kari kuku nyajin, nyulu bamanka wubulkuku binal bajaku. Nyulu binal jana wawu nyungunin king-bunganka, yamba nyulu yalarrku binal jana juma kuli dajinka nyungundu. Yinyaynka nyulu jananin kari trustim-bungan. ²⁵ Nyulu bamanka binal bajaku. Nyulu wawu kari bamangka nyungundu

balkanka bamanka yindu-yinduynku. Kari. Jesus bamanka binal bajaku, wanyu jana dukulbu kujil-kujin.

3

Jesus bula Nicodemus.

¹ Nyubun dingkar burri Nicodemus. Nyulu Pharisee, nyulu maja Jew-warranka kanbalka.

² Nyulu wujurrbu Jesusanda kadan, yalaman, “Teacher, ngayu binal Godungku yununin yungan, bama binal-bunganka. Yundu junjuy-junjuy miracle yalbay balkal Godundumundu junkurdu, yinyaynka ngayu binal God yununjikuda. Kaki God yununji kari, yundu kari junjuy-junjuy miracle yalbay balkanyaku. God yununjikuda.”

³ Jesusangka nyungundu yalaman, “Ngayu yunundu manubajabuku balkal. Kaki bama jirakalku balkaji, jana Godundumunbu bubungu dungari. Bama kari jirakalku balkaji, jana yinyarrin Godundumunbu bubungu kari dungari.”

⁴ Nicodemusangka Jesusanda babajin, “Ya! Bama wanjarrku jirakalku balkaji? Jaba-jaba can't ngamundu waralba walal baja, balkajinka baja.”

⁵ Jesusangka yalaman, “Ngayu yunundu manubajabuku balkal. Kaki bama Godundumunbu bubungu dunganka, nyulu must dayirmaka buyunmun. Godundumundu Wawubu must nyungunin jirakal-bunga, dayirr-bunga.

⁶ Kaki bama ngamundumun, nganjanandamun balkaji, jana bama bajaku. Kaki bama Godundumun Wawumun jirakalku balkaji, janaku

Godumukuda kangkal-kangkal. ⁷ Kari kungkurr-kaday ngayu yunundu balkanya yundu must jirakalku balkajika. ⁸ Godumu Wawu yala muyar. Muyar yarra naka wanarri, yarra kuwa wanarri. Yundu yanja nyajil wanarrinya. Muyar wanjamun baja kadan? Wanjabu baja dungan-dungay? Binal kari muyaraka. Yinya yala bama Godundumundu Wawubu jirakal-bungan. Yundu binal kari Godundumunku Wawuku,” Jesusangka yalaman.

⁹ Nicodemus binal kariku jirakalku balkajinka. Nyulu yalaman, “Ngayu binal kariku. Bama wanjarrku jirakalku balkajinka baja?”

¹⁰ Jesusangka babajin baja, “Wanyuku! Yundu yinyaynka binal kariku? Yundu teacherkuda Jew-warramu. Yundu yinyaynka binalmanyaku.

¹¹ Ngayu yunundu manubajabuku balkal. Ngalin Nganjan junjuynku binal, ngalin yinyaynka balkan-balkal. Ngalin junjuy nyajil, ngalin yalarrku yinyaynka balkal. Yamba yurra bama ngalinyanda wawu kari milka-jananka.

¹² Ngayu yunundu balkan junjuynku yaluyunku bubuk, yamba yundu yinya kuku kari milkabu manin. Yinyaynka yundu yalarrku ngayku kuku wangkar-wangkariynka kari milkabu manil.

¹³ Bama kariku wangkar-wangkar heavenba dungarin. Yinyaynka jana binal kari heavenmunku. Ngayuku binal, ngayu heavenmun kadanya. Ngayuku binal. Ngayu yinya dingkar Godundumun.

¹⁴ “Yurra Jew-warra binal jana Moses ngadiku bubungu jirrbu-jirrbungu. Mosesangka ngurma jarba balkan ironmun. Nyulu ngurma jarba

wangkar-wangkar jarra-kulban jukungu, bamangka nyajinka, ngulkurrmanka bambaymun. Ngayu yinya dingkar Godundumun. Ngayu yalarrku must jarra-kulbajika jukungu. ¹⁵ Kaki bama ngaykundu milka-janay, and ngaykundu mambarriji, jana wuljaljiku juranku bundari wangkar-wangkar. ¹⁶ God bamanka wubulkuku wawu jirray bajaku. Yinyaynka nyulu nyunguku nyubunku kangkal bubungu yungan. Kaki bama janaku mambarriji nyungundu, jananga wawu kari wulari. Jana wuljaljiku juranku bundari. ¹⁷ Godungku kari nyungu kangkal yungan bama punishim-bunganka. Kari. Nyulu kangkal yungan bama juran-bunganka.

¹⁸ “Ngayu Godumu kangkal nyubunku. Kaki bama buyun-buyunku mala-yirrkay and janaku mambarriji ngaykundu, God janandamunku buyun-buyunku milka-wulay, kari punishim-bungal. Kaki jana kari mala-yirrkay and ngaykundu kari mambarriji, God murruji janandamunku buyun-buyunku milka-wulay. Nyulu must janandin punishim-bunga. Nyulu wanyurrinku janandin must punishim-bunga? Jana janaku kari mambarrijinya nyunguwunbu kangkalba.” ¹⁹ Jesusangka yalaman, “Ngayu yala light, bubungu kadanda. Bama wawu kari lightmunku, jana buyun-damanya. Bamangka buyun-damanka nguwul-nguwulbu. Yinyaynka Godungku janandin punishim-bungal. ²⁰ Bamangka buyun-damal, nyulu wawu kari lightmunku. Nyulu wawu kari lightmunbu kadanka, wawu kari kanbalda nyungunin nyajinka buyun-damanya. ²¹ Bama junkay-

junkay, nyulu yala kari. Nyulu lightmunbu kaday, kanbalda nyajinka nyulu junkayku dungan-dunganya Godundumundu junkurrdu.”

Jesus bula John.

²² Wawu yinyamun, jana, Jesus, nyungu jawun-karra 12-bala, jana bubungu Judea dungan. Jana Judea bundandarin, bama banabu dukul-damal-daman. ²³ John, nyulu townbu Aenon, yuba townbu Salim. Nyulu yalarrku bama banabu dukul-damal-daman, bana jirray yinyaymba. Bama wubul nyungundu kadarin, nyulu jananin banabu dukul-daman. ²⁴ Jana John kariku jailba mumban.

²⁵ Johnumu jawun-karra yalarrku yinyay. Kanbal jawun-karra yinyarrin bamanji Jew-warranji balkal-balkawan bama dayirrmanka Godunku. ²⁶ Jana Johnundu kadarin, yalaman, “Teacher, yundu binal yinyaynka dingkaranka yununji naka-naka wawubajanga Jordan? Yundu nyungunku balkan. Nyulu bama banabu dukul-daman-damal. Bama wubulku yinyaymba dingkaranda dungan-dungari.”

²⁷ Johnungku yalaman, “Kaki Godungku bama kari yungal, jana murruji kadari. ²⁸ Yurra nganya nyajin nyungunku balkanya. Ngayu yalaman, ‘Ngayu yinya dingkar Godundumun kari, ngayu Christ kari. Godungku nganya jakalba yungan, yinyaynka dingkaranka balkanka.’” ²⁹ Johnungku yalaman baja, “Jesus must jirraymaka, ngayu bubanmaka.” Nyulu story balkan yinyaynka. Nyulu yalaman, “Yinya yala wedding. Maral dunyundu kaday.

Dunyumu jawun yarra janjanay, nyajin-nyajil. Dunyumu jawun wawurr-wawurrmaniji, maral dunyundu kadanya. Yalarrku ngayu wawurr-wawurrmanijida, bama Jesusanda kadarinya. ³⁰ Bamangka must Jesusku wukurrika, nganya kari. Nyulu jirraymaka, ngayu bubanmaka,” Johnungku yalaman.

Jesus jirimun.

³¹ Nyulu Jesus wangkar-wangkariynka, nyulu jirray bajaku. Bama wubulku bubuk; jana wangkarmun kari kadari. Jana bama bajaku. Jana balkal-balkal junjuy-junjuynku bubuk. Yamba Jesus heavenmun, nyulu jirray bajaku. ³² Jesus nyulu wangkar-wangkarmun bubungu kadan. Nyulu bamanda balkan-balkal wanyu nyulu nyajin wangkar-wangkar. Yamba jana nyungundu kari milka-janay. ³³ Kaki bama nyungundu milka-janay and janaku mambarriji nyungundu, jana kanbalanda milbil God manubajakuda. ³⁴ Godungku Jesus yungan. Jesusangka Godumu kuku balkan-balkal. Godundumundu Wawubu Jesus junkurrji-bunganyarrku. Godungku nyungu Wawu Jesusamu dajinyarrku, nyulu kari buban-bubanku dajin-dajil. ³⁵ Nganjan nyunguwunku kangkalka wawu jirray bajaku. Nganjanangka kangkal maja-bungan wubulkuku, junkurrji-bungan wubulkuku. ³⁶ Kaki bama janaku Godundumunbu kangkalanda mambarriji, jana wuljaljiku juranku bundari wangkar-wangkar heavenba. Kaki bamangka Godumu kangkal kari kuku nyajil, jana kari wuljaljiku juranku

bunday heavenba. God kuli-kaday jananka, yinyaynka jana wulayarrkukuda.

4

Jesus bula jalbu bubuk Samariamunku.

¹ Jana Pharisee-warrangka kuku nyajin bama wubul bajaku Jesusanji dungarinya. Bama Johnunjilu jarra kulur. Jesus binalman Pharisee-warrangka kuku yinya nyajin. Jesusandamundu jawun-karrangka bama wubul banabu dukuldaman. ² Jesusangka bama kari banabu dukuldaman. Nyunguwundu jawun-karrangkaku dukuldaman. ³ Jesus binalman Pharisee-warrangka, jana wawu kari bama wubul nyungunji dungarinka. Yinyaynka jana Jesus bubu Judea bawan, dungarinka baja bubungu Galilee. ⁴ Jana dungan-dungarin, bubungu Samaria kadarin.

⁵ Jana townbu Sychar kadarin, bubungu Samaria. Ngadi bajaku nyubun dingkar burri Jacob yinyay bundan. Jacobangka nyunguwunbu kangkalba Josephamu bubu dajin yuba townbu Sychar. ⁶ Yinyaymba Jacobangka ngadiku well bakan. Well yinyaku. Yala, jana Jesus Jacobandamunbu wellba kadarin. Jesus baja-burran, kala-kalbay jinabu kadanya. Wungar wangkar-wangkar. ⁷⁻⁸ Jawun-karra 12-bala townbu dungarin, mayi maninka.

Nyubun jalbu bubuk Samariamunku. Jesus wellba bundandan, nyulu jalbu kadan, bana maninka. Jesusangka nyungundu yalaman, “Ngayku bana dayangarr. Ngayu nukanka.”

⁹ Jalbungku yalaman, “Yundu bama Jew, ngayu Samariamunku. Yundu ngaykundu banaka kari babajinyaku.” Bama Jew-warra yalaku, pannikan nyubunku kari useim-bunganya bamanji Samariamunku. ¹⁰ Jesusangka yalaman, “Yundu binal kari Godungku kangkal Jesus yungan. Yundu binalmanyaku, yundu ngaykundu babajinyaku banaka yununin juran-bunganka.” ¹¹ Jalbungku yalaman, “Yundu bucket kari. Well bada-bada bajaku. Yundu bana wanjamun manil, juran-bunganka? ¹² Ngadi bajaku nyulu Jacobangka bana nukan yanyumun wellmun. Nyulu, nyunguwundu kangkal-kangkalda, nyunguwundu bulkingka. Nyulu wulan, well jawun-karramu dajin. Yundu murruji well jarra ngulkurr nganjinanga dajinka.” ¹³ Jesusangka yalaman, “Bamangka yanyu bana nukal, nyulu juma wawu-wulay baja. ¹⁴ Bamangka bana ngaykundumun nukal, nyulu karikuda wawu-wulay baja. Nyulu nukal, nyungu wawu yala buray, kari marralmal baja. Nyulu kari wulay, wuljaljiku juranku bunday.” ¹⁵ Jalbungku yalaman, “Ngayku yinya bana daya. Ngayu kari wawu-wulanka baja, kari kadanka baja banaka.” Yamba jalbu binal kari Jesusandamunku banaka. Jesusangka nyunguku Wawu dajinka bamanga, bama wuljaljiku juranku bundarinka wangkar-wangkar heavenba. Yinyanguykudabi bana dajinka Jesusangka. ¹⁶ Jesusangka jalbundu yalaman, “Dungay, yunu dunyu kunja, nyungunin wundi baja.” ¹⁷ Jalbungku yalaman, “Ngayu dunyu yambakari.” Jesusangka yalaman, “Yundu ngaykundu

manubajabuku balkan. ¹⁸ Yundu jakalbaku dingkar-dingkarani 5-balanji wunanan, bawan. Dingkar yununji bundandayda, nyulu yunu dunyu kari. Yundu manubajabuku balkan.” ¹⁹ Jalbungku yalaman, “Yundu ngaykunku binal bajaku. Yinyaynka ngayu binalda, yundu kukuji Godundumun, prophet.” ²⁰ Jalbungku babajinka Godunji balkawanka. Nyulu Jesu-sanda yalamanda, “Ngadi bajaku nganjinandamundu jawun-karrangka God buyay-manin yanyu wuburrbu. Yamba yurra bamangka Jew-warrangka balkal, ‘Bama townbu Jerusalem kadarika Godunji balkawanka, God buyay-maninka.’ ” ²¹ Jesusangka yalaman, “Ngaykundu milka-janay. Kaki bama juma Godunji balkawanka, jana kari wuburrbu dungari, kari townbu Jerusalem dungari. Bama yiringkurrku Godunji balkaway. ²² Yurra bama Samariawarra, yurra God buyay-maninka, yamba yurra Godunku binal kari. Nganjin bama Jewwarra, nganjin God buyay-manil, nyungunku binal. Godungku bama juran-bungal Jewwarranka. ²³ Yalada, kanbalda bamangka God manubajabuku buyay-manilda, wawubu. Jana milkanga nyungunjiku bundari. God wawu bamangka nyungunin manubajabuku buyay-maninka, manubajaku nyungunji balkawanka wawubu, dukurrdu. ²⁴ God bangkarr kari, nyulu nguwimal kari. Nyulu wawu, bangkarr kari. Yinyaynka bamangka God buyay-maninka, jana must manubajamaka, milka-nga Godunji balkawaka, milkabu, dukurrdu,” Jesusangka yalaman. ²⁵ Jalbungku yalaman,

“Ngayu binal bama nyubun Godundumun kaday, Christ. Godungku nyungunin yungal. Nyulu ngananin junjuy-junjuynku wubulkuku binal-bungal.”²⁶ Jesusangka yalaman, “Ngayu Christ. Ngayu yinya bama Godundumun.”

²⁷ Jesusamu jawun-karra kadarinda. Jana kungkurr-kadarin, nyulu jalbunji balkawanya. Jana jana-karrajiku balkawan, “Ya, wanyu yinya? Nyulu balkan-balkaway jalbunji bubuk Samari-amunku.” Yamba jana kari Jesusanda babajin, “Wanyurrinku?”

²⁸ Jalbungku bucket bawanda, townbuku dungan baja kukuji. Nyulu bamanda yalaman,²⁹ “Kadarika, dingkar nyaka. Nyulu ngaykundu balkan junjuy-junjuynku ngayu jakalbaku balkan. Nyulu nguba Godundumun, Christ.”³⁰ Jana bama townmun kadarin, Jesusanda.

³¹ Jana kadarinjiku, Jesusandamundu jawun-karrangka Jesusanda yalaman, “Teacher, mayi nuka.”³² Nyulu yalaman, “Ngayu mayiji yinduynji. Yurra yinyaynka mayika binal kari.”³³ Jawun-karrajiku balkawan, “Bamangka yinduynju nguba nyungu mayi wundin.”³⁴ Jesusangka yalaman, “Kari. Ngayu Godundu kukungu milka-janankarrku, God wukurrinkarrku. Godungku ngaykundu kuku dajin, nyungu work kunbay-maninka. Kaki ngayu God kuku nyajil, ngayu wawu-daraykuda, yala yanjimalkuda mayimun.”³⁵ Yurra yala balkal, ‘Kija kulurmal, mayi kulbulmal mujanka.’ Kari. Ngayu yalanguy balkal, ‘Mayi nyakada. Mayi kulbulkuda mujanka,

bayanbaku wundinka.’ Bama yala yinya mayi kulbul. Jana bama readyda, Godumu kuku nyajinka, yurra jananin ngaykundu wundinka, jana ngaykundu milka-jananka. Yinya yala yurra jananin mujan-mujal, ngaykundu wundinka. ³⁶⁻³⁷ Yurra yala balkal, ‘Bamangka nyubuninja diburr nandal gardenba, yinduynju mayi kulbul mujal.’ Bula jambulku wawurr-wawurrmaniji mayika. Yurra yala yinya. Nyubun yurrandamun yala bamangka diburr nandan. Nyulu bamanda balkal Godundumunku kukuku, yamba yinyayangka bamangka nguba Godumu kuku bayjal. Yindu juma kaday, nyulu yala bamangka mayi mujan. Nyulu yinyayanda bamanda balkal baja kukuku Godundumun. Yinya bama nyuluku nguba mambarrijida Godundu. Bula kukuji wawurr-wawurrmanijida, yinya bama wuljaljiku juranku bundanya Godunji. Bula wawurr-wawurrmaniji, yinya yala bulanga pay. ³⁸ Ngayu yurranin yungan, bama mujanka, Godundu wundinka. Bamangka yindu-yinduynju jakalbaku bamanda balkan kukuku Godundumun, yamba yurraku bama mujal, Godundu wundil.”

³⁹ Yala, bama wubul bubuku Samariamunku bundandarin yinyaymba townbu. Wubul Jesusanda mambarrijin yinyaynka jalbunku. Jalbungku jananda yalaman, “Nyulu Jesusangka ngaykundu balkan junjuy-junjuynku ngayu jakalbaku balkan.” Yinyaynka bama binalda Jesus Godundumun, Christ. ⁴⁰ Jana townmun Jesusanda kadarin, nyungunku babajin jananji bundanka. Jesus jananji bundanda, warngku

jambul.

⁴¹ Bama wubul nyungundu mambarrijin.

⁴² Jana jalbundu yalaman, “Nganjin nyungundu mambarrijinda. Yundu nganjinanda balkan, yamba nganjin nyungundu mambarrijin, nganjinku nyungunin nyajinya. Nganjin binalda, nyulu bama wubulku juran-bunganka, bama wubulku bubungu yindu-yinduymbu.”

Jesusangka majamu kangkal ngulkurr-bungan.

⁴³ Yala, warngku kulurman, jana Jesus bubu Samaria bawan, dungarin bubungu Galilee.

⁴⁴ Jesusangka jananda yalaman, “Bama yalaku. Godungku nguba dingkar nyubun kukuji yungal. Dingkaramu jawun-karra nyungundu kari milka-janay. Bama yindu-yindu nguba nyungundu milka-janay, yamba nyungu jawun-karra kari milka-janay.” ⁴⁵ Yala, jana bubungu Galilee kadarin, bamangka nyungunin yulmbarrin. Jana jakalbaku nyungunin nyajin townbu Jerusalem holiday Passover, nyungunin nyajin junjuy-junjuy yalbay balkan-balkanya Godundumundu junkurrdu. Yinyaynka jana nyungunin yulmbarrin.

⁴⁶⁻⁴⁷ Jana Jesus kadarin baja townbu Cana bubungu Galilee. Nyulu yinyaymba jakalbaku bana walu-yindu-bungan, yira-bungan. Dingkar nyubun townbu Capernaum bundandan, nyulu maja governmentandamun. Nyulu kuku nyajin Jesus bubumun Judeamun dunganya, bubungu Galilee kadanya. Majamu kangkal dingkar bambay bajaku. Majangka bambay bawan bayanba townbu Capernaum, Jesusanda kadan, babajin,

“Ngayku kangkal bambay bajaku. Yundu nyungundu dungayda, townbu Capernaum. Nyungunin ngulkurr-bungangarr, juran-bungangarr, nyulu wulanjiku.”⁴⁸ Jesusangka nyungundu yalaman, “Kaki yurra bamangka nganya nya-jil junjuy miracle yalbay balkanya Godundumundu junkurrdu, yurra ngaykunku binalda, ngayu Godundumun. Kaki ngayu kari junjuy miracle yalbay balkal Godundumundu junkurrdu, yurra ngaykunku balkal, ‘Nyulu kari Godundumun.’”⁴⁹ Nganjanangka yalaman, “Maja, ngayku kangkal wulanjiku, ngaykunji kadayarr.”⁵⁰ Jesusangka nyungundu yalaman, “Dungay, yunu kangkal juranku bundaykuda.”

Nyulu Jesus believeim-bungan, bayanbaku dungan.⁵¹ Nyulu bayanbaku dungan-dungan, nyungu workingmen nyungundu maku-warrin, kukuji. Jana nyungundu yalaman, “Yunu kangkal ngulkurrkuda, karida bambay.”⁵² Nyulu jananda babajin, “Nyulu wanja-wanja ngulkurrman, wanyu time?” Jana yalaman, “Yilayku, wungar wangkar-wangkar, 1 o'clock, nyungu bambay kunbaynda, ngulkurrkuda.”⁵³ Maja binalda, yinya same time Jesusangka nyungundu yalaman, “Yunu kangkal ngulkurrkuda.” Jana nyunguwunbu bayanba bundandarin, jana wubulku Jesusanda mambarrijinda. Jana binalda, nyulu Godundumunkuda.

⁵⁴ Jesusangka junjuy miracle yalbay jambul Godundumundu junkurrdu balkan bubungu Galilee. Firstkulu nyulu bana walu-yindubungan, yira-bungan. Nyiku nyulu bubumun

Judeamun kadan, bubungu Galilee kadan baja, nyulu majamu kangkal bambaymun ngulkurr-bungan.

5

Jesusangka dingkar ngulkurr-bungan walngkanga.

¹ Wawu yinyamun Jesus townbu Jerusalem dungan. Jana bamangka Jew-warrangka holiday haveim-bungan, Jesus townbu dungan holidaymunku. ² Ngadiku gate wubul townbu Jerusalem. Nyubun gate burri Sheep Gate. Walngka yubaku yinyaymba gateba, walngka burri Bethesda. Jana veranda 5-bala ngaran walngkanga. ³ Jana bambay-bambay wubul verandamunbu wunanarin, kanbal miyil kari, kanbal malbin buyun, kanbal dakil wulan. ⁴ Jana kujil-kujin bana murnijinyamunku. Angel Godundumun kadan baja, kadan baja, bana murninka. Wawu murninya, bama bambay jakalbamunku bananga walan, nyulu ngulkurrman bambaymun. ⁵ Dingkar nyubun yinyaymba. Nyulu ngadingka bambay bundan, 38-years munku. ⁶ Jesusangka nyungunin nyajin wunananya. Nyulu binal yinyaynka bamanka ngadingka bambay bundan. Nyulu dingkaranda babajin, “Yundu ngulkurrmanka?” ⁷ Dingkarangka yalaman, “Yuwu, Maja. Yamba bana murnin-murniji, bama yamba-kari, nganya bananga walay-maninka. Ngayu bananga dungan-dungay, ngaykunku yindu jakalba walal.” ⁸ Jesusangka yalaman, “Wandi,

bilangkurr mana, dungayda.” ⁹ Yinya dingkar bambaymun ngulkurmanda. Nyulu bilangkurr manin, jinabu dungan.

Jesusangka dingkar ngulkurr-bungan Saturday. ¹⁰ Maja-maja Jew-warranka, jana dingkaranda yalaman, “Nyiku Saturday. Yundu Saturday bilangkurr kari bajaku jarra-kulba, lawmunku ngujukuramunku.” ¹¹ Dingkarangka yalaman, “Bamangka nyubunyinja nganya ngulkurr-bungan. Nyuluku ngaykundu balkan bilangkurr maninka, dunganka.” ¹² Jana nyungundu babajin, “Bamangka wanjungku yunundu balkan bilangkurr maninka, dunganka?” ¹³ Yamba nyulu Jesusanka binal kari. Jesusangka yinya bama bambay ngulkurr-bungan, yinyamun nyulu Jesus jinbalku dungan, bama wubul bajaku murumarinya.

¹⁴ Wawu yinyamun nyulu dingkar Godundumunbu churchmunbu yalbaymba dungan. Jesus yalarrku yarra dungan, dingkar warrmbabungan. Nyulu dingkaranda yalaman, “Ya, yundu ngulkurrda. Buyun-buyun bawa, kari buyun-dama baja. Kaki yundu buyun-damal baja, Godungku yununin yaykarrdaku buyundamanji.”

¹⁵ Dingkar dunganda, Jew-warranda majamajanda. Nyulu jananda balkan, “Jesusangka nganya ngulkurr-bungan.” ¹⁶ Jesusangka nyungunin Saturday ngulkurr-bunganya, jana majamaja Jesusanka kuli-kadarin. Jana kuli da-jinka nyungundu, nyungunin buyun-damanka. ¹⁷ Jesusangka jananda yalaman, “Ngayku ngan-

jan workmanmanijiku, nyulu kariku kunbaymanin. Ngayu yalarrku workmanmaniji.”

¹⁸ Yinyaynka kukuku jana wawu jirray nyungunin yarkinkaku kuninkada. Jana kuninka, nyulu jananga law Saturdaymunku kari wukurinya. Jana kuninka, nyulu Godunku balkanya, God nyungu nganjankuda, nyulu Godnguy.

Jesusangka kuku manin Nganjanandamun, ngulkurr-bunganka.

¹⁹ Jesus wawu bama binalmanka nyulukuda Godundumun. Yinyaynka nyulu nyungunkuku balkan. Nyulu jananda yalaman, “Ngayu yurranda manubajabuku balkal. Ngayu Godumu kangkalkuda. Ngayu ngayuku kari junjuy balkal. Ngayu ngayku nganjan nyajil ngulkurr-bunganya, ngayu yalarrku ngulkurr-bungal. ²⁰ Nganjan ngaykunku wawu jirray bajaku, ngayu nyungu kangkalkuda. Nyulu ngaykundu milbin-milbil junjuy-junjuy nyulu balkan-balkanya. Nyulu ngaykundu milbil junjuy-junjuy ngulkurr bajaku, junkurrji bajaku, ngayu ngulkurrduku balkanka, junkurrmurubuku. Yurra yinya nyajil, yurra kungkurrkadari. ²¹ Ngayu yala Nganjan. Nganjanangka yarkin-yarkin juran-bungal. Ngayu wawubu, ngayu yalarrku yarkin-yarkin juran-bungal. ²² Yinya yala courtcase haveimbungal. Nyubun bama judge. Nyulu judgeungku kanbal jailba yunganya, kanbal bayanbaku yunganya. Nganjanangka nganya judgebungan. Ngayu bamanji wubulinjiku balkaway, jananka binalmanka. Yinyamun ngayu

kanbal wangkar-wangkar yungal, kanbal bada-bada. ²³ Nganjanangka nganya judge-bungan, bama ngaykundu milka-jananka yala jana Nganjananda milka-janay. Kaki bama ngaykundu kari milka-janay, jana yalarrku Nganjananda kari milka-janay, nyulu nganya yunganya.

²⁴ “Ngayu yurranda manubajabuku balkal. Godungku nganya yungan. Kaki bamangka nganya kuku nyajil, and yalarrku Godundu mambarriji, nyulu wuljaljiku juranku bundayarrkukuda. Godungku nyungunin kari punishim-bungalda. Nyulu nganya kuku nyajinjiku, nyungu wawu yala juran kari. Wawu kuku nyajinyamun, nyungu wawu juranda. ²⁵ Ngayu yurrandin manubajabuku balkal. Kaki bama kari ngaykundu milka-janay, jananga wawu yala juran kari. Ngayu Godumu kangkal. Ngayu janandin kunjalkunjalda. Kaki jana ngaykundu milka-janay and ngaykundu mambarriji, jananga wawu juranmal baja. ²⁶ Nganjanangka bama juranbungalarrkukuda. Bamangka can't juranbungal. Nganjanangka junkurr ngaykundu dajin, ngayu yalarrku bama juran-bunganka. Ngayu Godumu kangkal, yinyaynka nyulu junkurr dajin. ²⁷ Ngayukuda yinya dingkar Godundumun. Yinyaynka Nganjanangka nganya bamanga judge-bungan, janandin nyajinka, jana nguba Godundu mambarrijin, nguba kari. ²⁸ Ngayu juma yarkin-yarkin juljalmun kunjalkunjald. Jana nganya milkabu nyajilda. Kari kungkurr-kaday yinyaynka. ²⁹ Jana juranmal baja, juljalmun wandirida. Kanbal ngulkurr-

ngulkurr, jana wangkar-wangkar Nganjananji bundariyarrku. Kanbal buyun-buyun, jana bada-bada bundariyarrkukuda. Ngalin Nganjanangka jananin punishim-bungal.” Jesusangka yinya kuku yalaman.

Kuku Jesusanka.

³⁰ Jesusangka yalaman baja, “Ngayu ngayuku kari junjuy balkal. Godungku ngaykundu balkal, ngayu yinya bamanda balkal. Yinyaynka ngayu bama junkaynjaku yungal, ngayu kari wadu-wadu yungal. Ngayu kanbal bama yungal Godunji bundanka, kanbal punishim-bungal. Yala ngayuku kari wawumal, yamba yala Godku wawumal. Nyulu nganya yungan.

³¹ “Kaki ngayu ngaykunkuku balkal, yurra nganya kari believeim-bungal. ³² Yamba yinduynju ngaykunku balkan-balkal, ngaykuwundu nganjanangka. Ngayu binal nyulu manubajabuku balkan-balkal, junkaynjaku balkan-balkal. ³³ Bamangka yinduynju yalarrku ngaykunku balkan. Yurra bama yungan, John wawu-yimbanka. Nyulu ngaykunku manubajabuku balkan. ³⁴⁻³⁵ John nyulu yala light, wayjun-wayjujinya. Lightmudu wayjujinyamudu bamanda baral milbil, jana dungarinka. Johnungku bamanda milbin baral Godundu, jana Godundu dungarinka. Yurra bubanku wawurr-wawurrmanijin Johnunku. Yalada, ngayu yurranda Johnunku balkan, yurra nganya manubaja-bunganka. John, nyulu bama. Nyulu ngaykunku balkan, yamba nyulu bamaku. ³⁶ Yamba yinduynju

ngaykunku binal-bungan-bungal, junkurr-murubuku. Ngaykuwundu nganjanangka nganya yungan workmanijinka, bama helpim-bunganka. Ngaykuwundu workmundu bamanda milbil Nganjanangka nganya yunganya.³⁷ Ngaykuwundu nganjanangka yalarrku ngaykunku balkan. Yamba yurra nyungunin kari bajaku miyilda nyajin, kari bajaku milkabu nyajin.³⁸ Nyulu nganya yungan. Yamba yurra ngaykundu kari mambarrijin. Yinyaynka yurra kari milkanga nyunguwunjiku kukujiku bunday. Yurra nganya kari believeim-bunganya, yinyaynka yurra kuku nyungundumun bayjal-bayjal.³⁹ Yurra wuljaljiku Godunji bundarinka wangkar-wangkar. Yurra yinyaynka Godumu kaban mumbarabuku nyajin-nyajil. Godundumundu kabanda ngaykunku balkan-balkal, yamba yurra binal kari yinyaynka kukuku ngaykunku.⁴⁰ Godumu kaban ngaykunku, yamba yurra wawu kari ngaykundu kadarinka, ngayu yurranin juran-bunganka.

⁴¹ “Ngayu kari nubin-nubil bama nganya buyay-maninka.⁴² Ngayu binal yurra Godunku wawu kari, nyungundu wawu kari milka-jananka. Ngayu yurranika binal bajaku.⁴³ Ngaykuwundu nganjanangka nganya yungan, yamba yurra nganya kari yulmbarrin, kari milka-janan ngaykundu. Nguba yindu kaday, kari Godundumun. Nguba nyulu bamaku. Yamba yurra nyungunin yulmbarril, nyungundu milka-janay.⁴⁴ Yurra wawu bamangka yurranin buyay-maninka. Yalarrku yurra wawu

Godungku yurranin buyay-maninka. Yamba yurra Godundu kari milka-jananka. Yurra buluduray. Yinyaynka Godungku yurranin kari buyay-manil. ⁴⁵ Ngayu Nganjananda kari milbil yurra buyun-damanya. Kari. Ngayuku kari. Ngadi bajaku nyubun dingkar bundandan, burri Moses. Nyulu ngujakuraku kabanba balkan. Yinyayngka kabanda ngujakuramundu milbil yurra buyun-damal-damanya, yurra kari nyajinya yinya kuku ngaykunku. Nganjan God binal yurra buyun-damal-damal. Yurra Mosesamu kaban nyajin-nyajil, yamba yurra nyungun kari wukurril. ⁴⁶ Yurra Mosesanda manubajaku milka-jananyaku, yurra ngaykundu milka-jananyaku. Nyulu ngaykunku kabanba balkanya, yurra ngaykundu milka-jananyaku. ⁴⁷ Yurra Mosesamu kaban kari believeimbungan. Yinyaynka yurra yalarrku nganya kari believeimbungan.”

6

Jesusangka bamanga 5000-balanga mayi dajin.

¹ Wawu yinyamun Jesus ngubar-ngubar jalundurr Galileemundurr dungan. ² Bama wubul bajaku nyungun wukurrin. Jana wanyurinku nyungun wukurrin? Jana jakalbaku nyungunin nyajin junkurr bawanya, bama bambaymun ngulkurr-bunganya. ³ Nyulu Jesus wangkar-wangkar manjalba dakan, bundan nyunguwunji jawun-karranji 12-balanji. ⁴ Holiday Passover yuba kankadan. ⁵ Jesusangka walu-wukurrin, nyajin bama wubul bajaku

nyungundu kankadanya. Nyulu Philipanda babajin, “Ngana wanjamun mayi manil bamanga dajinka?”⁶ Jesus Philipanda babajin, Philip babanka. Yamba Jesus binal nyulu wanjar-manka.⁷ Philipangka yalaman, “Bama wubul bajaku. Ngana money yamba-kari bread buy-imbunganka. Bama wubul bajaku.”

⁸ Jawun nyubun Simon Peteramu yabaju, nyulu burri Andrew. Nyulu yalaman,⁹ “Yaluy karrkay dingkar nyubun breadji, minyaji kuyuji. Bread flourmun diburmun barleymun. Nyungu bread 5-bala, minya kuyu jambul. Yinya mayi buban, yalurrinyanka bamanka. Mayi yamba-karibi!”

¹⁰ Kari. Jesusangka yalaman, “Bama bunday-mana.” Jikan jirray yinyaymba. Bama wubulku bundarin, dingkar-dingkar yinya 5000-bala.¹¹ Jesusangka bread manin. Nyulu God thankim-bungan, bread wambajin, bamanga yinyarrin bundandarinnya. Yinyamun nyulu yalarrku kuyuda wambajin. Jana wubulku yajinmaynda.¹² Jana yajinman, nyulu jawun-karranda yalaman, “Mujada yinyarrin mayi yanday. Kari yilba, kari wasteim-bunga.”¹³ Jana mayi yanday mujan, jakal-bungan kurmun wubul, 12-bala jakal-bungan mayibu yandaynja. Jesusangka bread 5-bala wamban, mayi buban. Yamba jana mayi yanday jirray bajaku mujan, kurmun wubul jakal-bungan. Jesusangka mayi jirray-bungan.

¹⁴ Bamangka nyajin Jesus bread jirray-bunganya. Jana yalaman, “Godungku nyunguwunbu kabanba prophetanka balkan,

bamanka nyungundumun. Yanyu bama nyulukudabi. Ngana yinyaynka binal, nyulu bread jirray-bunganya.”¹⁵ Jesus binal jana nyungun maninka, nyungun maja-bunganka, king-bunganka, mambarril-mambarril. Yamba nyulu wawu kariku kingmanka. Yinyaynka nyulu jananin bawan, nyulurrku manjalba dungan baja.

Jesus bananga wuyara jinabu dungan.

¹⁶ Yilay-yilaymanda nyungu jawun-karra bada jalunbu dungarin, ¹⁷ boatbu walarin, ngubar-ngubarku maku townbuku Capernaumku janarrku dungarinka baja. Wujurrman, Jesus jananda kariku kadan. ¹⁸ Muyar balkajinda, junkurrjimanijin. Bana yaykarrmanda. Mulngku jaba-jaba dakarin. ¹⁹ Jesusamu jawun-karra birungubaynja dungarin, 5-kilometrekuda. Jana Jesus nyajin banaburr wuyara kankadanya. Nyulu yuba kadanda, jana yinyilmannya yararin. ²⁰ Jesusangka yalaman, “Kari yinyilmaka. Ngayukuda.” ²¹ Jana nyungun wawurr-wawurrduku boatbu-bungan, bubuda manin jana dungan-dungarin.

Bama Jesusanka nubijin.

²² Warngku yindu jana kanbal kudamundu bawajin, jana murumarin. Jana yilayku boat nyubunku nyajin. Jana jawun-karra nyajin boatbu walarinya, ngubar-ngubar dungarinya. Nyulu Jesus janANJI kari dungan, jana janarrku dungarin. Jesus kudamundu bawajin. ²³ Townmun Tiberiusmun bama kanbal boatji kadin, Jesus nubinka. Jana yubaku kadin

bubungu yinyaymba Jesusangka God thankim-bungan, bamanga mayi dajin yilayku. ²⁴ Jana bamangka kari nyajin Jesus. Nyulu, nyungu jawun-karra yinya kari. Jana bama boatbu walarin, bubungu Capernaum dungarin baja, Jesusanka nubijinka.

Jesus yala bread, bamanga wawu juran-bunganka.

²⁵ Jana bamangka Jesus naka-naka warrmba-bungan, nyungundu babajin, “Maja, yundu wanja-wanja kadan?”

²⁶ Jesusangka jananin kari kuku manin. Yamba nyulu yalaman, “Ngayu manubajabuku balkal yurranda. Yurra ngaykundu kari kadarin, junkurr ngayku nyajinka. Yurra mayika breadka kadarin baja. ²⁷ Yurra kari milkabu wukur-rika mayi waralkaku. Yurra juma mukul-mal, wulayda. Wawu yurranga kari jiringa dunganji, Godundu. Yurra milkabu wukur-rika mayi wangkar-wangkarmunkulu, yurranin juran-bunganka, yurra wuljaljiku juranku bundanka jiringa. Kaki bama ngaykundu mambar-riji, yinya yala mayi ngulkurr, nyulu wuljaljiku juranku bundanka jiringa. God ngayku nganjan. Nyulu ngaykundu junkurr dajin, ngayuku yur-randa mayi ngulkurr dajinka, juran-bunganka.”

²⁸ Jana babajin, “Nganjin wanjarrmal, juranku bundanka wuljaljiku?” ²⁹ Jesusangka yalaman, “Nganya Godungku yungan. Ngaykundu mam-barrijika. Yurra wuljaljiku juranku bundayda Godunji.”

³⁰⁻³¹ Jana wawu nyulu jananda dajinka mayi jirray, yala Mosesangka ngadiku dajin. Yinyaynka jana nyungundu yalaman, “Nganjan-karra ngujakuramunku bubungu jirrbu-jirrbungu bundandarin, jana mayi manna nukan. Godungku yinya mayi jirimun yungan jananda. Yinya kuku Godundumunbu kabanba. Yundu nganjinanda wanyu milbil? Nganjin binalmanka. Kuda yundukuda bama Godundumun or kari?”

³² Jesusangka jananin kari kuku manin. Yamba nyulu yalaman, “Ngayu manubajabuku balkal. Mosesangka yurrandamunbu nganjan-karranda kari dajin mayi jananin juranku bunday-maninka wuljaljiku. Jana mayi manin, bangkarr dandimanka. Ngaykuwundu nganjanangka mayi jirimun yurranda dajilda, yurrandin wuljaljiku juranku bunday-maninka. ³³ Mayi bread Godungku dajil-dajil, yinya bread jirimun. Yinyangka breadmundu bamanga wawu juranbungal yiringkurrku.” ³⁴ Jana nyungundu yalaman, “Maja, yundu nganjinanda yinya bread dayangarr wuljaljiku.”

³⁵ Jesusangka jananda yalaman, “Ngayuku yinya bread Godundumun. Ngayu bamanga wawu wuljaljiku juranku bunday-manil. Bama ngaykundu mambarriji, jananga wawu kari dakwuymal baja. Bama ngaykundu mambarriji, jananga wawu kari wawu-wulay baja. Ngayu jananga wawu wawu-daray-manilda. ³⁶ Ngayu yurranda balkan, ‘Yurra nganya nyajinda, yamba yurra nganya kari believeim-bungan.’ ³⁷ Ngaykuwundu nganjanangka bama kanbal

ngaykundu dajil. Jana wubulduku nganya wukuril. Ngayu jananin yulmbarril, kari bajaku kangal. ³⁸ Ngaykuwundu nganjanangka nganya yungan. Yinyaynka ngayu kadan. Ngayu wangkar-wangkarmun kadan, ngayku nganjan wawurr-wawurr-bunganka, nyungunin kuku nyajinka. Yinyaynka ngayu kadan. ³⁹ Nyulu nganya yungan, bama kanbal ngaykundu dajinka. Nyulu wawu kari ngayu jananin nubi-maninka. Ngayu jananin juljalmun walngal, yarkinmun juran-bungal. Godungku bubu kunbay-manilda. ⁴⁰ Ngayku nganjan wawu bamangka nganya nyajinka. Kaki jana ngaykundu mambarriji, ngayu jananin jirakal-bungal. Bama jirakalmal, ngayu jananin juljalmun walngal, yarkinmun juran-bungal. Godungku bubu kunbay-manilda.”

⁴¹ Jana Jew-warra kuku damajin Jesusanka, nyulu yalamanya, “Ngayu bread wangkar-wangkarmun, jirimun kadan.” Yinyaynka jana nyungunku kuku damajin. ⁴² Jana Jew-warra balkawan, “Yanyu dingkar Jesus, nyulu bama bajaku, kangkal Josephamu. Ngana ngamunku, nganjananka binal. Nyulu wanyurrinku baja balkan nyulu wangkar-wangkarmun jirimun kadan? Ngana nyungun kari believeim-bungal.”

⁴³ Jesusangka yalaman, “Yurra kunbarikada kuku daman-damajinya! ⁴⁴ Ngaykuwundu nganjanangka nganya yungan. Nyulu bama ngaykundu kunjil. Nyulu jananin kari kunjanyaku, jana can't ngaykundu kadarinyaku. Bubu kunbay, ngayu jananin juran-bungal baja.

⁴⁵ Godundumundu prophet-prophetangka yanyu kuku kabanba balkan,

‘Godungku bama wubulku binal-bungal.’

Kaki jana bama nyungundu kukungu milka-janay and jana nyungundumun binalmalkuda, jana ngaykundu kadari. ⁴⁶ Bamangka Nganjan God miyildaku kari bajaku nyajin. Nyulula Godundumun kadan, nyuluku Nganjan God miyilda nyajin. ⁴⁷ Ngayu yurranda manubajabuku balkal. Kaki bama Godundu mambarriji, nyulu juranku bundayda wuljaljiku. ⁴⁸ Ngayu bread, bama juran-bunganka. ⁴⁹ Yurrandamundu nganjan-karrangka ngujakuraku mayi manna nukan, bubungu jirrbu-jirrbungu. Yamba jana kari wuljaljiku juranku bundarin, jana wularin. ⁵⁰ Yamba ngayu yinya bread wangkar-wangkarmun jirimun. Bamangka yinya bread nukal, jana kari wulari. ⁵¹ Ngayu bread jirimun kadan, bama juranku bundanka. Bamangka yinya bread nukal, jana juranku wuljaljiku bundari. Yinya bread ngayku bangkarr. Ngayu bangkarr dajil, bama yiringkurr wuljaljiku juranku bundarinka.”

⁵² Jana Jew-warra jawarr-wunan. Jana yalaman, “Nyulu wanjarr ngananda nyungu bangkarr dajil, nukanka? Karibi.” ⁵³ Jesusangka yalaman, “Ngayu yurranda manubajabuku balkal. Ngayu yinya bama Godundumun. Kaki yurra ngayku bangkarr, ngayku mula kari nukal, yurra kari juranmal baja. ⁵⁴ Jana bamangka ngayku bangkarr, ngayku mula nukal, jana jirakalmal. Ngayu bama jirakal juljalmun walngal, yarkinmun juran-bungal. Godungku

bubu kunbay-manilkuda. ⁵⁵ Ngayku bangkarr manubajaku mayi, ngayku mula manubajaku bana. ⁵⁶ Nyulu bamangka ngayku bangkarr, mula nukal, nyulu ngaykunji bundanday. Ngayu yalarrku nyungunji bundanday. ⁵⁷ Ngayku nganjan, nyulu wuljaljiku jurankuda. Nyulu nganya yungan yurranda. Nganjan God jurankukuda, yinyaynka ngayu jurankukuda. Nyulu bamangka nganya nukal, ngayu yalarrku nyungunin jirakal-bungal, juran-bungalkuda. ⁵⁸ Yanyu mayi wangkar-wangkarmun jirimun kadan. Yanyu mayi yindu, yinyanguy kari jana nganjan-karrangka nukan ngujakuraku. Jana yinya mayi nukan, yamba jana wularin. Bamangka yanyu mayi nukal, jananga wawu kari wulari baja. Jana wuljaljiku juranku bundari.” ⁵⁹ Jesusangka yinya kuku balkan townbu Capernaum, Jew-warrandamunbu churchmunbu binal-bungal-bungan.

Bama wuljaljiku juranku bundari kukubu yanyungku.

⁶⁰ Bamangka wubuldu Jesus nyajin binal-bunganya. Kanbalda nyajin, jana yalaman, “Nganjin binal kari bajaku, wawu kari.” ⁶¹ Jesus binal jana yinyaynka balkan-balkawan. Yinyaynka nyulu jananda yalaman, “Yurra nguba wawu kari yinyaynka kukuku. Yurra nguba kulbajinkada. ⁶² Kaki yurra dingkar jirimun nyajil jiringa dunganya baja, yurra nguba wawu kari. ⁶³ Godundumundu Wawubu bama wuljaljiku juran-bungalkuda. Bama can't juranmanka baja janaku. Yinya kuku

ngayu yurranda balkan, yinya yurrandamunku wawuku. Yinyamundu kukubu yurrantin jirakal-bungal, juran-bungalkuda. ⁶⁴ Yamba yurra kanbalda nganya kuku kari believeim-bungalkuda.” Nyulu jakalbamunku binal bamanka nyungunin kuku kari nyajinka. Nyulu binal dingkaranka nyungunin Jew-warranda mambarrinka, nyungunin kuninka. ⁶⁵ Nyulu yalaman baja, “Ngayu yurranda ngadiku balkan. Kaki ngaykuwundu nganjanangka bama kari yungal, jana can't ngaykundu kadari.”

⁶⁶ Yinyamun bama kanbal jurrkijin, nyungun kari wukurrin baja. ⁶⁷ Jesusangka jawun-karranda 12-balanda babajinda, “Yurra yalarrku nganya bawanka, kari wukurrinka baja?”

⁶⁸ Simon Peterangka nyungundu yalaman, “Maja, nganjin wanyanda dungari baja? Bama yindu yamba-kari nganjinanga wawu dayirr-bunganka. Nganjin yunuku kuku wukurrinka, juranmanka baja wuljaljiku. ⁶⁹ Nganjin yununin believeim-bungankuda. Nganjin binalda yundukuda Godumu kangkalkuda.”

⁷⁰ Jesusangka yalaman, “Ngayu yurrantin 12-bala wangkanin. Yamba yurrandamun nyubun Dubumu.” ⁷¹ Nyulu balkal-balkan bamanka nyubunyinka, burri Judas Iscariot. Nyungu nganjan burri Simon. Nyulu Jesusamu jawun, yamba nyulu juma Jesus Jew-warranda mambarrinka, nyungun yarkinkaku kuninka.

7

Jesus, nyungu yabaju-karra.

¹ Wawu yinyamun, Jesus towndurr yindu-yinduynjurr dungan bubungu Galilee. Jana Jew-warrangka maja-majangka nyungun kuninka bubungu Judea. Yinyaynka nyulu bubumun Judeamun kadan. ² Holiday yuba kadan, holiday Feast of Tabernacles. ³ Jesusandamundu yabaju-karrangka nyungundu yalaman, “Bubu yanya bawa, bubungu Judea dungay. Yundu bubungu Judea dungay, jawun-karranda milbi junjuy-junjuy yalbay balkanya Godundumundu junkurrdu. ⁴ Kaki yundu wawu bama wubulku yununku binalmanka, kari kiraymaka. Balu bamangka wubulduku nyakarrku.” ⁵ Nyunguwundu yabaju-karrangka nyungunin kari believeim-bungan. Yinyaynka jana yinya kuku yalaman. ⁶ Jesusangka jananda yalaman, “Kuku kariku kadan, ngayu dunganka. Yurraku dungarinka yurraku wawumal. Ngayu kariku. ⁷ Bama kari kuli-kaday yurranka, yamba jana ngaykunku wawu kari bajaku, ngayu jananda balkanya jana buyun-daman-damal. ⁸ Yurra mayinga holidaymunku dungarika. Ngayu kariku yinyaymba dungay. Kuku kariku kadan, ngayu dunganka.” ⁹ Jesusangka yinya kuku balkan, nyulu bubungu Galilee buban bundan.

Jesus holidaymunbu Feast of Tabernacles.

¹⁰ Jana yabaju-karra mayinga holidaymunku dungarin, Jesus yalarrku dunganda. Nyulu kudamundu kadan, kirayku. Nyulu bamanji wubulinji kari kadan, nyulu kirayku kadan.

11 Jana maja-majangka Jew-warrangka nyungunin nubil-nubin mayinga jirraymba. Jana babajin, “Nyulu wanjabu?”

12 Bama wubul yinyaymba. Bamangka kari ngulkurrku balkan Jesusanka, maja-majanka Jew-warranka yinyilmanya. Bama jana-karrajiku yayngkarabu balkawan nyungunku. Kanbalda yalaman, “Nyulu ngulkurr.” Kanbalda yinduynku yalaman, “Kari. Nyulu bama buyun-buyunku juru-kulbalkuda.” 13 Jana bama yinyilji maja-majanka Jew-warranka. Yinyaynka jana kirayku balkan-balkawan Jesusanka.

14 Jana holiday Feast of Tabernacles one week haveim-bungan. Dingkulbu Jesus Jew-warrandamunbu churchmunbu dungan, nyulu bama binal-bungan. 15 Jana Jew-warra maja-maja ngangkan nyungunku. Jana yalaman, “Nyulu juburr bajaku. Nyulu wanjabu binalman ngujakuraka lawmunku? Nyulu lawmunbu schoolbu kari walan.” 16 Jesusangka yalaman, “Ngayu ngaykuwunku kukuku kari binal-bungan-bungal. Kukuku Godundumunkukuda ngayu binal-bungal-bungal. Kuku ngayu binal-bunganya Godundumun kadan. Nyulu nganya yungan. 17 Kaki bamangka Godumu kuku wukurrinka, nyulu binalmalda ngayu kuku Godumukuda balkal-balkal, kuku ngayku kari. 18 Kaki Godungku bama yungal nyungu kuku yirrkanka, yinyangka bamangka God buyaymaninka. Nyulu manubajabuku balkal Godunku, kuku jurril kari dajil nyungunku. Kaki Godungku bama yindu kari yungal, and nyulu bama nyuluku kaday, nyulu Godumu kuku

kari yirrkay. Nyuluku jirraymanka bamanka kanbalka, Godungku nyungunin kari yungan. ¹⁹ Mosesangka yurranda ngujakura law dajin, yamba yurra yinya ngujakura law kari wukur-ril. Yurra law wukurrinyaku, yurra nganya kari yarkinkaku kuninyaku.” ²⁰ Jana bamangka yalaman, “Yundu Dubunji. Wanjungku yununin yarkinkaku kuninka?”

²¹ Jesusangka yalaman, “Yurra nganya nyuyal-nyuyal, ngujakuraku lawku dumbarrinya. Yamba yurra nyaka, yurra yalarrku ngujakura law dumbarril-dumbarril. Ngadiku ngayu bama nyubun ngulkurr-bungan bambaymun Saturdaymunbu. Lawmundu ngujakuramundu bama kiril workmanijinka Saturdaymunbu. Yinyaynka yurra kungkurr-kadarin, ngayu bama ngulkurr-bunganya Saturdaymunbu. ²² Yamba Mosesangka yanyu kuku balkan. Ngawa dingkar warngku 8-balamal Saturdaymunbu, yurra must nyungunin yulban yaka Saturdaymunbu. Jana nganjan-karrangkarr ngujakuramundu yinya kuku dajin. Kaki yurra Mosesamu kuku nyajinka mumbarabuku, yurra must jananin ngawa dingkar-dingkar yulban yaka Saturdaymunbu. Yamba Saturday yurra kari workmanijinyaku. ²³ Kaki yurra ngawa dingkar yulban yakal Saturdaymunbu, yurra Mosesamu kuku wukur-ril. Yurra workmanmalda. Yurra wanyurrinku ngaykunku kuli-kaday, ngayu bama ngulkurr-bunganya bambaymun Saturdaymunbu? ²⁴ Yurra nganya kari jinbaldaku nyuya. Kaki ngayu malaji, yurra yalarrku malaji. Godumu kuku milkabu

wukurrika, mumbarku binalmanka. Mumbarku binalmaka, bama nguba malaji kari. Kaki nyulu malaji kari, yurra nyungun kari nyuya.” Jesusangka yinya kuku balkan.

Jesus Godundumun?

²⁵ Kanbalda bamangka townmun Jerusalemun yinya kuku nyajin, jana jana-karrajiku balkawan, “Yanyuda dingkar jana maja-majangka yarkinkaku kuninka. ²⁶ Nyaka, nyulu bamanda wubulbu balkal-balkal. Jana nyungun wanyurrinku kari karrbal? Jana maja-maja nguba binal nyulu Godundumun. ²⁷ Kari, nyulu Godundumun kari, Christ kari. Bama binal kari wanjamun bajarra Christ kankaday, yamba ngana binal wanjamun yanyu dingkar kadan. Yinyaynka nyulu Christ kari.” Yamba jana wadu-wadu.

²⁸ Jesusangka binal-bungal-bungan Jew-warrandamunbu churchmunbu, nyulu yaykarrdaku yalaman, “Kuda yurra ngaykunku binalkuda? Kuda yurra binal ngayu wanjamun kadan? Ngayuku kari yalaymba kadan; kari, nyubuninja nganya yungan. Nyulu nganya yungan, nyulu manubajakuda, junkaykuda. Yurra nyungunku binal kari. ²⁹ Yamba ngayu nyungunku binal, ngayu nyungundumun kadanya. Nyulu nganya yungan.”

³⁰ Jana maja-majangka nyungun karrbankada. Kari, jana nyungun kari karrban, right time kariku nyulu jananda mambarrijinka, jana nyungun kuninka. ³¹ Yamba bamangka wubuldu yindu-yinduynju nyungunin believeim-bungan.

Jana yalaman, “Yanyu bama Godundumunkuda. Nyulu junjuy-junjuy miracle yalbay balkal baja, balkal baja Godundumundu junkurrdu. Nyulu Godundumunkuda, Christkuda.”

Jana buliman-buliman yungan Jesus karrbanka.

³² Jana Pharisee-warrangka bama wubul nya-jin yinya kuku yayngkarabuku balkanya Jesusanka. Jana, Pharisee-warrangka, majamajangka jirrayangka priestangka, jana buliman-buliman yunganda, Jesus karrbanka. Yamba jana yinyarrinyangka buliman-bulimanangka nyungun kari karrban. ³³ Jesusangka bamanda yalaman, “Ngayu yurranji buban bunday baja, yinyamun ngayu dungay baja nyungunduku nganya yungan. ³⁴ Yurra nganya nubil, yamba kari warrmba-bungal. Ngayu dungay, yamba yurra yinyaymba can't dungay.”

³⁵ Jana Jew-warrangka jana-karrajiku yalaman, “Wanjabu nyulu dungay? Bubu wanjabu ngana nyungunin can't warrmba-bungal? Nyulu nguba bubungu yinduymbu dungay, bubungu Greece. Kanbal bama Jew-warra bundanday yinyaymba bamanji Greek-warranji. Nyulu nguba jananin binal-bunganka. ³⁶ Nyulu yalaman, ‘Yurra nganya nubil yamba nganya kari warrmba-bungal. Yurra can't yinyaymba kaday ngaykundu.’” Jana yalaman, “Yinya kuku wanyu?”

Jesus yala bana, bamanga wawu juranbunganka.

³⁷ Jananga holiday one week. Last day holidaymunku, yinya day jirray. Yala-yalaku Jesus dakan, nyulu yaykarrdaku yalaman, “Bama wawu-wulay, nyulu ngaykundu kaday, nuka.

³⁸ Godundumunbu kabanba balkal,

‘Bama ngaykundu mambarriji, yinya yala yilki nyungundumun wawumun warri.’ ”

³⁹ Kari. Jesusangka banaka kari balkan. Nyulu Godundumunku Wawuku balkan. Bama Jesusanda mambarrijin, jananda Godumu Wawu ngulkurr kariku walan. Godungku nyungu Wawu kariku dajin, Jesus wangkar-wangkar kariku dakanya.

Bama jawarr-wunan.

⁴⁰ Bamangka wubuldu nyungun nyajin yinya kuku balkanya. Jana yalaman, “Yanyu dingkar, nyulu prophet bajaku, nyulu kuku Godundumun balkan-balkalkuda.” ⁴¹ Kanbalda yalaman, “Nyulu Christ Godundumun.” Yamba kanbalda yalaman, “Kari. Christ bubumun Galileemun kari kaday. ⁴² Godundumunbu kabanba balkal,

‘Godumu Christ balkaji townbu Bethlehem. Davidamu town Bethlehem, nyulu ngadiku yinyaymba bundandan. Christ kaday Davidandamun kangkal-kangkalandamun.’ ”

⁴³ Jana bama kari kuku nyubunku balkan nyungunku. Kanbalda bamangka nyubunku kuku balkan nyungunku, kanbalda yindu kuku balkan nyungunku. ⁴⁴ Kanbalda nyungunin karrbanka. Yamba jana nyungun kari karrban.

Maja-majangka Jew-warrangka Jesus kari believeim-bungan.

⁴⁵ Jana buliman-buliman Pharisee-warrandaku, maja-majandaku priestandaku dungarin baja. Jakalbaku jana Pharisee-warrangka buliman-buliman yungan Jesus karrbanka, yamba jana nyungun kari karrban. Jana maja-majangka buliman-bulimananda babajin, “Yurra wanyurrinku nyungunin kari wundin?” ⁴⁶ Jana buliman-bulimanangka yalaman, “Nganjin bama kari bajaku nyajin kuku balkanya yala yinyangka dingkarangka. Yinyaynka nganjin nyungunin kari karrban.” ⁴⁷ Jana Pharisee-warrangka buliman-bulimananda babajin, “Yala nyulu yurranin yalarrku manubu-wundin? Yala yurra nyungu kuku jurril yalarrku nyajil?” ⁴⁸ Nganjin Pharisee-warra, and maja-karra juburr bajaku ngujakuraku lawmunku. Nganjin nyungunin kari bajaku believeim-bungal. ⁴⁹ Jana bama juburr kari, lawmunku binal kari. Godungku jananin punishim-bungal, jana lawmunku binal kari.”

⁵⁰ Nicodemus yinyaymba. Nyulu Pharisee, yamba ngadiku Jesusanda kadan wujurrbu. Nyulu kanbalba Pharisee-warranda yalaman, ⁵¹ “Ngana bama kari punishim-bungal jinbal-daku. Ngana jakalba nyungunin wawu-yimbal courtcasemunbu, nyajinka nyulu wanyu buyundaman. Yinya nganandamunbu kabanba lawmunbu.” ⁵² Jana kuli-kadarin, Nicodemus kuyabungan, yalaman, “Ya, yundu nguba yalarrku bubuku Galileemunku yala Jesus? Yundu Go-

dumu kaban nyaka. Bama prophet kari kaday bubumun Galileemun. Nyulu Jesus prophet kari. Godundumundu kabanda yununin yinyaynka binal-bungalkuda.”⁵³ Yinyamun, jana wubulku bayanbaku dungan baja.

8

Jalbu nyubun dingkaranji wunan.

¹ Jesus, nyulu wuburrbu Olivemunbu dungan. ² Warngku nyubun, yalibalaku nyulu Jew-warrantamunbu churchmunbu dungan baja. Jana bama wubul murumarin nyungundu. Nyulu bundan, jananin binal-bungan baja. ³ Jana, Pharisee-warrangka, teacher-teacherangka Jew-warrantamunku lawmunku, jana jalbu wundin. Nyulu jalbu dingkaranji wunan, nyungu dunyu kari. Jana jalbu dindarra janay-manin. ⁴ Jana yalaman Jesusanda, “Teacher, yanyu jalbu nganjin warrmba-bungan dingkaranji, dunyu kari nyungu. ⁵ Mosesangka law ngujakura ngadiku dajin. Nyulu yalaku kabanba balkan, ‘Yurra manyarr warrmba-bungal dingkaranji yinduynji, yurra nyungunin yarkinkaku kuni kuljibu.’

Yundu wanyu balkal jalbunku?” ⁶ Jana yinymundu kukubu Jesus baban, nyungunin catch-im-bunganka. Jana nyungundu trouble dajinka. Nyulu Jesus badaman, marabu writeim-bungan bubungu.

⁷ Jana nyungundu babajin baja, babajin baja. Nyulu dakan, yalaman, “Yurramdamun

nyubun buyun-buyun kari, nyulungurr kulji yilba jalbundu.” ⁸ Nyulu bundan baja, badaman baja, bubungu marabu writeim-bungan baja. ⁹ Jana maja-majangka yinya kuku nyajin, jana nyubun-nyubunku yinyamun dungarin, milkabu baykal-baykan janandamunku buyun-buyunku. Jana murru-kadarin. Yinyaynka jana maja-majangarr binga-bingangarr jakalba dungarin, yindu-yinduynju jananin wukurrin. Juma Jesus bula jalbu bularrku yinyaymbaku. ¹⁰ Jesus dakan baja, jalbundu babajin, “Jana wanjabu? Kuda wubulku dungarin? Kuda jana yununin kari nyuyal baja?” ¹¹ Jalbungku yalaman, “Bama yamba-karida.” Jesusangka yalaman, “Ngayu yalarrku yunun kari nyuyal. Yundu dungayda, kari buyun-dama baja.”

Jesus yala light, bamanda milbinka.

¹² Jana maja-maja dungarin, Jesusangka bamanda balkan baja. Nyulu wawu bama binalmanka nyulukuda Godundumun. Yinyaynka nyulu nyungunkuku balkan. Nyulu yalaman, “Ngayu yala light bamanka yiringkurrku. Jana bamangka nganya wukurril, jana kari nguwwul-nguwwulbu dungari. Ngayu baral balbal jananga, jana dayirr-dayirrbuku dungari. Ngayu jananga wawu dayirr-bungal.” ¹³ Jana Pharisee-warrangka nyungundu yalaman, “Yundu yununkuku balkal-balkalkuda. Yinyaynka nganjin yunu kuku kari nyajilkuda, kari believeimbungalkuda.”

¹⁴ Jesusangka jananda yalaman, “Ngayu ngaykunkuku balkal, yamba ngayu

manubajabuku balkal. Ngayu binal ngayu wanjamun kadan, ngayu binal ngayu wanjabu dungay. Yinyaynka ngayku kuku manubaja. Yurra binal kari ngayu wanjamun kadan, ngayu wanjabu dungay baja. ¹⁵ Yurra bama ngalkalba nyajil, nyungunin nyuyanka. Yurra binal kari nyunguwunku dukurrku. Ngayu bama kari nyuyal. ¹⁶ Ngayu bama nyuyanyaku, ngayu mumbarku binalmanyaku, manubajaku. Ngayu ngayurrku kari nyuyal. Kari. Ngalin, ngayu, ngayku nganjan, ngalin nyuyal. Nganjanangka nganya yungan. Yinyaynka ngayu kari wadu-wadubuku nyuyal. ¹⁷ Yurranga ngujakura law yalaku: ‘Kaki yurra courtcase haveim-bungal, nyubunyimba bamanga kuku nguba kari manubaja. Yamba bamangka jambulinja kuku nyubun balkal, yinya kuku manubaja.’ ¹⁸ Ngayu, ngaykuwundu nganjanangka, ngalin ngaykunkuku balkal. Ngalin jambulku. Nganjanangka nganya yungan.” ¹⁹ Jana Jesusanda babajin, “Yunu nganjan wanjabu?” Jesusangka kari answerimbungan, nyulu yalaman, “Yurra ngalinyanka binal kari, ngaykunku, ngaykuwunku nganjananka. Kaki yurra ngaykunku binal, yurra ngaykuwunku nganjananka yalarrku binal.” ²⁰ Jesusangka yinya kuku balkan, binal-bunganya churchmunbu yalbaymba. Nyulu yinyay janjanan roommunbu yulalji moneyji offeringmunji. Jana nyungunin kari karrban jailba nandanka, time kariku kadanya nyungunin karrbanka.

Jesusangka yalaman, “Yurra murruji dungay yinyaymba ngayu dungay.”

²¹ Jesusangka jananda yalaman baja, “Juma ngayu dungayarrku. Ngayu dungay, yurra nganya nubil. Yurra malajiku wulari, buyun-buyunku. Yurra can't kadari yinyaymba ngayu dungay.” ²² Jana Jew-warrangka jana-karrajiku yalaman, “Yinya kuku wanyu? Nyulu yalaman, ‘Yurra can't kadari yinyaymba ngayu dungay.’ Nyulu nguba yarkinkaku nyuluku kuniji.”

²³ Jesusangka yalaman, “Yurra bubuku, bada-badaka, ngayu wangkar-wangkariynka. Yurra bubumun yalamun kadarin. Ngayu bubumun yalamun kari kadan. ²⁴ Ngayu bama juran-bunganka, yamba yurra ngayku kuku kari believeim-bungal. Yinyaynka ngayu yurranda yalaman, ‘Yurra malajiku wulari, buyun-buyunku.’ Kaki yurra ngayku kuku believeim-bungal, yurra kari wulari.”

²⁵ Jana babajin, “Yundu wanju?” Jesusangka janandin kari answerim-bungan, yamba nyulu yalaman, “Jakalbaku ngayu yurranda balkan wanju ngayu. Ngayu yinyakuda bama. ²⁶ Ngayu junjuy-junjuy wubul balkanka buyun-buyunku yurrawunku. Ngayu yurrandin judgeim-bungal buyun-buyunku. Ngaykuwundu nganjanangka nganya yungan bamanda balkanka. Ngayu nyunguku kuku balkal, nyungu kuku manubajakuda.”

²⁷ Jana maja-maja binal kari nyulu Nganjananka Godunku balkan-balkan. ²⁸ Jesusangka jananda yalamanda, “Yurra juma nganya jukungu walngkan-damal. Yinyamun

yurra binalkuda ngaykunku. Yinyamun yurra binal ngayu kuku kari balkan ngaykuwunduku junkurrdu. Ngayu balkal yala ngaykuwundu nganjanangka nganya binal-bungan. Yinyamun yurra binal ngayu yinya dingkar Godundumun.²⁹ Nganjanangka ngaykuwundu nganya yungan. Nyulu wuljaljiku ngaykunjikuda. Ngayu nyungu kuku wuljaljiku wukuril. Yinyaynka nyulu nganya kari bajaku bawal.”

³⁰ Nyulu yinya kuku balkan-balkal, bama wubul nyungundu mambarrijin.

Kanbal free-bala, kanbal slave-warra.

³¹ Jesusangka yalaman Jew-warranda nyungundu mambarrijinya, “Kaki yurra nganya wukuril and ngayku kuku kari bawal, yurra ngaykukuda bama.³² Yurra kukuku manubajaka binalmalkuda. Yinyangka kukubu manubajabu yurranin free-bala-bungalkuda buyun-buyunmun. Yinyamun yurra kari kajaji baja.”³³ Jana maja-maja binal kari yinyaynka kukuku kajajinka. Jana yalaman, “Nganjin Abrahamandamunku. Nganjin slave-warra kari, kari bajaku kajajin. Yundu wanyurrinku yalaman, ‘Yurra kari kajaji baja?’”

³⁴ Jesusangka yalaman, “Ngayu manubajabuku balkal. Kaki bamangka buyun-damal, buyun-buyundu nyungunin kajal. Nyulu yala Dubumu slave.³⁵ Majangka bama slave buy-im-bungal, yinya slave kari kangkalmal majamu. Nyulu slave bajaku, kangkal kari. Yamba majamu

kangkal balkaji, nyulu majamu kangkal wul-jaljiku, kangkal bajaku. ³⁶ Ngayu kangkal Nganjanamu. Buyun-buyundu yurranin kajan. Ngayu yurranin free-bungal buyun-buyunmun, yinyamun yurra freekuda, kari kajaji baja. ³⁷ Yurra Abrahamandamunku kadarin. Ngayu yinyaynka binal. Yamba yurra nganya yarkinkaku kuninka, yurra nganya kuku kari believeim-bunganya. ³⁸ Ngayku kuku Nganjanandamun. Nyulu ngaykundu kuku dajin. Yurra yalarrku yurrandamunbu nganjananda milka-janan. Yurra balkal yala nyulu balkan.”

³⁹ Jana maja-maja binal kari nganjananka wanjunku nyulu balkal-balkan. Jana yalaman, “Nganjin Abrahamandamunku.” Jesusangka yalaman, “Yurra Abrahamamu kangkal-kangkalmanyakuku, yurra balkanyakuku yala nyuluku balkan. ⁴⁰ Ngayu kuku manubaja manin Godundumun. Ngayu yinya kuku balkan yurranda. Yamba yinyaynka yurra nganya yarkinkaku kuninka. Abrahamangka yala kari balkan. ⁴¹ Yurra balkal yala yurrandamundu nganjanangka.” Jana yalaman, “God, nyuluku nganjinanga nganjan. Nganjin nyungukuda kangkal-kangkalkuda.”

⁴² Jesusangka jananda yalaman, “God kari yurranga nganjan. Nyulu yurranga nganjananyakuku, yurra ngaykunku wawu jirrayanyakuku, ngayu nyungundumun kadanya. Ngayu ngayuku kari kadan. Nyulu nganya yungan. ⁴³ Yurra wanyurrinku ngayku kuku kari nyajil? Yurra wawu kari nyajinka.

⁴⁴ Dubu, nyulukuda yurranga nganjan. Yurra nyungunin wukurrinka, nyungundu milka-jananka. Nyulu dambunji jakalbaku. Nyulu jurril-baka, manubaja kari bajaku. Nyungu kuku manubaja kari, jurril. Kaki bamangka nyungun wukurril, jana yalarrku jurril-baka, kari manubajabuku balkal. ⁴⁵ Ngayu manubajabuku balkal, yinyaynka yurra ngaykundu kari milka-janay, kari believeim-bungal. ⁴⁶ Yurra nganya kari malaji-bungal buyun-buyunku. Ngayu manubajabuku balkan. Yurra wanyurrinku nganya kuku kari believeim-bungal? ⁴⁷ Bama Godumu, nyulu Godundumunbu kukungu milka-janay. Yurra yala kari. Yurra Godumu kari. Yinyaynka yurra nyungu kuku kari nyajil, kari milka-janay.”

Jesus bula Abraham.

⁴⁸ Jana Jew-warrangka nyungundu yalaman, “Nganjin manubajabuku balkan yundu bubuku Samariamunku. Yundu dubunji.”

⁴⁹ Jesusangka yalaman, “Ngayu dubunji kari. Ngayu ngaykuwunbu nganjananda milka-janay. Yamba yurra ngaykunku wawu kari. Yinyaynka yurra wadu-wadu balkal-balkan, ‘Yundu dubunji.’ ⁵⁰ Ngayu kari bulmbuymalmal. Kari. God nyuluku wawu bama ngaykundu milka-jananka. Nyuluku milbil wanju malaji buyun-buyunku. ⁵¹ Ngayu manubajabuku balkal. Bamangka ngayku kuku wukurril and kuku nyajil, nyulu kari bajaku wulay.”

⁵² Jana Jew-warrangka yalaman, “Nganjin binalda yundu dubunji. Yundu yalaman, ‘Bamangka ngayku kuku wukurril, nyulu kari wulay.’ Yamba jana, Abraham, prophet-prophet, jana wularinda. ⁵³ Ngadiku Abraham wulan. Yundu jirray kari Abrahamanka. Jana prophet-prophet yalarrku wulankuda. Ya, wanyu! Yundu yunduku yalbay kari.”

⁵⁴ Jesusangka yalaman, “Ngayu kari bulmbuymalmal. Kaki ngayu bulmbuymalmal, ngayu wumbabuku kuku balkal. Ngaykuwundu nganjanangka nganya jirray-bungal. Yamba yurra balkal-balkan nyuluku yurranga God. ⁵⁵ Yurra ngaykuwunku nganjananka binal kari bajaku. Yamba ngayu nyungunku binal. Kaki ngayu balkal ngayu nyungunku binal kari, ngayu yala yurra, jurrimalmal. Kari. Ngayu nyungunku binalkuda. Ngayu yalarrku nyungu kuku wukurril. ⁵⁶ Ngadiku yurranga nganjan Abraham, nyulu binalman ngayu bubungu kadanka. Nyulu nyajin nganya kadanya, nyulu wawurrwawurrmanijinkuda.”

⁵⁷ Jana Jew-warrangka nyungundu yalaman, “Yundu ngujakuramun kari. Yundu kariku 50-years old. Yundu kari bajaku Abraham nyajin.”

⁵⁸ Jesusangka yalaman, “Ngayu manubajabuku balkal. Abraham balkajinjiku, ngayu juranku bundandan.”

⁵⁹ Jana yinya kuku nyajin, jana kulji manin, nyungun kuljibu yarkinkaku kuninka. Yamba Jesus ngakijin, jana nyungun kari nyajin baja. Nyulu Jew-warramu church bawankuda, dungankuda.

9

Jesusangka ngulkurr-bungan dingkar miyil-burraku balkajin.

¹ Jana, Jesus, nyungu jawun-karra 12-bala, jana dungan-dungarin, jana bama miyil-burra nyajin. Nyulu miyil-burraku balkajin. Jana jawun-karra balu nyulu miyil-burraku balkajin, bama buyunmanya. ² Jana Jesusanda babajin, “Maja, nyulu wanyurrinku miyil-burraku balkajin? Wanju buyunman, nyungunin miyil-burra-bunganka? Nyunguwundu nganjanangka, ngamungku or nyulu?”

³ Jesusangka yalaman, “Kari. Yala kari. Yanyu dingkar kari buyunman. Nyungu nganjan, ngamu kari buyunman. Kari. Yala kari. Nyulu miyil-burraku balkajin, bamangka wubulduku Godumu junkurr nyajinka nyungunin miyil-burra ngulkurr-bunganya. ⁴ Ngana must Godumu work ngulkurrku balkal-balka. Nyulu nganya yungan. Ngana wungaraburr work-maka. Juma wujurr kaday, ngana kari work-mal baja nyungu. ⁵ Ngayu yalaymba bubungu bundanday, ngayu yala light, bama milbinka junkayku dunganka.”

⁶ Wawu kukumun, Jesusangka bubungu nyumba yilban, kambal-kambal-bungan. Nyulu kambal-kambal julngkan miyilba miyil-burranda. ⁷ Nyulu miyil-burranda yalaman, “Yundu bananga Siloam dungay, yinyaymba walu julurrijika.” Nyulu miyil-burra dunganda, walu julurrijin, kadan baja, nyajin-nyajinya. Nyulu miyil-burra karida, nyajin-nyajilkuda.

⁸ Jesusangka yinya dingkar ngulkurr-bunganjiku, nyulu dingkar ngukal-baka. Nyulu money kari, murruji workmanijin, miyil-burra. Nyulu baralba bundanya, bamanda babajinya moneyka, mayi maninka. Bamangka wubuldu nyungunin nyajin babajinya. Jana babajinda, “Yala yinya nyuluda bundandanya moneyka baban-babajin?” ⁹ Kanbalda yalaman, “Nyulukudabinya.” Yinduynju yalaman, “Kari, nyulu yinya kari dingkar, yamba nyulu yala yinya dingkar miyil-burra.” Dingkarangka yalaman, “Kari. Ngayukudala dingkar.” ¹⁰ Jana nyungundu babajin, “Yunu miyil wanjarr walngan? Wanjungku ngulkurr-bungan?” ¹¹ Nyulu yalaman, “Nyubun bama, burri Jesus. Nyulu kambal-kambal murnin, miyilba julngkan, ngaykundu yalaman, ‘Yundu bananga Siloam dungay, walu julurrijika.’ Ngayu dungan, julurrijin, miyil ngulkurrmanda. Nyajinkuda.” ¹² Jana babajin, “Nyulu wanjabu?” Dingkarangka yalaman, “Wanjabu baja? Ngayu binal kari.”

Pharisee-warra binalmanka bamanka miyil-burramun.

¹³ Jana dingkar miyil-burramun Pharisee-warranda wundin. ¹⁴ Jesusangka miyil-burra kambal-kambalda ngulkurr-bungan Saturdaymunbu. Jana Jew-warra kari workmaniji Saturdaymunbu lawmunku ngujakuramunku. ¹⁵ Jana Pharisee-warrangka dingkaranda babajin baja, “Yundu wanjarr nyajil?” Dingkarangka yalaman, “Nyulu kambal-kambal miyilba julngkan, ngayu

julurrijin, ngayu nyajilda.” ¹⁶ Kanbalda Pharisee-warrangka yalaman, “Nyulu Jesus kari Godundumun, nyulu Saturdaymunbu workmanijinya.” Yinduynju yalaman, “Kari. Nyulu buyun-manyaku, nyulu kari miracle yalaku junkurr-murubuku balkanyaku. Godungku junkurr kari dajil bamanda buyunyundu.” Jana yindu-yinduku jana-karrajiku balkawan, kari wawuman. ¹⁷ Jana dingkaranda babajin baja, “Nyulu yunu miyil ngulkurr-bungan, yundu wanyu balkal nyungunku?” Dingkarangka yalaman, “Nyulu Godundumunkuda, prophet.”

¹⁸ Yamba jana wawu kari believeim-bunganka nyulu ngulkurrmanya miyil-burramun. Yinyaynka jana nyungu nganjan bulal ngamu kunjan. ¹⁹ Jana bulanda babajin, “Yala nyulu yubalanga kangkal? Yala nyulu miyil-burraku balkajin? Wanjarr nyulu miyilda nyajil-nyajilda?” ²⁰ Bula ngamungku, nganjanangka yalaman, “Nyulu ngalinyanga kangkalkuda, nyulu miyil-burraku balkajin. ²¹ Nyulu wanjarr baja nyajilda? Ngalin binal kari. Wanjungku baja nyungun ngulkurr-bungan?” Yamba bula jurrilman. Bula yalaman baja, “Nyulu jaba-jabada. Nyungunduku babajika. Nyulu nyungunkuku balkal.” ²² Ngamu bula nganjan jurrilman, bula yinyilmanya maja-majanka Jew-warranka. Jana maja-majangka jakalbaku balkan, “Kaki bamangka balkal, ‘Jesus nyulu Christ Godundumun,’ nganjin yinya bama kiril churchmunbu walanka baja.” Yinyaynka bula yinyilman balkanka Jesusanka. ²³ Yinyaynka ngamungku bulal nganjanangka yalaman,

“Nyulu jaba-jabada. Nyungunduku babajika.”

²⁴ Jana dingkar miyil-burramun kunjan baja. Jana nyungundu yalaman, “Yundu God buyay-mana, Jesus kari. Manubajabuku balka. Nganjin Jesusanka binal, nyulu buyun bajaku.” ²⁵ Dingkarangka yalaman, “Ngayu yinyaynka binal kari. Nyulu nguba buyun, nguba kari. Yamba jakalbaku ngayu miyil-burra, nyiku ngayu miyilda nyajil-nyajilkuda. Yinyaynka ngayu binalkudabi.” ²⁶ Jana babajin baja, “Nyulu wanjarrman yunundu? Nyulu wanjarr yunun ngulkurr-bungan?” ²⁷ Nyulu yalaman, “Ngayu yurranda balkankuda. Yamba yurra ngayku kuku kari nyajinka, kari believeim-bunganka. Yurra wanyurrinku babajin baja? Yurra wawu kari nyungu jawun-jawunmanka.” ²⁸ Jana nyungun murru-kangan, yalaman, “Yundu buyun bajaku, yundu Jesusanda mambarrijinya. Nganjin Jesusamu jawun-karra kari. Nganjin Mosesamu jawun-karra. ²⁹ Nganjin Mosesanka binal, Godungku nyungundu balkan. Yamba yinyaynka dingkaranka nganjin binal kari. Nyulu wanjamun baja?” ³⁰ Dingkarangka yalaman, “Ya, wanyu? Yurra nyungun kari believeim-bungal nyulu Godundumun. Nyulu nganya ngulkurr-bungan miyil-burramun, yamba yurra nyungun kari believeim-bungal. ³¹ God bamanda buyun-buyunyundu kari bajaku milka-janay. Kaki bamangka God kuku wukurkil, God nyungunduku milka-janay. ³² Jakalbaku Godungku bubu balkan. Yinyamun nyikurrku bamangka kari bajaku ngulkurr-bungan bama

miyil-burraku balkajinya. ³³ Yinya dingkar Godundumunkuda. Nyulu kari Godundumun kadanyaku, nyulu junkurrji kari, ngulkurr-bunganka,” dingkarangka yalaman. ³⁴ Jana nyungundu yalaman, “Yundu nganjinin kari bajaku binal-bunga. Yundu buyun-buyunjiku balkajin, buyun-buyun bajaku.” Jana nyungun kirinda, churchmunbu walanka baja.

Kanbal bama yala miyil-burra Godunku.

³⁵ Jesusangka kuku nyajin jana dingkaranda kuli dajinya, kirinya churchmunbu walanka baja. Jesusangka dingkar warrmba-bungan, nyungundu babajin, “Yundu bamanda Godundumunku mambarrijin?” ³⁶ Dingkarangka Jesusanda babajin, “Maja, nyulu wanju? Ngaykundu balka, ngayu nyungundu mambarrijinka.” ³⁷ Jesusangka yalaman, “Yundu nyungun nyajilda. Ngayu yinya bama. Ngayukuda.” ³⁸ Dingkarangka yalaman, “Maja, ngayu yunundu mambarrijida.” Nyulu Jesus buyay-maninda, nyulu Godundumun kadanya.

³⁹ Jesusangka yalaman, “Ngayu bubungu kadan, bama nyajinka, kanbal ngaykundu mambarrijin, kanbal kari. Ngayu kadan, miyil-burra ngulkurr-bunganka. Kanbal bama yala miyil-burra, jana binal kari Godunku. Ngayu jananin binal-bunganka, jana yala ngulkurrmanka miyil-burramun. Kanbal bama balu binal Godunku, yamba jana nyungundu kari milka-janay. Jana yala miyil-burra.”

⁴⁰ Kanbalda Pharisee-warrangka nyungun nyajin yinya kuku balkanya. Jana nyungundu

babajin, “Yala nganjin yalarrku yala miyil-burra Godunku?” ⁴¹ Jana wawu Jesusangka balkanka, “Yurra kari yala miyil-burra Godunku.” Yamba nyulu yalaman, “Kaki yurra yala miyil-burra Godunku, yurra malaji kari. Kaki yurra binal kari bajaku Godunku, yurra malaji kari. Yamba yurra wadu-waduku yalamal, ‘Nganjin nyajin-nyajil, binalkuda.’ Yurra balkal yurra God believeimbunganka, yamba yurra nyungundu kari milkanjanay. Yinyaynka yurra malajikuda.”

10

Kuku sheepmunku.

¹ Jesusangka story balkan Pharisee-warranda. Nyulu yalaman, “Ngayu manubajabuku balkal. Bama nguba sheepmunbu yardba walanka. Kaki nyulu kari gatemundurr walal yamba fencemundurr dakal, nyulu wurrmay-baka. ² Yamba bama yardba walal gatemundurr, nyulu sheepamu maja. Nyulu jananin miyilda kujil ngulkurrduku. ³ Bama gatekeeper, nyulu gate walngal majanka. Jana sheepangka maja kuku nyajil. Nyulu jananda wubulbuku burri dalkin. Nyulu kunjaj jananin, jana nyungun wukurril. ⁴ Jana sheep ngalkalba yardmun kadari, nyulu maja jakalba dungay. Sheepangka nyungun wukurril, jana nyunguwunku buluku binalmanya. ⁵ Jana sheepangka bama ngarrbal kari wukurril. Jana nyungundumun warri, jana nyunguwunku buluku kari binalmanya. Sheep yalaku.”

⁶ Jesusangka yinya story balkan, yamba jana bama yinyaynka storyka binal kari, kari under-standmanijin. Yinya story bamanka heaven-munbu dungarinka.

Jesusangka bama ngulkurrduku kujil.

⁷ Jesus wawu bama binalmanka nyulukuda Godundumun. Yinyaynka nyulu nyungunkuku balkan. Nyulu yalaman baja, “Ngayu manubajabuku balkal. Ngayu yala gate yardba sheeplmunku. Bama Nganjananda heavenba dunganka, ngayu gate wangkar-wangkarinka. Jana must ngaykundurrku kaday. ⁸ Ngayu kadanjiku, kanbal teacher-teacher buyun. Godungku jananin kari yungan. Jana yala wurrmaybaka, bama Godundumun ngakinka. Sheep yala ngayku bama. Sheep maja-majanda buyunyundu kari milka-janan. Yalarrku Godumu bama wurrmaybakanda kari milka-janan. ⁹ Sheep yardba walanka, jana gatemundurr dungari. Jana wandinka jikanba, jana yalarrku gatemundurr dungari. Ngayu yala yinya gate. Bama ngaykundu mambarriji, jana ngaykundurrku heavenba walal yala sheep yardba walal gatemundurr. Ngayu jananin ngulkurrduku kujil yala majangka ngulkurrdu sheep ngulkurrduku kujil. ¹⁰ Nyulu wurrmaybaka kari wumbaku kaday. Nyulu wurrmaybaka kaday ngakinka, yarkinkaku kuninka, buyundamanka. Yamba ngayu yala kari. Ngayu kadan bama juran-bunganka, jananin wawudaray-maninka, wawurr-wawurr-bunganka.

¹¹ “Ngayu yala maja ngulkurr. Maja ngulkurr wawurr-wawurrku wulay sheepanka. Ngayu yalarrku wawurr-wawurrku wulay bamanka. ¹² Nyulu workingman, nyulu maja ngulkurr kari. Jana sheep nyungu kari. Yinyaynka nyulu kaya dingku kuliji nyajil kankadanya, nyulu sheep bawal, jimbalku warri. Dingkungku sheep baykal, nukal, yindu-yindu ngami-ngami-bungal. ¹³ Workingman wanyurrinku sheepandamun warri? Jananin wanyurrinku bawal, wanyurrinku kari ngulkurrduku kujil? Nyulu warri, nyulu sheepanka kari wawumanya. Jana nyungu kari. Yinyaynka nyulu warri. ¹⁴⁻¹⁵ Ngayu yala kari. Ngayu yala maja ngulkurr. Maja ngulkurr sheepanka binal, and jana nyungunku binal. Yalarrku bama ngaykundu mambarriji, jana ngayku bama. Ngayu jananka binal, and jana ngaykunku binal yala Nganjan ngaykunku binal and ngayu Nganjananka binal. Maja ngulkurr wawurr-wawurrku wulay nyunguwunku sheepanka. Ngayu yalarrku wawurr-wawurrku wulay bamanka. ¹⁶ Kanbal bama yindu-yindu yalarrku ngayku. Jana yalarrku yala sheep. Jana Jew-warra kari, bama waluyindu waluyindu. Ngayu jananin wundinka, jana ngaykundu milka-janay. Yinyamun jana Jew-warra, and bama yindu-yindu, jana yala nyubunmal, jana wubulku ngayku. Ngayuku jananin ngulkurrduku kujilda.

¹⁷ “Nganjan ngaykunku wawu jirray, ngayu wawurr-wawurrku wulanya. Ngayu ngayuku mambarriji wulanka, ngayu juranmal baja.

¹⁸ Kaki ngayu ngayuku kari mambarriji jananda,

bamangka nganya can't yarkinkaku kunil. Yamba ngayu wawurr-wawurrku wulay. Ngayu junkurrji wulanka, ngayu junkurrji juranmanka baja. Nganjanangka junkurr dajin ngayku. Nyulu ngaykundu balkan wulanka, juranmanka baja.”

¹⁹ Yinyaynka kukuku jana bama Jew-warra jawarr-wunan, kuli-kadarin yindu-yinduynku. Jana jawarr-jawarr-wunan nyunguwunku kukuku. ²⁰ Wubuldu yalaman, “Dubu nyungundu dukurrbu walan. Nyulu kiru-kari bajaku. Yurra wanyurrinku nyungundu milka-janjanay? Nyulu dubunji.” ²¹ Yamba kanbalda yalaman, “Bamangka dubunjiku murruji yalaku balkal. Dubungku miyil-burra kari ngulkurr-bungalarrku.”

Jew-warra Jesusanka wawu kari bajaku.

²² Yala, townbu Jerusalem buluriji. Holiday kadan, holiday bayanka churchmunku, Feast of Dedication. Jana Jew-warrangka God thankimbungan churchmunku yinyamunbu holidaymunbu. ²³ Jesus Jew-warrantamunbu churchmunbu yalbaymba dungan. Nyubun veranda churchmunbu burri Solomonamu veranda. Jesus Solomonandamunbu verandamunbu walan. ²⁴ Kanbal bama Jew-warra nyungundu murumarin, babajin, “Yundu yinya bama Godundumun or kari? Yundu wanja-wanja nganjinanda balkal? Mumbarabuku balka. Nganjin binal kari. Wanyu baja yundu balkal-balkal? Mumbarabuku balka nganjinanda.”

²⁵ Jesus wawu bama binalmanka nyulukuda Godundumun. Yinyaynka nyulu nyungunkuku balkan. Nyulu yalaman, “Ngayu yurranda balkankuda, yamba yurra kari nganya believeim-bungan. Ngaykuwundu nganjanangka ngayku junkurr dajin. Kaki ngayu junjuy miracle yalbay balkal Godundumundu junkurru, yinyamundu milbil ngayu Nganjanandamun. ²⁶ Yamba yurra nganya kari believeim-bungan, yurra ngayku kari bama. ²⁷ Ngayku bama yala sheep, jana ngaykundu milka-janay. Ngayu jananka binal, jana nganya wukuril. ²⁸ Dubungku janandin kari manil baja ngaykundumun. Ngayu janandin juranku bunday-manilarrku, jana kari bajaku wularida. Jana ngaykunji wuljaljiku bundayarrkukuda. ²⁹ Ngaykuwundu nganjanangka ngayku bama dajin ngaykundu. Nyulu jirray bajaku yindu-yinduynku, junkurri bajaku. Ngaykuwundu nganjanangka ngayku bama ngulkurrduku kujil-kujil. Dubungku kari bajaku janandin ngakil Nganjanandamun. ³⁰ Ngalin, ngayku nganjan, ngalin nyubunku.”

³¹ Nyulu yinya balkanya, yinyaynka jana bamangka Jew-warrangka kulji manin baja, nyungundu yilbanka, nyungunin yarkinkaku kuninka. ³² Jesusangka jananda yalaman, “Ngayu junjuy-junjuy miracle ngulkurr balkanya ngaykuwundu nganjanandamundu junkurru. Yurra nganya nyajin balkanya, yamba yurra nganya kuninka. Yurra nganya yarkinkaku kuninka, ngayu junjuy-junjuy ngulkurr balkanya.” ³³ Jana yalaman, “Yinyaynka kari.

Kari. Yamba yundu balkal-balkan yundu God. Yinyaynka nganjin yununin kuninka. Yundu bama bajaku, God kari. Nganjin yununin kuninka, yundu buyun balkanya Godunku.”

³⁴ Jesusangka yalaman, “Yurra Godundumunbu kabanba kuku nyajin,

‘Yurra god.’

³⁵ Ngana binal Godumu kaban manubajakuda. Godungku kuku dajin bamanda, jana Godumu kuku kari walu-yindu-bunga. Godundumunbu kabanba Godungku bama burri dalkin, god.

³⁶ Ngaykungundu nganjanangka nganya yungan bubungu. Ngayu yalaman, “Ngayu Godumu kangkal.’ Yinya kari buyun balkal-balkal. Nyulu nganya yungankuda. ³⁷ Kaki ngayu kari ngulkurr balkal yala Nganjanangka, nganya kari believeim-bungada. Yamba yurra binal ngayu ngulkurrku balkal-balkal. ³⁸ Yurra nguba nganya kari believeim-bungal. Kaki ngayu junjuy-junjuy miracle balkal Godundumundu junkurrdu, yurra yinyaynka believeim-bunga, yurra binalmanka ngalin Nganjan yala nyubunku, yala-karrajiku.” ³⁹ Jana Jesus karrbanka, jailba mumbanka, yamba jana nyungun kari manin.

⁴⁰ Jesus dungan baja, naka-naka wawubajanga Jordan yinyaymba Johnungku jakalbaku bama banabu dukul-damal-daman. Jesus yinyaymba bundan. ⁴¹ Bama wubul nyungundu kadarin. Jana yalaman, “Johnungku kari junjuy miracle balkan Godundumundu junkurrdu, yamba nyulu manubajabuku balkan yanyunku dingkaranka Jesusanka.” ⁴² Bamangka wubuldu

Jesus believeim-bungan yinyaymba, nyungundu mambarrijin.

11

Lazarus wulankuda.

¹⁻² Dingkar nyubun burri Lazarus. Nyungu babarr Martha, jinkurr Mary. Nyulu Maryngka juma scent nyangarrin Jesusanda jinanga, kidan mungkabu. Jana townbu Bethany bundan-darin. Yala, nyulu Lazarus bambayman. ³ Bula babarr-jinkurrungku kuku yungan Jesusanda. Kukujingka Jesusanda yalaman, “Maja, yunu jawun bambayman.” ⁴ Jesusangka kuku nyajin, nyulu yalaman, “Lazarus bambayman, God jirraymanka. Nyulu bambay, ngayu jirraymanka, ngayu Godumu kangkal. Nyulu kari bambay, wulanka. Kari. Nyulu ngulkurmal baja. God jirraymal, nyulu ngulkurrmanya.”

⁵ Jesus jananka wawu jirray, Marthanka, Marynka, Lazarusanka. ⁶ Nyulu kuku nyajin Lazarusanka bambay, nyulu warngku jambul bundan baja. ⁷ Jesusangka jawun-karranda 12-balanda yalamanda, “Ngana bubunguku Judeaku dungarida.” ⁸ Jana nyungundu yalaman, “Kari, Teacher, ngana jakalbaku yinyaymba dungarin, jana bamangka Jewwarrangka yununin yarkinkaku kuninka kulji yilbanyamundu. Yundu wanyurrimbu yinyaymba dunganka baja?”

⁹⁻¹⁰ Jesusangka jawun-karranda balkanka Jewwarrangka nyungun kariku yarkinkaku kunil. Nyulu juma wulay, nyiku kariku. Yinyaynka

nyulu yalaman, “Light wungara. Kaki bama wungara dungay, jana kari daray, nyajijinya. Yinya yala bama ngaykundu mambarriji, jana light wukurrinya. Godungku jananda work dajil bubungu, jana kari wulay, work kunbaymaninka. Kaki bama wujurrbu dungay, jana daray, kari nyajijinya, light yamba-kari.”

¹¹ Jesusangka yalaman baja, “Lazarus ngananga jawun. Nyulu warngku wunanay. Ngayu dungay, nyungunin walngal.” ¹² Jawun-karrangka yalaman, “Maja, kaki nyulu warngku wunanay, nyulu ngulkurmal.”

¹³ Jana jawun-karrangka nyajil-nyajin balu nyulu warngku-kaja wunananya bambaymun. Yamba Jesus binal nyulu yarkinmankuda. ¹⁴ Jesusangka jananda mumbarabuku balkan, “Lazarus wulankuda. ¹⁵ Ngayu jinbalku kari nyungundu dunganda, yurranka. Ngayu yurranda junjuy milbinka, yurra nganya believeim-bunganka. Yinyaynka ngayu wawurr-wawurrmaniji. Ngana nyungundu dungarida.”

¹⁶ Nyubun jawun burri Thomas Didimus. Nyulu jawun-karranda kanbalba yalaman, “Ngana wubulku nyungunji dungari, nyungunji wularinka.”

Jesusangka juran-bungalarrku.

¹⁷ Jana dungarinda, townbu Bethany kadarin. Yamba Lazarus wulankuda. Warngku 4-balaku jana nyungunin yarkin kuljinga bulkijimunbu nandan. ¹⁸ Town Bethany yubaku townbu Jerusalem, 3 kilometres. ¹⁹ Bama Jew-warra wubul Jerusalemmun kadarin bulanin nyajinka,

Martha bulal Mary. Jana bulanji badin bulan-damunku yabanka.

²⁰ Marthangka kuku nyajin Jesus kankadanya. Nyulu bayan bawan, nyungundu maku-jananka. Yamba Mary bayanba bundan. ²¹ Marthangka Jesusanda yalaman, “Maja, yundu kadanyaku, ngayku yaba kari wulanyaku. ²² Yamba ngayu binalda. Kaki yundu Godundu babaji, junjuy-junjuy ngulkurr-bunganka, nyulu yalaku ngulkurr-bungalkuda.” ²³ Jesusangka yalaman, “Yunu yaba juranmal baja.” ²⁴ Marthangka yalaman, “Nyulu juranmalkuda. Ngayu binal. Bubun bay, yarkin-yarkin wubulku juranmal baja. Yaba yalarrku juranmalda.”

²⁵ Jesusangka yalaman, “Kari. Ngayuku bama juljalmun juran-bungal baja. Ngayuku jananin juranku bunday-manil. Kaki bama ngaykundu mambarriji, jana wuljaljiku juranku bundari. Kaki jana wulay, jananga wawu wangkar-wangkar dakalda, Godunji juranku bundarinka wuljaljiku. ²⁶ Kaki bama ngaykundu mambarriji, jana ngaykunji bundayarrku, wangkar-wangkar heavenba. Yala yundu nganya believeim-bungal?” nyulu Marthanda babajin. ²⁷ Marthangka yalaman, “Yuwu, Maja, ngayu yunun believeim-bungalkuda. Ngayu binal, yundu Godundumun. Yundu Godumu kangkalkuda, bubungu kadan wangkar-wangkarmun.”

Jesus banbadin.

²⁸ Martha dunganda, jinkurr kunjan. Bula bamandamun dungarin, Marthangka Marynda yayngkarabu yalaman, “Teacher kadanda.

Nyulu yununin kunjan-kunjal. ²⁹ Maryangka yinya kuku nyajin, nyulu jinbalku dungan Jesusanda. ³⁰ Jana Jesus townbu kariku walarin, bundarin yinyaymba Martha nyungundu maku-janan. ³¹ Kanbal bama Jew-warra bayanbaku babarr-jinkurrunji banbadin. Jana Mary nyajin jinbalku dunganya, balu nyulu juljalba dunganka, badinka. Jana nyungunin wukurrin.

³² Mary kadan, Jesus nyajin. Nyulu jakalba Jesusanda bungkubu janan. Nyulu yalaman, “Maja, yundu kadanyaku, ngayku yaba kari wulanyaku.” ³³ Jesusangka nyungunin nyajin banbadinya. Kanbal bama Jew-warra nyungunji kadarin, jana yalarrku banbadirin. Jesusangka yinya nyajin, nyulu jiba-badin jananka, milka-bujarman. ³⁴ Nyulu babajin, “Nyungunin wanjabu nandan?” Jana yalaman, “Kaday, nyaka.”

³⁵ Jesus badinda. ³⁶ Jana bamangka Jew-warrangka yalaman, “Nyaka, nyulu nyungunku wawu jirray bajakukuda.” ³⁷ Yamba kanbalda yalaman, “Dingkar nyubun miyil kari. Nyulu Jesusangka miyil ngulkurr-bungan. Nyulu wanyurrinku baja bulanga yaba kari ngulkurr-bungan bambaymun?”

Jesusangka Lazarus juran-bungan.

³⁸ Jesus jiba-badin baja, juljalba dungan. Yinya juljal bulkaji kuljinga. Kulji yalbay jaku jakalba bulkajimunbu, bulkaji nandanka. ³⁹ Jesusangka yalaman, “Kulji walnga, jurrki.” Martha, nyulu babarr. Nyulu yalaman, “Kari, Maja. Nyulu kabukuda. Nyulu wungar 4-balaku wulan.”

⁴⁰ Jesusangka yalaman, “Ngayu yundu balkanda. Kaki yundu nganya believeim-bungal, yundu Godumu junkurr jirray nyajil.” ⁴¹ Jana kulji jurrkin. Jesusangka wangkar-wangkar nya-jin, yalaman, “Nganjan, ngayu yununin thankim-bunganka yundu ngaykundu milka-jananya. ⁴² Ngayu binal yundu wuljaljiku ngaykundu milka-jananya. Yamba ngayu yinyanka balkan bamangka nyajinka, jana binalmanka yundu nganya yungan.” ⁴³ Wawu praymanijinyamun Jesus yaykarrku yirrkan, “Lazarus, wandida, kadayda.” ⁴⁴ Lazarus yarkinmun wandinda, juljalmun kadanda. Mara, jina kajajin mararrda, mararr yindu walungu. Jesusangka jananda yalaman, “Kambi walnga, nyungunin wandimana.”

Maja-majangka Jesus yarkinkaku kuninka.

⁴⁵ Bama Jew-warra wubul Marynji, jana Jesus nyajin Lazarus yarkinmun juran-bunganya baja. Yinyaynka jana nyungundu mambarrijinda. ⁴⁶ Yamba kanbal Pharisee-warranda dungarin, jananda balkan Jesusangka Lazarus juran-bungan. ⁴⁷ Yala, jana, Pharisee-warra, maja-maja churchmunku, council-council, jana murumarin, balkawan. Jana Jesusanka wawu kari bajaku. Jana yalaman, “Ngana wanjar-malda? Nyulu junjuy-junjuy miracle yalbay balkanya junkurr-murubuku, bama wubul nyungundu jurrkin-jurrkiji. ⁴⁸ Kaki ngana nyungunin kari kanbil, bama wubulku nyungundu mambarrij. Yinyamun jana bama Rome-warra soldier-soldier kadanji, wubulku buyun-damanji. Jana

ngananga bubu, ngananga church yalbay buyun-damanji.”

⁴⁹ Dingkar nyubun burri Caiaphas. Nyulu maja jirray churchmunku yalbaynka nyubun yearmunku. Nyulu jananda yalaman, “Yurra binal kari bajaku. ⁵⁰ Jarra ngulkurr bama nyubun wulanka bamanka kanbalka. Bama wubul kari wulanyaku.” ⁵¹ Yinya kuku nyungundumun dukulmun kari. Nyulu maja jirray janandamunku churchmunku, Godungku yinya kuku dajin nyungundu, jananda balkanka. Yinyamundu nyulu balkan Jesus wulanka bamanka Jew-warranka wubulkuku. ⁵² Nyulu wulay Jew-warrankaku kari, nyulu wulay bamanka wubulkuku yiringkurrku. Nyulu wulay, bama bubungu yindu-yinduymbu nyungu bamamanka, nyubunmanka.

⁵³ Yinyamun jana maja-maja balkawan Jesus yarkinkaku kuninka. ⁵⁴ Jesus kari bububurr Judeamundurr dungan baja, maja-majangka Jew-warrangka nyungun kari nyajinka baja. Nyulu yinyamun dungan townbu Ephraim, yubaku bubungu jirrbu-jirrbungu. Nyulu yinyaymba bundan nyunguwunji jawunkarranji 12-balanji.

⁵⁵ Holiday Passover yuba kankadan. Bama wubul bubumun yindu-yindumun dungarin townbu Jerusalem, janaku buyun-buyunmun dayirr-bungajinka Godundumunku lawmunku. Jana yalaku, holiday Passover kadanjiku, jana buyun-buyunmun dayirr-bungajinka Godundumunku lawmunku. ⁵⁶ Jana miyil-janjanan Jesusanka. Jana churchmunbu yalbaymba mu-

rumarin, balkawan, “Wanjarr? Nyulu Jesus holidaymunku Passovermunku kaday or kari?”
⁵⁷ Jana, maja-maja churchmunku yalbaynka, Pharisee-warra, jana Jesus karrbanka, nyungun kuninka. Yinyaynka jana kuku dajin bamanda. Jana bamanda yalaman, “Kaki yurra binal Jesus wanjabu bundanday, yurra must nganjinanda balka, nganjin nyungunin karrbanka.”

12

Jalbungku Jesus julngkan scentmundu townbu Bethany.

¹ Week nyubun holiday Passover kadanjiku, jana townbu Bethany dungarin, Jesus, nyungu jawun-karra 12-bala. Jesusangka jakalbaku Lazarus yarkinmun juran-bungan townbu Bethany. ² Lazarusandamundu jawun-karrangka jananga mayi wayjun. Martha Lazarusamu babarr, nyulu helpim-bungan, mayi wambanka. Lazarus tablebu bundan janANJI Jesusanji. ³ Mary Lazarusamu jinkurr. Nyulu Jesusanda kadan scentmunji mayalba yalbaymba, half a litre. Nyulu moneybu yalbaynja bajaku yinya scent buy-im-ban. Yinya scent burri nard. Nyulu scentmunji kadan, Jesusanda nyangarrin jinanga. Nyulu scent nyunguwunduku mungkabu kidan. Jila mini-mini roommunbu yindu-yinduymbu walan bayanba. ⁴ Dingkar nyubun Jesusandamunji jawun-karranji bundandan, burri Judas Iscariot. Nyulu juma Jesus buliman-bulimananda milbin, jana Jesus karrbanka. Judasangka yalaman,

⁵ “Jalbungku yinya scent kari nyangarrinyaku. Nyulu sellim-bunganyaku moneyka jirraynka, 300-dollarsmunku. Nyulu money dajinyaku bamanda money-karinga.” ⁶ Judas nyulu wurrmay-baka, yinyaynka nyulu yala balkan. Nyulu bamanka money-karinka kari wawuman, nyulu jananin bayjan. Nyulu Jesusandamunbu jawun-karramu money kujin, kanbal ngakin.

⁷ Jesusangka yalaman, “Yundu jalbu bawa. Balu scent kuji nganya julngkanka, nganya yarkin yanday-bunganka nandanka. ⁸ Yurra bamanga money-karinga yarbarra money dajil, jana yurranji wuljayjiku bundari. Yamba ngayu yurranji bubanku bunday.”

Maja-majangka Lazarus yarkinkaku kuninka.

⁹ Bamangka wubuldu kuku nyajin Jesus townbu Bethany, jana yinyaymba dungarinda, Jesus nyajinka. Jana yalarrku Lazarus nyajinka, Jesusangka Lazarus yarkinmun juran-bunganya. ¹⁰ Jana maja-maja Jew-warrandamunku churchmunku yalbaynka, jana murumarin, jana-karrajiku balkawan Lazarus yalarrku yarkinkaku kuninka, bulangan, Jesus, and Lazarus. ¹¹ Bamangka Jew-warrangka wubuldu Lazarus juranku nyajinka yarkinmun. Lazarus juranku nyajinya, bama Jew-warra wubul maja-majanda kari milka-janan baja. Jana Jesusanda milka-janan, nyungundu mambarrijin. Yinyaynka jana maja-majangka Lazarus yarkinkaku kuninka.

Bamangka Jesus king-bunganka townbu Jerusalem.

¹² Warnghku yindu jana Jesus townbu Jerusalem dungarin. Bama wubul bajaku townbu Jerusalem kadarin holidaymunku Passovermunku. Kanbalda yinyarrin Jesus believeim-bungan, nyulu Lazarus juran-bunganya. Jana kuku nyajin Jesus Jerusalem kankadanya. ¹³ Jana bama Jew-warra yalaku. Kaki jana maja jirray king yulmbarrinka, jana dakil-dakil jukumun manin, ngaran baraldarr, kingamu yarraman dunganka dakil-dakildarr. Jana yalaku. Yala, jana dakil-dakil murrngan jukumun yala jirimandi, dungarin, nyungundu maku-jananka. Jana yirrkay-yirrrkan, “Yuy! Yuy! God buyay-mana! Godungku nyungun yungan, nyungun maja-bungalda. Nyulu maja jirray bamanga Jew-warramu, king.” Yalaku jana yirrrkan-yirrrkan.

¹⁴ Jesusangka donkey manin, dakan. Yinya yala Godundumunbu kabanba. Godumu kaban yalaku:

¹⁵ “Yurra, bama bubuku Zionka. Kari yinyilmaka. Nyaka. Yurranga maja jirray kankadayda, maja king. Nyulu donkeynji kankadayda.”

¹⁶ Jesusamu jawun-karra yinyaynka kariku understandmanijin, yamba jana juma binalman. Godungku juma Jesus wangkar-wangkar wundin heavenba. Yinyamun jananda Godumu kuku milkanga kadan. Jananda milkanga kadan Jesus donkeynji kadan, bama yirrrkan-yirrrkan yala Godundumundu kukubu balkan.

¹⁷ Jesusangka ngadiku Lazarus kunjan juljalmun. Bamangka wubuldu nyungunin

nyajin Lazarus juran-bunganya baja yarkinmun. Jana bamanda yindu-yinduymbu balkan yinyaynka. ¹⁸ Yinyaynka bama wubul nyungundu maku-janan, jana kuku nyajinya Jesusangka yarkin juran-bunganya baja. ¹⁹ Jana Pharisee-warra jana-karrajiku balkawan, “Nyaka. Jana ngananda kari bajaku milka-janay. Bamangka wubulduku nyungunin wukurrin-wukurril.”

Kanbal Greek-warra Jesusanka nubijin.

²⁰ Kanbal bama Greek-warra townbu Jerusalem kadarin holidaymunku Passover-munku, Godunji balkawanka yinyay. ²¹ Jana Philipanda kadarin. Philip Jesusamu jawun, nyulu bubuku Galileeka, townku Bethsaidaka. Jana Philipanda kadarin, yalaman, “Nganjin Jesusanji balkawanka.”

²² Philipangka Andrewundu balkan, bula Jesusanda dungarin, nyungundu balkan. ²³ Jesusangka yalaman, “Time kadanda. Ngayu kuku manin Godundumun, nyulu nganya jirray-bungalda. Ngayu bama Godundumun. ²⁴ Ngayu yurranda manubajabuku balkal. Bama nguba gardenka, mayika. Nyulu diburr nandal. Diburr yamba-karimal, jurrbu wandiri, jirraymal, mayi balkaji. Diburr kari nandanyaku, mayi kari balkajinyaku. Diburr kari yamba-karimanyaku, mayi kari balkajinyaku. Kaki diburr yamba-karimal, mayi jirraymalkuda. ²⁵ Yinya yala ngana bama. Bama nyubun nguba nyungunkuku wawumal. Nyulu yindu-yindu bayjal, yindu-yinduynku wawu kari. Yinya

bama wulaykuda. Bama yindu nguba bamanka yindu-yinduynku ngulkurr-ngulkurr. Nyulu kari nyungunkuku wawu, nyulu yindu-yinduynku yalarrku wawu. Yinya bama wuljaljiku juranku bunday Godunji. ²⁶ Kaki bama ngaykunku workmanijinka, nyulu nganya wukurrika. Nyulu must ngaykunji bundayarrkukuda. Kaki nyulu nganya wukurril, ngaykuwundu nganjanangka nyungunin jiringa wundil.”

Jesusangka balkan nyulu wulanka.

²⁷ Jesusangka yalaman baja, “Ngayu milka-bujarmalda. Ngayu wanyu Nganjananda balkal? Ngayu wawu kari warrngkanka, yamba ngayu kari nyungundu balkal, ‘Nganjan, kuli nyandi. Ngayu wawu kari warrngkanka.’ Ngayu kari bajaku yala balkal. Ngayu bubungu kadan warrngkanka, wulanka. Ngayu kari kulbaji. Kari. Mambarriji. ²⁸ Kari. Ngayu Nganjananda balkal, ‘Ngayu wulay, yunun jirray-bunganka, bama yunundu milka-jananka.’” Nyunguwundu nganjanangka wangkar-wangkarmun heavenmun yalaman, “Ngayu ngayuku jirrayman, ngayuku jirraymal baja, bama ngaykundu milka-jananka.”

²⁹ Bama wubulku yinyay janjanan, jana yinya kuku jirimun nyajin. Kanbalda yalaman, “Jar-ramalingka yirrrkan.’ Kanbalda yalaman, “Angelangka nyungundu balkan.” ³⁰ Yamba Jesusangka yalaman, “Nyulu Godungkuku balkan yurraku nyajinka. Ngayku kari. Yurrangaku. ³¹ Time kankadayda, Dubumu bama bada-bada yungajinka. Nyiku baja ngayu majamalkuda Dubunku,

nyunguwunku kangkal-kangkalka. ³² Kaki jana nganya walngkan-damal, ngayu bama wubulku kunjaj, ngaykundu kadarinka.” ³³ Nyulu yinya yalaman, bama binalmanka jana nyungunin jukungu walngkan-damanka, kuninka.

³⁴ Jana bamangka nyungundu yalaman, “Nganjin kabanba nyajin lawmunku ngujakuramunku. Nganjin readim-bungan,

‘Dingkar nyubun Godundumun kaday, wuljaljiku juranku bunday.’

Yundu balkan yundu yinya dingkar Godundumun. Yamba yundu balkan yundu must walngkan-damajinka. Yala yundu yinya dingkar Godundumun or kari?” ³⁵⁻³⁶ Jesusangka jananin kari mumbarabuku answerim-bungan. Yamba nyulu yalaman, “Ngayu yala light, ngayu Godunku binal-bunganya, yurranda milbinya junkayku dunganka. Ngayu yurranji buban bunday baja. Ngayu yurranji bundanday, yurra lightmunji, lightmunbu junkayku dungari. Jana bama wujurrbu dungan-dungari, jana nubiji. Kaki yurra ngaykundu mambarriji, yurra lightmunji. Kaki bama ngaykundu mambarriji, jana ngayku kangkal-kangkalmalkuda lightmunji.”

Maja-majangka Jesus kari believeim-bungan.

Wawu yinyamun kukumun, Jesusangka bama bawan, bamanda kari nguwimal milbijin baja. ³⁷ Jana bamangka Jesus nyajin junjuy-junjuy miracle yalbaj balkanya Godundumundu junkurdu, yamba jana nyungunin kari believeim-bungan. ³⁸ Ngadi bajaku Isaiahangka kuku

manin Godundumun, nyulu yinya kuku kabanba balkan. Kuku yalaku:

“Maja, nganjin bamanda kukuji kadarin, yamba jana nganjinin bayjan, kari milka-janan. Nganjin junjuy-junjuy yalbay balkan Godundumundu junkurrdu, yamba jana binal kari yinya junkurr Godundumun.”

Yala, bamangka Jesus kari believeim-bungan, Isaiahamu kuku manubajamanda.

³⁹ Yinyaynka bamangka Jesus kari milkabu manin yala Isaiahangka ngadiku kabanba balkan. Nyulu kabanba balkan baja,

⁴⁰ “Godungku jananga milka nandan, jana Godundu kari milka-jananka. Godungku janandin dukul-dandi-bungan, jana Godunku kari binalmanka. Godungku balkan, ‘Jana ngaykundu kari jurrkiji, ngayu janandin ngulkurr-bunganka.’ ”

⁴¹ Isaiahangka Jesusanka kabanba balkan, nyulu Jesus dayirr-dayirr, junkurrji nyajinya.

⁴² Kari. Kanbal maja-maja, jana Jesus believeim-bungan. Yamba jana yinyilji Pharisee-warranka. Yinyaynka jana bamanda kari balkan Jesusanka. Jana nyungunin kiraynjaku believeim-bungan, Pharisee-warrangka janandin kari kanganka churchmunmun. ⁴³ Jana wawu jirray bamangka janandin buyay-maninka, churchmunbu walal-walanya. Jana jarra bubanku wawu Godungku janandin buyay-maninka, Jesus wukurrinya.

Kanbal Jesusanda mambarrijin, kanbal kari.

⁴⁴ Jesusangka yaykarrdaku yalaman, “Bama ngaykundu mambarriji, nyulu yalarrku ngaykuwunbu nganjananda mambarriji. Nganjanangka nganya yungan. ⁴⁵ Bamangka nganya nyajil, yinya yala nyulu ngayku nganjan nyajil. Nganjanangka nganya yungan. ⁴⁶ Ngayu yala light. Ngayu bubungu kadan balbanka, bamanga. Kaki bama ngaykundu mambarriji, jana kari nguwwul-nguwulbu bundari. ⁴⁷ Ngayu bubungu kukuji kadan. Kanbalda yinya kuku nyajil, yamba jana kari believeim-bungal. Kaki bamangka nganya bayjal, yinyangka kukubu juma nyungunin nyuyal. Ngayuku jananin kari nyuyal buyun-buyunku. Ngayu kadan bama juran-bunganka. Ngayu kari kadan bama nyuyanka. ⁴⁸ Ngayu kukuji kadan. Kaki bamangka nganya bayjal, yinyangka kukubu nyungunin nyuyal. Ngayuku kari. ⁴⁹ Nganjanangka nganya yungan. Nyulu ngaykundu kuku dajin bamanda balkanka. Ngayu yalaku balkan. Ngayu ngaykuku kuku kari balkan. Nganjanamuku. ⁵⁰ Ngayu binal kukuku Nganjanandamunku. Kaki bama Nganjananda mambarriji, yinya bama juranku bundayarrkukuda wuljaljiku. Yinyaynka ngayu balkal yala Nganjanangka ngaykundu balkan, bama juranku bundarinka kukuku Nganjanandamun.”

13

Jesusangka jawun-karra jina julurrin.

¹ Holiday Passover kadanjiku, Jesus binal nyungu time kadanda bubu bawanka, Nganjanandaku dunganka baja. Nyulu nyunguwunku jawun-karranka wawu jirray bajaku, nyulu bubungu bundandan.

² Jana mayinga nukal-nukajin, Jesus, and nyungu jawun-karra. Jawun nyubun burri Judas Iscariot, nyungu nganjan burri Simon. Dubungku jakalbaku Judas milka-bakan Jesus mambarrinka buliman-bulimananda. ³ Jesus binal Nganjanangka nyungunin Jesus junkurrjibunganyarrkukuda. Nyulu binal nyulu Godundumun kadan, dunganka baja Godunduku. ⁴ Yinyaynka nyulu dakan, coat walngan. Nyulu towel manin, towel kajan yala wayarri. ⁵ Nyulu bana nyangarrin dishmunbu. Nyulu jananin jawun-karra jina julurrin, nyubun-nyubunku, toweldu marral-bungan.

⁶ Nyulu julurril-julurrin, Simon Peteranda kadan. Simon Peterangka nyungundu babajin, “Yundu nganya jina julurril? Kari. Yundu ngayku maja.” Maja-majangka kari bamanga jina julurril. Yinya slave-warramu job. ⁷ Jesusangka yalaman, “Yundu binal kariku wanyurrinku baja gayu julurrin-julurril. Yamba yundu juma binalmal.” ⁸ Peterangka yalaman, “Yundu nganya jina kari bajaku julurrika.” Jesusangka yalaman, “Kaki gayu yununin kari julurril, yundu ngayku karida jawun.” ⁹ Simon Peterangka yalamanda, “Ya, Maja, nganya julurrikada. Jina, mara, dukul julurrikarrku.” ¹⁰ Jesusangka yalaman, “Bama janjil, nyulu

dayirrkuda. Nyulu kari janji baja, jinaku julur-rijika baja, dayirmanka. Yurra wubulku dayirr, buyun-buyun kidajinya. Kari, nyubunku dayirr kari.” ¹¹ Jesus binal Judasangka nyungunin mambarrinka buliman-bulimananda. Yinyaynka nyulu yalaman, “Nyubunku dayirr kari.”

¹² Wawu jina julurrinyamun, nyulu coat didan baja, tablebu bundan baja. Nyulu yalaman, “Yurra nguba yinyaynka binal kari. Ngayu wanyurrinku yurranin jina julurrin? Yala, ngayu yurranda balkal. Yurra mumbarabuku nyaka.

¹³ Yurra nganya wukurrika. Yurra nganya burri dalkil, Teacher, nganya burri dalkil, Maja. Yinya ngulkurr, ngayu yurranga Teacherkuda, yurranga majakuda. ¹⁴ Ngayu yurranin jina julurrin. Yurra yalarrku jina julurrika yurra-karrajiku. Ngayu yurranga maja, yamba ngayu yurranin jina julurrin. ¹⁵ Ngayu ngayuku buban-bungajin, ngayu yurranin jina julurrinya. Yurra yalarrku buban-bungajika. Yurra nganya wukurrika.

¹⁶ Ngayu yurranda manubajabuku balkal. Slave kari jarra jirray nyunguwunku majanka. Bamangka kuku wundil, nyulu kari jarra jirray bamanka kuku yungan. ¹⁷ Yurra yinyaynka binalda. Yinyaynka yurra yalarrku doim-bunga. Yurra wawurr-wawurrmanijida.

¹⁸ “Yamba nyubun yalurrinmun kari wawurr-wawurrmaniji. Ngayu yurranin bamban, ngayu yurranka binalarrku. Godumu kuku manubajamal. Godumu kaban yalaku:

‘Dingkar ngaykunji mayinga nukaji, nyulu ngaykundumun jurrkiji, jawun karida. Nyulu nganya mambarrinka.’

¹⁹ Nyulu dingkarangka juma yinya balkal. Ngayu yurranda balkalda, nyulu dingkarangka nganya mambarrinjiku. Wawu mambarrinyamun, yurra binalda ngayu Godundumun. ²⁰ Ngayu yurranda manubajabuku balkal. Ngayu bama yungal kukuji. Kaki bama yindu kuku-jinda milka-janay, nyulu yala ngaykundu milka-janay. Kaki bama ngaykundu milka-janay, nyulu yala Nganjananda milka-janay. Nganjanangka nganya yungan.” Jesusangka yinya kuku balkan.

Jesusangka balkan Judasangka nyungunin mambarrinka.

²¹ Wawu balkanyamun, Jesus wawu-buyunmanyarrku. Nyulu jawun-karranda 12-balanda balkan, “Ngayu manubajabuku balkal. Nyubunyinja yurrandamun nganya mambarril buliman-bulimananda.”

²² Jana jawun-karra nyajiwan, balkawan, “Wanju yinya bama nyulu balkal-balkal?”

²³ Jawun nyubun janandamun jawun-karrandamun yubaku Jesusanda bundandan. Jesus nyungunku wawu jirray. ²⁴ Simon

Peterangka jawunyundu marabu balkan, yalaman, “Jesusanda babajika, ‘Wanjungku yunun mambarril?’ ” ²⁵ Nyulu jawunyungku

yuba baja Jesusanda kadan, babajin, “Maja, wanjungku yununin mambarril?” ²⁶ Jesusangka

yalaman, “Ngayu bread ngabal mayinga, dajil nyubunyimba. Nyulu yinyakudabinya.” Yala, Jesusangka bread manin, ngaban mayinga, dajin Judasanda. Judasamu nganjan burri Simon Iscariot. Nyulu yinyayanda Judasanda

dajin. ²⁷⁻³⁰ Judasangka bread manin, Dubu nyungundu dukurrbu walanda. Yinyamun Jesusangka Judasanda yalaman, “Yala, yundu bulimananda dungayda, jananda jinbalku balka ngaykunku.” Judasangka bread manin Jesusandamun. Wawu maninyamun, Judas ngalkalba dungan. Wujurrda. Jana tablebuku, jana binal kari Jesusangka Judasanda balkan nyungunku mambarrinka. Jana kari mumbarku understandmanijin. Judasangka jawun-karramu money kujil-kujin. Kanbalda balu nyajin Jesusangka Judasanda balkanya mayi maninka. Kanbalda balu nyajin Jesusangka nyungundu balkanya money dajinka bamanda money-karinda. Kari. Judas dungan, Jesus mambarrinka.

Kuku jirakal.

³¹ Wawu yinyamun, Jesusangka yalaman, “Ngayu yinya dingkar Godundumun. Bamangka nyiku baja nyajilda ngayu jirray bajaku. Bamangka nyiku baja nyajilda God jirray bajaku, ngaykunku. ³² Kaki ngayu God jirray-bungal, Godungku nganya yalarrku jirray-bungalda, bamangka nyajinka. ³³ Yurra, yabaju-karra, ngayu yurranyi buban bunday baja. Yurra nganya nubilda. Ngayu yurranda balkal yala ngayu kanbalba bamanda Jew-warranda balkan. Ngayu dungay. Yurra yinyaymba can't dungi. ³⁴ Ngayu yurranda kuku junkurrji dajil. Yinya yala kuku jirakal. Yurra yindu-yinduynku wawumaka. Yurra yindu-yinduynku wawumaka yala ngayu yurranka wawu jirray bajaku.

³⁵ Bamangka yurranin nyajil yindu-yinduynku wawu jirray, jana binalda yurra ngaykukuda bamakuda.”

Jesusangka balkan Peterangka nyungunin dar-rbinka.

³⁶ Simon Peterangka babajin, “Maja, yundu wanjabu dungay?” Jesusangka yalaman, “Yurra murruji nganya wukurrilda. Yamba juma yurra nganya wukurril.” ³⁷ Peterangka babajin, “Ngayu wanyurrinku yununin kari wukurrilda? Ngayu wawurr-wawurrku yununku wulay. Ngayu yununku wawu jirray bajaku.” ³⁸ Jesusangka yalaman, “Ya, kuda yundu wawurr-wawurrku ngaykunku wulay? Kari, ngaykunku karida wulay. Ngayu yunundu manubajabuku balkal. Yundu nganya darrbil bamanda kulurundu, juk-ijuki yirrkanku.”

14

Jesus yala baral Nganjananda.

¹ Jesusangka jawun-karranda yalaman, “Kari wawu-buyunmaka. Kari milka-bujarmaka. Godundu mambarrijika, yalarrku ngaykundu mambarrijika. ² Bayan wubul bajaku ngaykuwunbu nganjanandamunbu bubungu. Ngayu dungay, bayan yanday-bunganka, yurra yinyaymba bundarinka. Yinya kari manubajamanyaku, ngayu yurranda yinya kuku kari balkanyaku. ³ Ngayu dungay, bayan yurranga ready-bunganka. Ngayu bubunguku kaday baja, yurranin manil, wundil, yurra ngaykunji bundarinka. ⁴ Yurra binal baralka

wanjabu ngayu dungay.” ⁵ Thomasangka nyungundu yalaman, “Maja, yundu wanjabu baja dungay? Nganjin baralka binal kari yinyaynka, ngangkal-ngangkari.”

⁶ Jesusangka yalaman, “Ngayuku yala baral Nganjananda. Kaki yurra ngaykundu mambarriji, yurra Nganjanandakuda dungay. Ngayuku manubaja, ngayu bamanda God milbil manubaja. Ngayuku bama juran-bungalarrku, Nganjananji wuljaljiku juranku bundarinka. Kaki bama ngaykundu kari mambarriji, jana Nganjananda kari bajaku dungari. ⁷ Yurra ngaykunku binal, yurra ngaykuwunku nganjananka yalarrku binalda. Ngayu yala Nganjan. Yurra nganya nyajil, yinya yala yurra Nganjan nyajil.”

⁸ Philipangka Jesusanda yalaman, “Maja, Nganjan nganjinanda milbi. Yinyamun nganjin wawu-darayda.” ⁹ Jesusangka yalaman, “Ngayu yurranji ngadingka bundan, yamba yurra ngaykunku binal kariku. Bamangka nganya nyajin, jana yalarrku Nganjan nyajin. Yundu wanyurrinku balkan, ‘Nganjan nganjinanda milbi?’ Yurra binal kariku. ¹⁰ Yurra must ngaykundu mambarrijika. Ngalin Nganjan yala-karrajiku, yala nyubunku. Nganya believeim-bunga. Ngayu kuku ngaykundumun kari balkal-balkal. Ngayu kuku manin Nganjanandamun; ngayu yinyakudabi kuku balkal-balkal. Ngayku nganjan ngaykunji. Nyulu nyunguku work balkan-balkal. ¹¹ Nganya believeim-bunga. Ngalin Nganjan yala-karrajiku, nyubunku. Nyulu ngaykunji,

ngayu nyungunji. Yurra nguba nganya kari believeim-bungal. Yamba yurra nganya nyajin workmanijinya Nganjanandamundu junkurrdu. Nganya believeim-bungada workmunku. ¹² Ngayu yurranda manubajabuku balkal. Kaki bama ngaykundu mambarriji, jana Nganjanandamundu junkurrdu workmaniji yala ngayu. Jana jarra junkurr-muruku workmal, ngayu Nganjananda dunganya. ¹³ Kaki yurra ngaykundu mambarriji, junjuy-junjuynku babajika. Kaki yurra babaji, ngayu yalaku dajil. Ngayu dajinya, yurra binalda, Nganjan jirray bajaku. Ngayu nyungu kangkal. ¹⁴ Kaki yurra ngaykundu mambarriji and yurra junjuy-junjuynku babaji, ngayu yalaku dajilkuda.”

Jesusangka balkan Godumu Wawu juma kadanka.

¹⁵ Jesusangka yalaman baja, “Kaki yurra ngaykunku wawu jirray, yurra nganya kuku nyajil. ¹⁶ Ngayu Nganjananda babaji yurranda nyungu Wawu yunganka, yurranin helpim-bunganka. Nyulu Godumu Wawu yurranji bunday wuljaljiku. Nyulu yurranin kari bajaku bawal. Nyulu yurranin milbil manubajabuku. ¹⁷ Nganjanangka nyungu Wawu kari yungal Dubundumunbu bamanda. Jana can't nyungunin manil, jana nyungunin can't nyajinya, nyungunku binal kari. Yamba yurra Godundumunku Wawuku binal, nyulu yurranji bundanya, yurranda dukurrbu walanya, bundanka.

¹⁸ “Ngayu kari yurranganyarrku bawal. Ngayu yurranda kaday baja. ¹⁹ Dubundumundu ba-

mangka juma nganya kari nyajil baja. Yamba yurra nganya nyajil baja. Ngayu juranku bundanya, yurra yalarrku juranku bundari. ²⁰ Godumu Wawu yurranda kaday, yurra binalda, ngayu Nganjananji kunaman, yurra ngaykunji kunaman, ngayu yurranji kunaman.

²¹ “Kaki bamangka ngayku kuku manil and nganya kuku nyajil, nyulu ngaykunku wawu jirray. Kaki bama ngaykunku wawu jirray, ngayku nganjan nyungunku wawu jirray. Ngayu nyungunku yalarrku wawu jirray, nyungunin ngaykunkuku binal-bungal.” Jesusangka yinya kuku balkan jawun-karranda.

²² Dingkar nyubun yinyaymba burri Judas. Nyulu Judas Iscariot kari, bama yindu burri Judas. Nyulu babajin, “Maja, yundu wanjarr nganjininku yununkuku binal-bungal yamba bama yindu-yindu kari?” ²³ Jesusangka yalaman, “Kaki bama ngaykunku wawu, nyulu ngaykundu milka-janay. Ngayku nganjan nyungunku wawu. Ngalin Nganjan nyungundu kaday, bundayarrku. ²⁴ Kaki bama ngaykunku wawu kari, nyulu nganya kari kuku nyajil. Ngayu kukuji kadan. Yinya kuku ngaykundu-mun kari, Nganjanandamun. Nyulu nganya yungan.

²⁵ “Ngayu yurranji bundandayku, ngayu yurranda yinyaynka balkan-balkal. ²⁶ Ngayu dungay, ngayu Nganjananda babaji nyungu Wawu yunganka yurranda. Nyulu yungalda. Nyulu Godundumundu Wawubu yurranin helpim-bunganka. Nyulu Godundumundu Wawubu yurranin junjuy-junjuynku wubulkuku

binal-bunganka. Nyulu Godundumundu Wawubu yurranin milka-dalkanka kukuku ngayu yurranda balkan.

²⁷ “Ngayu yurranin wawu-daray-maninka, milka-marri-bunganka. Ngayu wawu-daray, milka-marriku bunday, wawurr-wawurrku bunday. Ngayu kari wawu-buyun, kari milka-bujar. Ngayu yurranin nyajinka yalaku wawurr-wawurrku bundandarinya. Ngayu yurranin wawu-daray-manil, milka-marri-bungal. Yamba-yambabu yurranin can't milka-marri-bungal. Ngayuku. Kari yinyilmaka, kari milka-bujarmaka, kari wawu-buyunmaka.

²⁸ Yurra nganya nyajin yalamanya, ‘Ngayu dungayda, juma yurranda kaday baja.’ Kaki yurra ngaykunku wawu jirray, yurra wawurr-wawurrmaniji ngayu Nganjanandaku dunganya baja. Nyulu ngaykunku jarra jirray. ²⁹ Ngayu dunganjiku, ngayu yurranda balkan-balkal. Ngayu dungay, ngayku kuku manubajamal. Yurra nganya believeim-bungalda. ³⁰ Ngayu yurranji buban balkaway baja, Dubu kadanyamunku. Nyulu maja bamanga buyunbu, yamba nyulu kari jarra junkurrji ngaykunku. ³¹ Ngayu Nganjan kuku nyajil, bama wubulku binalmanka ngayu Nganjananka wawu jirray.

“Yala, ngana dungarida.”

15

Jesus yala kalal.

¹ Jesusangka jawun-karranda yalaman, “Ngayu yala kalal, yurra yala dakil-dakil. Ngayku nganjan yala bamanguy kalal ngulkurrduku kujinya.

² Kalal dakil-dakil kanbal mayi kariku, kanbal mayiji. Yinya yala ngayku bama. Kanbalda nganya junkaynjaku wukuril, jana yala dakil mayiji. Kanbalda nganya kari junkaynjaku wukuril, jana yala dakil mayi kari. Kaki dakil mayi kari, bamangka yinya dakil nyandal, yilbal. Yinya dakil buyun, mayi kari. Kaki dakil mayiji, bamangka birra trimim-bungal, buyun yakal, mayi jirraymanka. ³ Yurra dayirrdai. Nganjanangka buyun-buyun kidan yurramun, yurra ngaykundu milka-jananya.

⁴ Yurra must ngaykunji kunamaka; ngayu yurranji, yurra ngaykunji. Kari kulbajika, nganya kari bawa. Yurra yala kalal dakil-dakil. Kaki dakil dumbarriji, ngami-ngamimal kalalmun, mayi kari balkaji. Kaki yurra ngaykundumun ngami-ngamimal, yurra nganya kari junkaynjaku wukuril.

⁵ “Ngayu yala kalal, yurra yala dakil-dakil. Kaki yurra ngaykunji kunamal, yurra nganya junkaynjaku wukuril. Kaki yurra ngaykunji kari kunamal, yurra nganya can't junkaynjaku wukuril. ⁶ Kaki bama ngaykunji kari kunamal and kari junumundaji, jana yala dakil-dakil mayi kariku. Kaki dakil mayiji kari, bamangka yakal, yilbal. Dakil juma marralmal, bamangka dakil-dakil mujal, wayjul. ⁷ Yurra must milkanga ngaykuwunjiku kukujiku bundarika, must ngaykunji murumaka. Kaki yurra yalaku bundari and yurra Godundu babaji, nyulu dajilkuda.

⁸ Kaki yurra ngaykunji muruku bundari, yurra yala dakil mayiji jirraynji. Yalamundu yurra kanbalba bamanda milbil yurra ngaykunku wawu jirray. Bamangka kanbalda nyajil, jana ngayku nganjan buyay-manil. ⁹ Ngayku nganjan ngaykunku wawu jirray bajaku. Ngayu yalar-rku yurranka wawu jirray bajaku. Ngaykunji muruku bundarika, ngayu yurranka wawu jirray. Yurra wuljaljiku ngaykunji muruku bundayarrkukuda. ¹⁰ Kaki yurra nganya kuku nyajil, yurra binalmalda, ngayu yurranka wawu jirray bajaku and ngayu yurrarin ngulkurrduku kujil. Yinya yala ngalin Nganjan. Ngayu ngayku nganjan kuku nyajil and ngayu binal, nyulu ngaykunku wawu jirray bajaku, nyulu nganya ngulkurrduku kujil.

¹¹ “Ngayu yurranda yinyaynka balkan yurra wawurr-wawurrmanijinka yala ngayu. Ngayu wawu yurra wawurr-wawurrmanijinkarrku, yurranga wawu ngulkurrmankarrku. ¹² Ngayu yurranda kuku dajin-dajil. Yurra yindu-yinduynku wawumaka yala ngayu yurranka wawu. ¹³ Kaki bama jawunyunku wawu jirray bajaku, nyulu nyungunku wawurr-wawurrku wulay. ¹⁴ Kaki yurra nganya kuku nyajil, yurra ngayku jawun-karra. ¹⁵ Dingkarangka jawun-karranda balkal nyulu wanjarrmanka. Slave-warra binal kari, jananga maja wanjarrmal baja. Yurra ngayku slave-warra karida. Yurra ngayku jawun-karrada, ngayu yurranda balkanya kuku Nganjanangka ngaykundu balkan. ¹⁶ Yurra nganya kari bamban. Kari. Ngayu yurrarin bamban ngaykuwunku workmunku.

Ngayu yurranin bamban, bamanda yungan, workmanka ngaykunku. Yurra bama binal-bungal ngaykunku, jana ngayku bamamanka. Yinya yala dakil mayiji. Yinya mayi kari buyunmalarrku. Yinyaynka yurra Nganjananda babaji, nyulu yurranda dajil. ¹⁷ Ngayu yurranda kuku dajil baja. Yurra yindu-yinduynku wawumakakuda.”

Bama Dubumu Jesusanka wawu kari bajaku.

¹⁸ Jesusangka yalaman baja, “Kanbal bama ngayku, kanbal ngayku kari. Jana bama ngayku kari, jana ngaykunku wawu kari bajaku. Jana yalarrku yurranka wawu kari bajaku, yurra ngayku bamamanya. ¹⁹ Yurra nganya kari believeim-bunganyaku, jana yurranka wawu-manyaku. Yamba ngayu yurranin janandamun bamban, walu-yindu-bungan. Yurra karikuda yala jana. Jana yinyaynka yurranka wawu kari bajaku. ²⁰ Ngayu yurranin milka-bakal baja, maja jarra jirray nyunguwunku workingmananka. Ngayu yala maja, bamangka kuli dajin ngayku. Yurra yala workingmen, bamangka yalarrku kuli dajil yurranga. Yamba kanbal bama ngaykundu milka-janan, jana yalarrku yurranda milka-janay. ²¹ Jana kuli-bakangka kuli dajil yurranga, yurra ngayku bamamanya. Jana Godunku binal kari, jana binal kari nyulu nganya yungan. Yinyaynka jana kuli dajil yurranga. ²² Kanbal bama ngaykunku wawu kari. Ngayu kadan, jananda balkan. Yamba jana nganya kari believeim-bungan. Yinyaynka jana malaji buyun-buyunku. Jana binalman

ngayu Godundumun, yamba jana nganya kari believeim-bungan. Yinyaynka jana malajikuda.

²³ Kaki bama ngaykunku wawu kari bajaku, jana yalarrku ngaykuwunku nganjananka wawu kari bajaku. ²⁴ Ngayu Godundumun kadan,

Godundumundu junkurrdu workmanijin. Bamangka yinduynju murruji bajaku yala balkal. Ngayuku. Jana nganya nyajin Godundumundu junkurrdu workmanijinya. Jana nyajin, jana binalmanyaku, ngayu Godundumun. Yamba jana kari believeim-bungan. Yinyaynka jana malajida. Jana ngalinyanka wawu kari bajaku, ngaykunku, ngaykuwunku nganjananka.

²⁵ Godundumundu kabanda balkan, ‘Jana kuli-baka ngaykunku wumbaku wawu kari bajaku.’

Jana kuli-baka ngaykunku wawu kari, yinyaynka Godumu kaban manubajaman.

²⁶ “Ngayu Nganjanandaku dungay baja. Yinyamun ngayu nyubun yurranda yungal, nyulu burri Wawu Manubaja. Wawubu Manubajabu yurrarin helpim-bunganka. Nyulu Wawu Manubaja Nganjanandamun. Wawubu Manubajabu nganya balkal, wuljaljiku yurrarin manubajabuku binal-bungal. ²⁷ Yurra yalarrku bama ngaykunku binal-bungal, bamanda balkal ngaykunku. Ngayu yurrarin binal-bungan jakalbamunku, yinyaynka yurra nganya balkal.” Jesusangka yinya kuku balkan jawun-karranda.

16

¹ Jesusangka jawun-karranda yalaman, “Ngayu yurranda yinyaynka kukuku balkan, yurra

ngaykundumun kari kulbajinka. ² Kanbalda Jew-warrangka nganya kari believeim-bungal. Jana yurranin kangal churchmunmun. Jana juma yurranin yarkinkaku kuninka, balu God yur-ranka wawu kari. Jana God helpim-bunganka, yamba jana wadu-wadu kunil, balu Godungku wawu yurranin kuninka. ³ Jana yurranga kuli dajil, yarkinkaku kunil. Jana yalaku, jana ngalinyanka binal karimanya, ngaykunku, Ngan-jananka. ⁴ Ngayu yurranda yinyaynka kukuku balkan, yurra juma milka-dalkayda. Bamangka juma kuli dajil yurranga, yurra milka-dalkayda ngayu yurranda balkan.”

Godumu Wawu workmanmaniji.

Jesusangka yalaman baja, “Ngayu jakalbaku yinyaynka kari balkan, ngayu yurranjiku bundanya. ⁵⁻⁶ Ngayu Nganjanandaku dungay baja. Nyulu nganya yungan, ngayu nyungunduku dungay baja. Yurra milka-bujarkuda, ngayu balkanya ngayu dunganka. Yamba yurra ngaykundu kariku babajin, ‘Yundu wanjabu dungay?’ ⁷ Kari, ngayu yurranda manubajabuku balkal. Yinya ngulkurr yurranka, ngayu dunganka baja Godunduku. Godumu Wawu juma yurranda kaday. Godundumundu Wawubu yurranin binal-bunganka. Ngayu kari Godunduku dunganyaku, ngayu murruji Godumu Wawu yurranda yunganyaku, yurranin binal-bunganka. Ngayu dungay, ngayu Godumu Wawu yungalda. Yurranka ngulkurr ngayu Nganjanandaku dunganka. ⁸ Godumu Wawu kaday, nyulu

bama binal-bungal jana malaji buyun-buyunku. Nyulu bama binal-bungal jana manubajaku bundarinka, junkayku. Godundumundu Wawubu bama binal-bungal ngayu maja Dubunku. ⁹ Godundumundu Wawubu bama binal-bungal jana malaji, jana ngaykundu kari mambarrijinya. ¹⁰ Godundumundu Wawubu bama binal-bungal manubajaku bundanka, junkayku. Ngayu Nganjanandaku dungay, yurra nganya walu kari nyajil baja. Yinyaynka Godundumundu Wawubu bama binal-bungal manubajaku bundanka. ¹¹ Nyulu bama binal-bungal ngayu maja Dubunku, ngayu junkurri bajaku Dubunku. Dubu kunbanda majamanka ngaykuwunku bamanka.

¹² “Ngayu yurranda balkanka baja junjuy-junjuyunku, yamba yurra murrui binalmari. Kariku, kuku jirray bajaku, yurra kari under-standmaniji. ¹³ Kari, nyulu Godumu Wawu dayirr kaday, nyulu yurrarin manubajabuku kukuku binal-bungal. Nyulu Godumu Wawu Nganjanandamun kukuji kaday, Nganjanangka nyungunin yungal. Nyulu kukuku balkal, yinya kuku nyulu milkabu nyajil. Nyulu nyunguku kuku kari balkal. Nyulu kuku Nganjanamuku balkal. Nyulu yurranda balkal jumaynka. ¹⁴ Godundumundu Wawubu nganya jirray-bungal. Nyulu kukuku balkal yinyaynka ngayu balkal. Nyulu nganya buyay-manil, nganya jirray-bungal. ¹⁵ Junjuy-junjuy wubul Nganjanamu, yinya yalarrku ngayku. Yinyaynka ngayu balkan; Godundumundu Wawubu bama ngaykuwunku kukuku binal-bungal.”

Milka-bujarmal, wawurr-wawurrmanijida.

¹⁶ Jesusangka yalaman baja, “Yurra juma nganya kari nyajil. Yinyamun yurra nganya nyajil baja.” ¹⁷ Jana jawun-karra jana-karrajiku balkawan. Jana babajin, “Yinya kuku wanyu? Nyulu yalaman, ‘Yurra juma nganya kari nyajil. Yinyamun yurra nganya nyajil baja. Ngayu Nganjanandaku dunganya, yurra nganya kari nyajil.’ Wanyu yinya kuku?” jana babajin. ¹⁸ Jana balkawan, “Nyulu yalaman, ‘Ngayu juma dungay.’ Ngana ngangkan-ngangkay yinyaynka kukuku.”

¹⁹ Jesus binal jana nyungundu babajinka yinyaynka. Nyulu jananda yalaman, “Ngayu yalaman, ‘Yurra juma nganya kari nyajil. Yinyamun yurra nganya nyajil baja.’ Yurra yinyaynka balkan-balkaway? ²⁰ Ngayu yurranda manubajabuku balkal. Yurra juma badi, yamba bama Dubumu wawurr-wawurrmaniji. Yurra milka-bujarmal, yamba juma yurra wawurr-wawurrmanijikuda. ²¹ Yinya yala jalbu waral yirrngaji, kangkal balkajinkada. Yinya jalbu banbadi, kakaji, warrngkan-warrngkal. Yamba kangkal balkaji, nyulu kakaka milka-wulay, wawurr-wawurrmaniji kangkalka. ²² Yurra yala nyulu jalbu. Yurra milka-bujarda ngayu dunganya. Yamba ngayu yurranin nyajil baja, yurra wawurr-wawurrmanijida. Bamangka yurranin murruji milka-bujar-bungal baja.

²³ “Yala-yala yurra wawurr-wawurrmaniji, yurra junjuynku ngaykundu kari babaji baja. Ngayu yurranda manubajabuku balkal. Yurra Nganjananda babaji junjuynku, and yurra

ngaykundu mambarriji, Godungku yurranda yinya dajilkuda. ²⁴ Yamba yurra Godundu kariku babajin. Yurra Godundu babajika, yurra ngaykundu mambarrijinya. Yinyamun yurra manilkuda, wawurr-wawurrmalkuda.”

Jesus maja Dubunku.

²⁵ Jesusangka yalaman baja, “Ngayu yurranda kari mumbarabuku balkan, ngayu storybu balkan. Juma ngayu karida storybu binal-bungal baja. Ngayu mumbarabuku binal-bungal Nganjananka. ²⁶ Ngayu Nganjanandaku dungay, yurra nyungundu babajika, yurra ngaykundu mambarrijinya. Yinyamun ngayu nyungundu kari babaji yurranka. ²⁷ Kari. Yurraji babajika, Nganjan yurranka wawu jirray. Nyulu yurranka wawu jirray, yurra ngaykunku wawumanya, believeim-bunganya ngayu Godundumun kadan. ²⁸ Yala, ngayu Nganjanandamun kadankuda, bubungu kadan. Ngayu bubu bawalda, Nganjanandaku dungay baja.” ²⁹ Jesusandamundu jawun-karrangka nyungundu yalaman, “Yalada, yundu kuku mumbarabuku balkan-balkalda, storybu kari. ³⁰ Nganjin binalda, yundu wubulkuku binal, walu-yindu walu-yinduynku. Yundu binal wanyu nganjinandamunbu dukulbu. Yundu binalkudabinya. Yinyaynka nganjin binal yundu Godundumun.”

³¹ Jesusangka yalaman, “Yurra binal, yamba yurra kariku mumbarku binal. ³² Yurra juma ngami-ngamimal. Kari, time kadanda,

yurra yinyiljiku ngami-ngamimal, ngami-ngamiku bayanbaku dungari, nganyarrku bawal. Ngayu ngayurrku bundayda. Kari, ngayurrku kari. Nganjankuda ngaykunjikuda. ³³ Ngayu yinyaynka kukuku wubulkuku balkan, yurra wawu-daraymanka, milka-marrimanka ngaykunku. Dubungku bama kanbal yungal kuli dajinka yurranga. Kari wawu-buyunmaka. Kari yinyilmaka. Wawu-daraymaka. Milka-marrimaka ngaykunku. Ngayu junkurriji Dubunku.”

17

Jesusangka Godundu babajin jawun-karra ngulkurrduku kujinka.

¹ Wawu balkanyamun Jesusangka yarra wangkar waban. Nyulu Nganjananda yalaman, “Nganjan, time kadanda. Nganya jirray-bunga, ngayu yunu kangkal. Ngayu yununin jirray-bunganka. ² Yundu ngaykundu junkurr dajin, maja-bunganka bamanka wubulkuku. Yundu bama kanbal dajin ngayku, jana ngayku bamamanka. Yundu nganya maja-bungan, ngayu ngayku bama juranku kujinka, wuljaljiku. ³ Nganjan, yunduku God manubaja bamanga, God bajaku. Yundu nganya yungan. Kaki bama ngalinka binal and ngaliyan milkabu manil, jana juranku wuljaljiku bundari. ⁴ Yundu work dajin ngayku. Ngayu yinya work kunbay-maninyarrku. Yalakudabi ngayu yununin jirray-bungan, bamangka yunun nyajinka, jirray. ⁵ Nganjan, ngayu yununduku dungay baja.

Yundu nganya jirray-bunga baja yala ngayu yununji jirrayku bundandan, bubu balkanjiku.

⁶ “Yundu bama kanbal manin, ngayku dajin. Ngayu jananda yununku balkan. Jana yunu bama, yundu janandin ngayku dajin, jana nganya wukurrinka. Jana yununin kuku nyajin, wukurrin. ⁷ Jana binalda, yunduku ngayku junkurr dajin, ngayu junjuy-junjuy yalbay balkanka yunuwundu junkurrdu. Jana binalda, ngayu kuku yunundumunku manin, bamanda balkanka. ⁸ Ngayu yanyu jawunkarranda kuku dajin yala yundu ngaykundu kuku dajin. Jana binalmankuda. Jana binalda, ngayu yunundumun kadan, yunduku nganya yungan.

⁹ “Ngayu yunundu baban-babajida janandin ngulkurrduku kujinka. Ngayu yunundu kari baban-babajida bama kanbal ngulkurrduku kujinka. Kari. Bama yundu ngayku dajin, yundu yinyarrin janandin ngulkurrduku kuji. Jana yunu. ¹⁰ Bama ngayku yalarrku yunu. Bama yunu yalarrku ngayku. Jana ngayku. Yinyaynka jana nganya jirray-bungal, ngayku junkurr milbinka bamanda kanbalba. ¹¹ Ngayu yunundu kadayda. Ngayu bubu awal, yamba jana bubunguku bundari. Nganjan, yundu ngulkurr bajaku, dayirr bajaku, manubaja, junkay. Yundu bama ngayku dajin. Janandin ngulkurrduku kuji junkurr-murubuku. Ngali yala-karrajiku, nyubunku. Janandin ngayku bama ngulkurrduku kuji, jana nyubunku bundarinka, jawunjawunku bundarinka yala ngali. ¹² Ngayu jananjiku, ngayu janandin ngulkurrduku kujin

yunuwundu junkurrdu. Ngayu jananin ngulkur-
rduku kujin, jana ngaykundumun kari jurrkijin.
Kari. Nyubun ngaykundumun jurrkijin. Ngadi
bajaku bamangka yunu kuku kabanba balkan,

‘Nyubunku nubiji, ngaykundumun jurrkiji.’

Yunu kuku manubajamanda. ¹³ Ngayu yunundu
kankadayda. Ngayu bubunguku bundanday,
ngayu balkan-balkal. Ngayu balkal, jana
wawurr-wawurrmanijinkakuda ngaykunku.

¹⁴ Ngayu jananda kuku yunundumun dajin.
Ngayu wangkar-wangkariynka, bubumunku
kari. Jana yala ngayu, wangkar-wangkariynka,
jana walu-yindumanya. Yinyaynka bama
bubumunku jananka wawu kari bajaku.

¹⁵ Ngayu yunundu kari babaji ngayku
bama bubumun maninka. Yamba ngayu
yunundu babaji jananin Dubundumun
kujinka, buyunyundumun. ¹⁶ Jana wangkar-
wangkariynka yala ngayu, bubuku kari. ¹⁷ Yunu
kuku manubaja. Yundu kukubu jananin dayirr-
bunga, jana ngaykunku ngulkurrku balkanka
bamanda kanbalba. ¹⁸ Yundu nganya bubungu
yungan bamanda. Ngayu yalarrku ngayku bama
yungal bamanda bubungu yindu-yinduymbu,
balkanka ngaykunku. ¹⁹ Ngayu yunundu
ngayuku mambarriji jananka, jana yunundu
yalarrku mambarrijinka, yunuwundu kukubu.

²⁰ “Ngayu yunundu baban-babaji jananin
ngulkurrduku kujinka. Yamba jananinku kari.
Bama yindu-yindu juma ngaykundu mambar-
riji, ngaykuwundu bamangka jananda balka-
nya ngaykunku. Jananin yalarrku ngulkur-

rduku kuji. ²¹ Jananin wubulku nyubun-bunga, jana jawun-jawunku bundarinka. Ngayu wawu ngana nyubunku bundarinka. Jananin nyubun-bunga yala ngali, jana ngalinji kunamanya. Yundu kunaman ngaykunji, ngayu kunaman yununji, jana ngalinji kunamanka. Yinyaynka bama kanbal binalmal yundu nganya yungan. ²² Ngayu jananda junkurr dajin yala yundu ngaykundu junkurr dajin, jana nyubunku bundarinka, yala ngali. ²³ Jana ngaykunji kunaman, ngayu yununji kunaman, ngana wubulku nyubunmanka. Bamangka kanbalda ngayku bama nyajil nyubunku bundarinya, binalmalda yundu nganya yungan, binalmal yundu jananka wawu jirray yala yundu ngaykunku wawu.

²⁴ “Nganjan! Yundu jananin ngayku dajin. Ngayu wawu jana ngaykunji wangkar-wangkar bundarinka, jana nganya nyajinka, junkurrji bajaku, dayirr bajaku. Yundu nganya junkurrji-bungan, yundu ngaykunku wawu. Yundu nganya junkurrji-bungan, jakalbaku ngali bubu balkanjiku. ²⁵ Nganjan, yundu ngulkurr bajaku, dayirr bajaku. Bama kanbal wangkar-wangkariynka kari, jana bubumunku. Jana yununku binal kari, yamba ngayu yununku binal. Yalurrin ngayku bama binal yundu nganya yungan. ²⁶ Ngayu ngayku bama yununku binal-bungan. Ngayu yununku binal-bungal-bungal jananin, yundu jananka wawumanka yala yundu ngaykunku wawu. Jana ngaykunji kunamalda.” Yinya kuku Jesusangka Nganjananda balkan.

18

Jana Jesus karrban.

¹ Wawu kukumun, Jesus jawun-karranji 11-balanji dungan. Jana naka-naka yilkinga Kidron dungarin, yinyaymba dungarin jukungu olivemunbu wubulbu, bubungu yala park. ²⁻³ Judasangka Jesus mambarrinka bulimananda. Nyulu dungan, bama wubul kunjan, soldier-soldier, buliman-buliman. Jana, maja-majangka Jew-warrantamunku churchmunku yalbaynka, Pharisee-warrangka, jana buliman-buliman yungan Judasanji. Jana soldier-soldier, buliman-buliman naybuji yalbaynji. Jana jidi wundin. Jesus yarbarrka yinyaymba dunganya jawun-karranji 12-balanji, Judas yinyaynka bubukubinal. Jana Judas yinyaymba dungarin, Jesusanda.

⁴ Jana kadarin Jesusanda. Jesus binal jana nyungunin karrbanka. Nyulu jananda Judasanda kadan, babajin, “Yurra wanjunku nubin-nubiji?” ⁵ Jana yalaman, “Jesusangka townku Nazarethmunku.” Jesusangka yalaman, “Ngayukudabinya.”

⁶ Nyulu yinya yalaman, jana muku-mukuku dungarin baja, dararinda. ⁷ Nyulu babajin baja, “Yurra wanjunku nubin-nubiji?” Jana yalaman, “Jesusangka townku Nazarethmunku.” ⁸ Nyulu yalaman, “Ngayu yurranda balkankuda, ngayuda yinya. Yurra ngayku jawun-karra yunga. Nganyaku karrba.” ⁹ Nyulu jakalbaku Nganjananda yalaman, “Yundu kanbal bama

ngayku dajin. Jana wubulku ngaykunji, yin-yarrin kari karrban.” Nyulu yinyaynka buliman-bulimananda babajin kanbal yunganka. Jana yungan, yinya kuku nyulu Nganjananda balkan manubajamanda. ¹⁰ Bama nyubun buliman-bulimanangi, burri Malchus. Nyulu workmalman majanka yalbaynka Jew-warrandamunku churchmunku. Simon Peter naybuji yalbaynji. Nyulu naybu kulban, naybubu Malchus milka nyandanyarrkuda. ¹¹ Jesusangka Peteranda yalaman, “Naybu yulbanbaku mumba baja. Nganjanangka nganya yungan warrngkanka. Ngayu ngaykuwunbu nganjananda must milkanjay. Ngayu must janangi dungay.”

Jana Jesus wundin Annasanda.

¹² Jana buliman-bulimanangka, janandamundu majangka, jana Jesus karrban, karrabu kajan. ¹³ Nyubun bama burri Annas. Nyulu Caiaphasamu ngalijan. Caiaphas maja yalbay Jew-warrandamunku churchmunku. Jana buliman-bulimanangka Jesus wundin Annasanda. ¹⁴ Caiaphasangka ngadiku bamanda Jew-warranda balkan, “Jarra ngulkurr bama nyubun wulanka bamanka kanbalka. Bama wubul kari wulanyaku.”

Peterangka Jesus darrbin.

¹⁵⁻¹⁶ Bula, Simon Peter, jawun yindu, bula Jesus wukurrin. Maja yalbay binal jawunyunku yinyayanka. Jawun yinya gateba walan majandamunbu bayanba janangi Jesusanji. Peter ngalkalba bundan, yubaku gateba. Jalbu nyubun miyilji bundan gateba, ngarrbal kari

walanka. Jawunyungku yinyayangka jalbundu balkan Peter gateba walay-maninka. Peter walandu. ¹⁷ Jalbungku Peteranda babajin, “Yundu Jesusamu jawun?” Peterangka yalaman, “Kari.” Yamba Peter jurrilman. ¹⁸ Kiway-kiway bajaku. Jana, workingmenangka, soldier-soldierangka, jana baya wayjun, bayanga janjanarin, bura-kajan-kajajin. Peter yalarrku bayanga dungan, jananji janani, bura-kajajin.

Majangka yalbaynja Jesus wawu-yimban.

¹⁹ Yala, majangka yalbaynja Jesus wawu-yimban nyunguwunku jawun-karranka. Yalar-ruku wawu-yimban kukuku Jesusangka binal-bunganya. ²⁰ Jesusangka yalaman, “Ngayu bama-nda wubulbuku balkal-balkan. Ngayu kari kiraynjaku binal-bungan. Ngayu churchmunbu yalbaymba binal-bungan, church-churchmunbu wubulbuku. Bama Jew-warra wubul muru-marinya churchmunbu, ngayu janani binal-bunganya. Ngayu kari kiraynjaku balkan. ²¹ Yundu wanyurrinku nganya wawu-yimbal-yimbal? Yundu bamaku wawu-yimba. Jana nganya nyajin binal-bunganya. Jana bama binal kukuku ngayu binal-bungan.”

²² Jesusangka yinya balkan, bulimanangka nyubunyinja nyungunin marabu walu-kulban. Bulimanangka yalaman, “Yundu kari kuli-bakamaka majanka. Nyulu maja yalbay.” ²³ Jesusangka yalaman, “Ngayu buyunduku balkanyaku, yundu bama-nda wubulimbaku balkanyaku buyun-buyunku. Kari. Ngayu

ngulkurrduku balkan. Yundu nganya wumbabuku kari walu-kulbanyaku.”

²⁴ Annasangka nyungunin karrajiku yungan Caiaphasanda. Caiaphas maja yalbay yindu Jewwarrandamunku churchmunku yalbaynka.

Peterangka Jesus darrbin baja.

²⁵ Yala, Simon Peter bayanga janjananku, burakajan-kajajinku. Jana kanbalda nyungundu babajin, “Yundu Jesusamu jawun?” Nyulu yalaman, “Kari,” yamba nyulu jurrilman.

²⁶ Nyubun dingkar yinyaymba workmalman majanka yalbaynka. Nyulu jawun dingkaramu Peterangka milka nyandanyarrkuda. Nyulu yalaman, “Yundu Jesusanjikuda. Ngayu yununin nyajin yinyaymba yilkinga Kidron.” ²⁷ Yamba Peterangka balkan baja, “Kari. Ngayu kari.” Nyulu jurrilman baja. Jukijuki yirrkanda yala Jesusangka jakalbaku balkan.

Jana Jesus wundin Pilateanda.

²⁸ Wungar dakanda. Jana bulimanbulimanangka Jesus wundin Caiaphasandamun bayanmun bayanba majandamunbu yalbaymba Governmentamu, burri Pilate. Bama Jewwarra Governmentandamunbu bayanba kari walanka, lawmunku ngujakuramunku. Kaki jana yinyaymba bayanba walal, jana kari bajaku Godundumunbu churchmunbu wala, holiday Passover haveim-bunganka, ngujakuramunku. ²⁹ Nyulu Pilate bama Roman, Jew kari. Nyulu Governor, maja yalbay bajaku Jewwarrandamunku bubuku. Jana bama Jewwarra nyunguwunbu bayanba kari walanya,

nyulu ngalkalba jananda kadan, babajin, “Yurra wanyurrinku nyungunin nyuyan?”
³⁰ Jana yalaman, “Kari. Nyulu buyunmankuda. Nyulu kari buyun-damanyaku, nganjin yunundu kari wundinyaku.” ³¹ Pilateangka jananda yalaman, “Nyulu yurranga law ngujakura buyun-daman. Yurraku nyungunin manada, wawu-yimba.” Jana Jew-warrangka yalaman, “Nganjin bamangka Jew-warrangka nyungunin yarkinkaku kuninka, yamba Rome-warrantamunbu lawmundu nganjinin kiril kuninka.” ³² Rome-warrantamundu lawmundu bama Jew-warra kirin yarkinkaku kuninka. Yinyaynka Jew-warrangka wawu bamangka Roman-warrangka Jesus kuninka. Kaki bamangka Rome-warrangka bama yarkinkaku kuninka, jana jukungu walngkan-damal. Jana yalaku. Jesusangka ngadiku balkan nyulu must jukungu wulay. Kaki nyulu jukungu wulay, nyungu kuku manubajamalda.

³³ Yala, Pilate bayanba Governmentandamunbu walan baja. Nyulu Jesusanda babajin, “Yundu maja yalbay bamanga Jew-warramu, king?” ³⁴ Jesusangka kari mumbarabuku answerim-bungan. Nyulu babajin, “Yundu wanyurrinku baban-babajin? Yunduku ngaykunku binalmanka? Or Jew-warrangka maja-majangka yunundu balkan ngaykundu babajinka?” ³⁵ Pilateangka yalaman, “Kari. Ngayu Jew kari bajaku. Yundu bama Jew. Jana yununin ngaykundu mambarrin, Jew-warrangka, maja-majangka. Yamba yala yundu? Yundu wanjarrman? Wanyu yundu

buyun-daman?” ³⁶ Jesusangka yalaman, “Kari. Ngayu majakuda, kingkuda, yamba ngayu maja king wangkar-wangkarinka. Ngayu maja kari bubuk. Ngayu bubuk majamanyaku, bama ngayku damawanyaku buliman-bulimananji, jana nganya kari karrbanka. Ngayu maja king bubuk kari. Ngayu maja king wangkar-wangkarinka.” ³⁷ Pilate nyungundu babajin, “Yala yundu majakuda, kingkuda?” Jesusangka yalaman, “Ngayu majakuda, kingkuda. Ngayu yinyaynkakudabi balkajin, bamanda balkanka kukuku manubajaka. Ngayu yinyaynkakudabi wangkar-wangkarmun bubungu kadan, bamanda balkanka junkayku bundarinka. Bama junkaymanka, jana nganya kuku nyaka. Kaki bama binalmanka kukuku manubajaka, jana ngaykundu milka-janay.” ³⁸ Pilateangka babajin, “Wanyu kuku manubaja?”

Jana Jesus yarkinkaku kuninka.

Pilate Jew-warrantaku ngalkalba dungan baja, jananda yalaman, “Nyulu malaji kari, kari buyun-daman. ³⁹ Kari. Yurra yalaku, Governmentangka every year holidaymunbu Passovermunbu nyubun dingkar jailmun yunganya. Yurra wawu ngayu yanyu dingkar yunganka, maja king yurranga bamanga Jew-warramu?” Pilate binal Jesus malaji kari. Yinyaynka Pilateangka Jesus yunganka. ⁴⁰ Yamba jana yirrgan, “Kari. Nyungunin kari. Barabbas yunga.” Barabbas, nyulu wurrmay-baka, kuli-baka bajaku. Jana yirrgan, “Barabbas yunga.”

19

¹ Pilateangka soldier-soldieranda balkanda Jesus wuybubu kulbanka. Jana Jesus jururr-jururr wuybubu kulban, yaykarr-yaykarrda kulban. ² Jana dakil bukulji manin. Bukul kalbali, jalngkun bajaku. Jana dakil bukulji mulun-bungan yala jilngarr, yijarrin Jesusanda dukulbu. Jana kambi ngala-ngala manin, kambi yala shirt kalbali. Jana Jesusanda kambikuda didan. Jana soldier-soldierangka Jesus kuyabungan, nyungundu kambi didan yala kambi majamu kingamu. ³ Jana Jesusanda yubaku kadarin, yalaman, “Ya, yundu maja yalbay bajaku bamanga Jew-warramu, king.” Jana nyungunin marabu yaykarrdaku walukulbanda.

⁴ Pilate ngalkalba dungan baja, bamanda yalaman, “Ya, ngayu nyungunin ngalkalba wundil, yurranda. Yurra binalda ngayu wawu kari nyungunin yarkinkaku kuninka. Nyulu yalada, nyulu kari buyun-daman. Ngayu nyungunin wawu kari mambarrinka wulanka.” ⁵ Jesus ngalkalba kadanda, bukuljiku, kambijiku ngala-ngalajiku. Pilateangka jananda yalaman, “Dingkar nyaka. Buyunji.” ⁶ Jana nyungunin nyajinda, buliman-bulimanangka, maja-majangka yalbaynja. Jana nyajin, yirrgan, “Nyungunin jukungu walngkan-dama. Jukungu walngkan-dama.” Pilateangka jananda yalaman, “Yurraku nyungunin manada, jukungu walngkan-dama. Ngayu yurranda balkan, nyulu kari buyun-daman.” ⁷ Yamba jana Jew-warrangka yalaman, “Nyulu must wulay, lawmunku ngujakuramunku. Nyulu balkan nyulu Godumukuda kangkalkuda. Nyulu balkan

nyulu yalarrku God. Nyulu yinyaynka must wulay.”

⁸ Pilateangka yinya kuku nyajin Godunku, nyulu mumbarku yinyilmankuda. ⁹ Pilateangka soldier-soldieranda balkan Jesus bayanba walay-maninka baja. Pilate yalarrku walan baja. Nyulu Jesusanda babajin, “Wanjamun yundu?” Jesus yinyilji kari, yamba nyulu kari balkan, nyulu jankaku janan. ¹⁰ Pilateangka nyungundu yalaman, “Yundu wanyurrinku ngaykunji kari balkaway? Ngayu maja yalbay. Ngayu wawubu, ngayu yununin jailmun yungal. Ngayu wawubu, ngayu jananda balkal yununin jukungu walngkan-damanka, yarkinkaku kuninka. Ngayu maja yalbay. Yundu ngaykundu balka.” ¹¹ Jesusangka yalaman, “Godungkuku yunun maja-bungan Jew-warranka. Yunduku kari majaman. Godungkuku. Yinyaynka yundu majaman ngaykunku. Yundu nganya kuninka, yinya buyun. Yamba jana nganya mambarrin yunundu, jana yinyarrin buyun bajaku.”

¹² Yinyaynka Pilate wawu jirray bajaku Jesus yunganka. Kari. Jana Jew-warrangka yir-rkan, “Kaki yundu nyungunin yungal, yundu Caesaramu jawun kari. Jesus, nyulu majamanka, kingmanka; nyulu Caesaramu karrngadajinka, job.” Caesar, nyulu maja yalbay bajaku, maja bamanka Rome-warranka, bamanka Jew-warranka, wubulynkaku.

¹³ Pilateangka yinya kuku nyajin, nyulu yinyilman, Caesarangka kuli dajinji nyungundu. Nyulu Jesus ngalkalba wundin. Judgeumu chair

yinyaymba janjanan wuyara kuljinga balan-balanba. Jana burri dalkin, Kulji Balan-balan. Kukungu Hebrewngu, burri Jarra-jarra. Pilate yinyaymba chairnga bundan. ¹⁴ Wungar wangkar-wangkarda. Warngku nyubun holiday Passover kaday. Pilateangka bamanda Jew-warranda yalaman, “Yanyu yurranga maja, king.” ¹⁵ Yamba jana yirrkkan, “Wundi! Nyungunin wundi! Jukungu walngkan-dama.” Pilateangka jananda yalaman, “Yurra wawukarimanyaku yurranga maja king jukungu walngkan-damanka.” Maja-majangka yalbaynja yalaman, “Nganjinanga maja king nyubunku, nyulu Caesar.”

¹⁶ Pilateangka soldier-soldieranda Jesus mambarrinda, jukungu walngkan-damanka.

Jana Jesus jukungu walngkan-daman.

¹⁷ Jana Jesus townmun wundin bubungu burri Dukul Bajibay. Kukungu Hebrewngu Golgotha. Jesus janangi dungan, juku cross jarra-kulbal-kulban. ¹⁸ Jana Jesus naida daman, mara, jina; jukungu walngkan-daman. Dingkar jambul yinyaymba, bula wurrmay-baka. Jana bulanin yalarrku jukungu walngkan-daman, Jesus dindarra jajirrin bulanda. ¹⁹ Pilateangka kabanba balkan. Nyulu kabanba balkan, “Yanyu Jesus townku Nazarethmunku, maja yalbay bamanga Jew-warramu, king.” Pilateangka kaban kukuji daman crossmunbu, bamangka wubuliyngaku yinya kuku nyajinka. ²⁰ Nyulu kuku kulur walu-yindu walu-yindu balkan, kuku Hebrew, kuku Roman, kuku Greek. Yinya bubu yubaku

townbu. Yinyaynka Jew-warrangka wubuldu yinya kaban kukuji nyajin. Jana bubumun yindu-yindumun. ²¹ Jana maja-majangka Pilate-anda yalaman, “Yundu kari balkanyaku, ‘Yanyu maja yalbay Jew-warramu, king.’ Kari. Yundu balkanyaku, ‘Yanyungku dingkarangka yalaman, “Ngayu maja yalbay Jew-warramu, king.” ’” Jana nyajin, balu nyulu Jesus jurril. ²² Yamba Pilateangka yalaman, “Kari. Ngayu kari jurrkil baja. Ngayu kuku kabanba balkan, kuku kabanba yalaku bunday.”

²³ Yala, jana soldier-soldierangka Jesus jukungu walngkan-daman, jana nyungu kambi manin, ngami-ngami-bungan. Soldier-soldier 4-bala, jana kambi jana-karrajiku wambawan. Kambi nyubunku bawajin, kambi ngulkurr bajaku. Yinya kambi yala shirt dingkar-dingkarangka ngadiku didanya. ²⁴ Soldier-soldier jana-karrajiku balkawan, “Ngana kari dumbarrinka, kambi ngulkurr. Dice yilbanka binalmanka wanjungku dingkarangka yinya kambi maninka.” Jana dice yilbanda, nyubundu kambi manin. Ngadi bajaku Godungku nyungu kuku dajin bamanda. Yinya kuku yalaku:

“Jana ngayku kambi wambawan jana-karrajiku, wurin kambika.”
Godumu kuku manubajamankuda.

²⁵ Yala, Jesus jukungu walngkal-walngkan, jalbu-jalbu 4-bala nyungundu yubaku janjanan; nyungu ngamu, ngamumu jinkurr, jalbu yindu burri Mary, nyulu manyarr Cleopasamu, jalbu yindu burri Mary bubuku Magdalamunku.

²⁶ Dingkar yindu yalarrku yarra janjanan, Jesusamu jawun. Jesus nyungunku wawu jirray bajaku. Jesusangka bulanin nyajin, nyungu ngamu, nyungu jawun. Nyulu ngamundu yalaman, “Ngamu, nyulu yunu kangkalda.”

²⁷ Nyulu jawunyundu yalaman, “Nyulu yunu ngamuda.” Jawunyungku juma ngamu wundin nyunguwunbu bayanba, nyungunji bundandanka.

Jesus wulankuda.

²⁸ Jesus jukungu walngkal-walngkan, nyulu binal nyungu work bubungu kunbaynda. Nyulu binal Godumu kuku manubajamankuda. Nyulu yalamanda, “Ngayu banaka wawu-wulay.”

²⁹ Jungkalu yinyaymba, yiraji grapemunji kaka, vinegar. Jana wuju manin, yiranga ngaban, yira manin wujubu. Jana wuju yirajiku kajan jukungu, nyungundu jukubu wangkarbungan ngandalba. Nyulu nukan. ³⁰ Wawu nukanyamun nyulu yalaman, “Ngayku work kunbaynda.”

Nyulu dukul badaman. Nyulu nyungu wawu yunganda, wulanyarrkukuda.

Soldierangka Jesus yinkan daman.

³¹ Jana bama Jew-warra Pilateanda kadarin. Jana nyungundu babajin soldier-soldieranda balkanka ngarri dumbarrinka, dingkar-dingkar jukungu jinbalku wularinka. Jana wawu yarkin-yarkin jukumun walnganka, Saturday kadanjiku. Yinya Saturday jana holiday Passover haveim-bunganka. Jana yalaku, jana must yarkin nanda, holiday Passover kadanjiku.

Jana wawu kari yarkin-yarkin walngkal-walngkanka Passovermundurr. Jana yinyaynka wawu ngarri dumbarrinka, dingkar-dingkar jimbalku wularinka. ³² Pilateangka kuku yungan soldier-soldieranda, ngarri dumbarrinka. Jana wurrmay-baka bulanin ngarri dumbarrin. ³³ Jana Jesusanda kadarin. Kari, jana nyajin nyulu wulankuda. Jana nyungunin ngarri kari dumbarrinda. ³⁴ Soldierangka nyubunyinja nyungu kalka manin, Jesus yinkan kalkabu daman. Nyulu kalka kulban, Jesusandamun yinkanmun wanarrin, mula, bana.

³⁵ Ngayu John, ngayu yinya nyajin, yinyaynka ngayu kabanba balkan-balkal. Ngayu balkan-balkal, yurra bamangka wubulduku kuku nya-jinka, believeim-bunganka. Ngayu Jesus nya-jinya jukungu, ngayu manubajabuku balkan-balkal. ³⁶ Jana soldier-soldierangka Jesus ngarri bajibay kari dumbarrinya, Godumu kuku manubajamankuda. Godumu kuku yalaku: “Nyulu bajibay kari bajaku dumbarriji.”

Godumu kuku manubajamankuda. ³⁷ Yanyu kuku yalarrku Godundumunbu kabanba:

“Jana nyungunin kalkabu damal. Bamangka wubuldu nyungunin nyajil.”

Jana Jesus daman, bamangka wubuldu nyungunin nyajin. Godumu kuku manubajaman baja.

Jana Jesus yarkin nandan.

³⁸ Nyubun dingkar burri Joseph. Nyulu townku Arimatheamunku. Nyulu Jesusamu jawun, yamba nyulu kiraynjaku nyungunin kuku nyajin, yinyilmundu. Nyulu bamanda

kanbalba kari balkan, yinyilmundu. Nyulu yinyilji maja-majanka Jew-warranka, jana Jesusanka wawu kari bajaku. Yala, Joseph Pilateanda kadan, babajin, “Yalada ngayu yarkin maninka, nandanka?” Pilateangka yalaman, “Yala.” Josephangka yarkin maninda. ³⁹ Dingkar yindu burri Nicodemus. Nyulu ngadiku Jesusanda kirayku kadan, wujurrbu kadan, balkawanka. Nyulu jila mini-mini wundin, jirray bajaku. ⁴⁰ Bama Jew-warra yalaku, jana yarkin yanday-bunganya nandanka. Jana jila mini-mini maninya, mararr jilabu mini-minibu julngkanya, yarkin mararrda kajanya, nandanya. Jana yalaku. Jana, Joseph, Nicodemus, yindu-yindu, jana Jesus yarkin manin, mararr linen julngkan jilabu mini-minibu, yarkin mararrda kajan. ⁴¹ Yinyaymba bubu bunjal yala park yubaku bubungu Jesus wulan. Bulkaji kuljinga bubungu bunjalba wunanan. Yinya bulkaji jirakal. Bamangka bakan, yarkin nandanka. Kariku. Bamangka kariku yarkin nandan yinyaymba bulkajimunbu. ⁴² Jana Jesus yarkin nandanka, Saturdaymanjiku. Jana yalaku, jana must kunbay-mana, wujurr kadanjiku. Yinya bulkaji yuba, jana yarkin yinyaymba bulkajimunbu yijarrinda. Jana kulji yalbay bajaku yiringkan, jakal nandanka.

20

Yarkin yamba-kari juljalba.

¹ Yala, nyubun jalbu burri Mary. Nyulu bubuku Magdalamunku. Sundaynga, mudu

wayjul-wayjun, nyulu dungan bulkajimunbu kuljinga. Nyulu kadan, nyajin, ya, kulji yalbay jakalmun wunanan, jurrkinkuda. ² Mary jurrkijin, bulanda warrin, Simon Peteranda, Jesusandamunbu jawunyundu yinduymbu. Jesus yinyayanka jawunyunku wawu jirray. Maryngka bulanda yalaman, “Jana ngananga maja yarkin manin bulkajimun. Jana wanjabu baja yijarrin?”

³ Bula dunganda, bulkajimunbu dunganka. ⁴ Bula wanarrin, yamba jawun yindu jarra jinbalji Peteranka. Nyulungurr bulkajimunbu kadan. ⁵ Nyulu muku waliman, mararr linen nyajin wunananya kananga bulkajimunbu. Yamba nyulu bulkajimunbu kari walan. ⁶ Simon Peter kudamundu kadan, bulkajimunbu walan. Nyulu mararr linen nyajin wunananya. ⁷ Nyulu mararr yindu nyajin, karrkay. Jana jakalbaku Jesus dukul kajan yinyaynja mararrda. Nyulu mararr karrkay nyajin mulunku wunananya kanbalmun. ⁸⁻⁹ Nyulu yinya jawun jakalba bulkajimunbu kadanya, nyulu yalarrku walan. Nyulu nyajin, binalmanda, Jesus yarkinmun juranman baja. Bula jakalbaku binal kariku Godundumunku kukuku. Nyungu kuku Jesusanka, nyulu juranmanka baja yarkinmun. Yamba bula kariku understandmanijin. Kari, bula mararr nyajin wunananya, binalmanda. ¹⁰ Bula bayanbaku nyunbanda.

Jesus nguwimal milbijin Mary Magdaleneanda.

¹¹ Mary bulkajimunbu kadan baja. Nyulu ngalkalba bulkajimunbu janjanan, banbadin.

Nyulu banbadinya muku waliman, kananga nya-jin. ¹² Nyulu angel jambul nyajin bundandanya. Bula kambiji bingajimunji. Bula bundandan yinyaymba yarkin Jesus jakalbaku wunananyamunbu, nyubun dukulbu, yindu jinanga. ¹³ Bula Marynda babajin, “Yundu wanyurrinku banbadi?” Nyulu yalaman, “Jana yarkin ngayku maja yalamun wundinya. Wanjabu baja yijarrin?”

¹⁴ Nyulu buban jurrkijin, Jesus nyajin janjananya. Yamba nyulu binal kari Jesusanka. Nyulu balu yindu nyajin. ¹⁵ Jesusangka nyungundu babajin, “Yundu wanyurrinku banbadi? Wanjunku nubin-nubiji?” Mary nyungunku binal kari, balu nyulu workingman nyajin yinyaymba. Maryngka babajin, “Yundu yarkin wundin? Wanjabu yijarrin? Ngayu maninka.” ¹⁶ Jesusangka Marynda yalaman, “Mary!” Mary nyungundu jurrkijin, nyungunkukuda binalda. Maryngka yalaman, “Rabuni.” Yinya kuku Hebrew. Yinya mean Teacher.

¹⁷ Jesusangka yalaman, “Nganya kariku kariba. Ngayu wangkar-wangkar kariku dungan, Godunduku. Ngayu nyungunduku dungayda. Nyulu ngayku nganjan and yunu nganjan. Nyulu yalarrku ngayku maja and yunu maja. Yundu ngaykuwunbu jawun-karranda dungayda, jananda balka yinyaynka.”

¹⁸ Mary dunganda, kukujiku. Nyulu jawun-karranda yalaman, “Ngayu ngananga maja nyajinkuda.” Nyulu Jesusamu kuku dajin jananda.

Jesus nguwimal milbijin jawun-karranda.

19 Yala, wujurr kadan, Sunday. Jana jawun-karra murumarin bayanba. Jana window nandan, door lockim-bungan, yinyilbu majamajanka bamanka Jew-warranka. Kari, Jesus nguwimal milbijin. Nyulu kari doormundurr walan, kari windowburr walan. Yamba nyulu nguwimal milbijinkuda. Nyulu yalaman, “Kari yinyilmaka.” 20 Nyulu jananda milbijin, mara, yinkan. Jana murrka nyajin, binalmanda, nyulu juranman baja. Jana wawurr-wawurrmanijinda. 21 Nyulu jananda yalaman, “Kari yinyilmaka. Ngayu wawu yurra wawurr-wawurrku bundarinka. Nganjanangka nganya yungan kukuku ngulkurrku balkanka. Ngayu yurrarin yalaku yungal, bamanda balkanka kukuku ngulkurrku.” 22 Nyulu janandin wurrbarrin, yalaman, “Godumu Wawu ngulkurr yurranda walal. 23 Bamangka nguba buyun-damal. Kaki yurra yinyaynka buyunku milka-wulay, God yalarrku milka-wulay. Kaki yurra yinyaynka buyunku kari milka-wulay, God yalarrku kari milka-wulay.” Jesusangka janandin bawanda.

Jesus bula Thomas.

24 Jesusamu jawun nyubun burri Thomas Didimus. Nyulu kari muruman kanbalanji, Jesus kari nyajin. 25 Jawun-karrangka kanbalda juma nyungundu balkan, “Nganjin Maja Jesus nyajin.” Thomasangka jananda yalaman, “Ngayu yurrarin kari believeim-bungal. Kaki ngayu nyungunin murrka nailmun nyajil maranga, ngayu binalmalda. Kaki ngayu murrka karrbal maranga, yinkanba, ngayu binalda, nyulu juranmankuda.”

²⁶ Week nyubunman, jawun-karra bayanba kananga murumarin baja. Thomas janANJI muruman. Jana door lockim-bungan. Kari, Jesus kadan, nguwimal milbijin jananda. Jana nyungunin nyajin, janANJI janjananya. Nyulu yalaman, “Kari yinyilmaka.” ²⁷ Nyulu Thomasanda yalaman, “Nganya mara nyaka, karrba. Nganya yinkan nyaka, karrba. Kari dukul-dandiku bunday. Binalmakada, manubaja-bungada, nganya believeim-bungada. Kari warmbi baja.” ²⁸ Thomasangka yalaman, “Ngayu binalda. Yundu ngayku majakuda, ngayku Godkuda.” ²⁹ Jesusangka nyungundu yalaman, “Yundu nganya believeim-bungan, yundu nganya nyajinya. Bamangka wubuldu juma nganya kari nyajil, yamba jana nganya believeim-bungal. Jana wawurr-wawurrmanijida.”

Ngayu yanyu kabanba balkan, yurra Jesusanka binalmanka.

³⁰ Jesusandamundu jawun-karrangka Jesus nyajin junjuy-junjuy miracle yalbay balkanya Godundumundu junkurrdu, bama binalmanka nyulu Godundumunkuda. Yamba ngayu yaluy kabanba wubulkuku kari balkan nyulu balkanya. ³¹ Ngayu kabanba balkan, yurra binalmanka Jesus Godundumunkuda. Jesus Godumu kangkalkuda. Godungku Jesus yungan, bama juran-bunganka. Ngayu kabanba balkan, yurra Jesusanda mambarrijinka. Ngayu kabanba balkan, yurra Jesusanjiku bundarinka. Ngayu kabanba balkan, yurra wuljaljiku bundarinka wangkar-wangkar Godunji.

21

Jesus nguwimal milbijin jawun-karranda 7-balanda.

¹⁻⁴ Wawu yinyamun kanbal Jesusamu jawun-jawun jalunbu Galileemunbu. Jana, Simon Peter, Thomas Didimus, Nathanael, nyulu townku Canaka bubuku Galileemunku, Zebedeemu kangkal dingkar-bulal, yindu jawun bulal jambul, jana wubulku jalunbu Galileemunbu. Simon Peterangka jananda yalaman, “Kuyungu dunganka.” Jana kanbalda yalaman, “Yala, nganada dungarinka.” Jana boatbu dakarin, dungarin, yamba minya kari manin. Jana wujurr kalbay dungarin, makarr kulban baja, kulban baja. Kari, minya yamba-kari bajaku. Jana yuba jukara kadarinda.

Wungar dakal-dakan, jana Jesus nyajin jukara janjananya, yamba jana nyungunku binal kari. ⁵ Nyulu jananda babajin, “Yurra minya manin?” Jana yalaman, “Yamba-kari.” ⁶ Nyulu jananda yalaman, “Makarr naka-naka boatbu yilba. Yurra manilda.” Jana yilbanda. Ya, kuyu wubul bajaku. Jana makarr murruji kulban baja minyakajirraynka.

⁷ Jawunyunku nyubunyunku Jesus wawu jirray. Nyulu jawunyungku Peteranda yalaman, “Nyulu majakuda!” Simon Peterangka kambi didan, jarrujamunjiku makarr kulbanya. Nyulu kambi didan, bananga jalamanda, jinbalku dunganka Jesusanda. ⁸ Boat yubaku jukara, 100 metres. Jawun kanbal jukara boatbu kadarin, makarr minyakajirraynka. ⁹ Jana jukara

jalaman, baya nyajin, mayi nyajin, bread, minya kuyu wayjun-wayjujinya. ¹⁰ Jesusangka jananda yalaman, “Minya makarrmun wundi.”

¹¹ Simon Peter dungan, makarr jukara kulban. Makarr minyaji jirraynji, wubul bajaku, 153. Minya jirray bajaku, wubul bajaku, yamba makarr kari dumbarrijin. ¹² Jesusangka jananda yalaman, “Kadayda, nukada.” Jana jawun-karrangka Jesus wawu-yimbanka. Yamba jana kari wawu-yimban, murru-kadanya. Jana nyungunin mumbarabuku nyajin, binalman, nyulu Majakuda, Jesuskuda. ¹³ Jesusangka mayi manin, wambajin, bread, minya kuyu.

¹⁴ Wawu yarkinmun Jesus jawun-karranda nguwimal milbijin baja, nguwimal milbijin baja. Yanyu third timekuda. Yinyamun nyulu warnghu yindu-yindu nguwimal milbijin baja.

Jesus bula Peter.

¹⁵ Yala, Simon Peteramu nganjan burri John. Jana, Jesus, jawun-karrangka, jana mayi nukan, Jesusangka Simon Peteranda yalaman, “Simon, yundu wanyurrinku wawu jirray? Ngaykunku or yalaynka yamba-yambaka?” Simon Peterangka Jesusanda yalaman, “Maja, yundu binalda ngaykunkuku. Ngayu yununkuku wawu jirray.” Jesusangka nyungundu yalaman, “Ngayku bama ngulkurrduku nyakada yala dingkar-dingkarangka sheep ngulkurrduku nyajil.”

¹⁶ Jesusangka nyungundu babajin baja, “Simon, yundu wanyurrinku wawu jirray?” Nyulu yalaman, “Maja, yundu binalda ngaykunku.

Ngayu yununkuku wawu jirray.” Jesusangka nyungundu yalaman, “Ngayku bama ngulkurrduku kujida yala dingkar-dingkarangka sheep kaykay-kaykay ngulkurrduku kujil.”

¹⁷ Jesusangka babajin baja, “Simon, yundu ngaykunku wawu jirray?” Peter milkabujarman, Jesusangka baban-babajinya. Nyulu Jesusanda yalaman, “Maja, yundu binal bajakukuda. Yundu ngaykunku binal. Ngayu yununku wawu jirray.” Jesusangka nyungundu yalaman, “Ngayku bama ngulkurrduku nyaka yala dingkar-dingkarangka sheep ngulkurrduku nyajil. ¹⁸ Ngayu yunundu manubajabuku balkal. Yundu warruku jilba dunganka, yundu dungan. Yundu yunuku maja. Yamba yundu mukulmal, bamangka yununin karrbal, jana yunu majamalda. Yundu dakil yungal, jana yununin kajal, wundil. Yundu wawu kari dunganka. Kari, jana yununin wundil.” ¹⁹ Jesus wawu Peter binalmanka bamangka nyungun yinyanguynku yarkinkaku kuninka, nyulu Jesus wukurril-wukurrinya. Bamangka Peter nyajil wulanya, Jesus wukurrinya. Jana binalda, God jirray bajaku. Yinyaynka Jesusangka yinya balkan Peteranda. Jesusangka nyungundu yalamanda, “Nganya wukurrika.”

Jesus bula jawun yindu.

²⁰ Peterangka walu-wukurrin, jawun nyajin bulanin wukurrinya. Yinyayanka jawun-yunku Jesus wawu jirray. Jesus wulanjiku, jana mayinga nukal-nukajin, nyulu Jesusanda yubaku bundandan. Nyulu Jesusanda babajin,

“Maja, wanjungku yununin mambarrinka bu-
limananda?” Yinya jawun Peterangka nyajin.
²¹ Yala, Peterangka nyungunin nyajin, Jesusanda
babajin, “Yala nyulu?” ²² Jesusangka yalaman,
“Ngayu nguba wawu nyulu juranku bundanka
ngayu kadanyamunku baja. Nguba kari. Yinya
ngayku business. Ngayu yunundu kari balkal.
Yinya yunuku kari. Ngaykuku. Yundu nganya
wukurrika.”

²³ Yinyaynka jana Jesusamu bama jana-
karrajiku balkawan, “Nyulu jawun wulayarrku
kari, juranku bundayarrku.” Kari. Jesusangka
yinyaynka kari balkan. Nyulu yalaman, “Ngayu
nguba wawu nyulu juranku bundanka ngayu
kadanyamunku. Nguba kari. Yinya yunuku
kari.”

²⁴ Yala, ngayu yinya jawun, ngayu John.
Ngayu Jesusanka balkan bamanda. Ngayu yanyu
kuku yalarrku kabanba balkan, yanyu kabanba.
Ngayu manubajabuku balkan.

Yanyu kaban kunbay-maninda.

²⁵ Jesusangka junjuy-junjuy yalbay balkan Go-
dundumundu junkurrdu. Kaki bamangka Je-
susanka junjuy-junjuynku wubulkuku kabanba
balkan, room nguba yamba-kari bajaku kaban
books kujinka. Wubul bajakukuda. Yalakubada.

**Godumu Kuku
Portions of the Holy Bible in the Kuku-Yalanji
language of Australia**

copyright © 1984 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Kuku Yalanji (Kuku-Yalanji)

Contributor: WBTA, World Home Bible League

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures. Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2019-05-14

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 11 Nov 2022 from source files dated 22 Nov 2019

0dd90a3d-db09-5191-8e31-5c2a9e61dc93